

הישיבה השבעים-ושש של הכנסת השתים-עשרה

יום שלישי, י"ז בסיוון התשמ"ט (20 ביוני 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

עוד הונחו על שולחן הכנסת החלטות ועדת הכספים המאשרות הוראות — בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 26), התשמ"ט — 1989; בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 28), התשמ"ט — 1989; בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 32), התשמ"ט — 1989; בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 34), התשמ"ט — 1989.

היו"ר ר' פנחס:
תודה.

חברי הכנסת, אני מתכבד בזה לפתוח את ישיבת הכנסת. הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה — הצעת חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם) (תיקון מס' 7), התשמ"ט — 1989 — מטעם חבר הכנסת יצחק לוי; הצעת חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה) (תיקון מס' 5), התשמ"ט — 1989 — מטעם חבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

ב. החלת דין רציפות על הצעות חוק

שר החקלאות ישיב על שאלתא בעל-פה של חבר הכנסת עובדיה עלי. שר החקלאות לא נוכח באולם. נעבור לסעיף הבא בסדר-היום.

עובדיה עלי (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, אין זו הפעם הראשונה ששר החקלאות לא מופיע לישיבות בזמן. לפני שבוע אני נעלתי את הישיבה בשל כך. אני חושב שיש לנוזף בשר על כך.

היו"ר ר' פנחס:
חבר הכנסת עובדיה עלי, מאחר ששר החקלאות צריך לענות על הצעות לסדר-היום, הוא יבוא, כנראה, מאוחר יותר וישיב על השאלתא בצמידות להצעות לסדר-היום.

היו"ר ר' פנחס:
הודעה למזכיר הכנסת בקשר להחלת דין רציפות.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
לבקשת היושב-ראש ועדת הפנים ויושב-ראש ועדת הכספים, בישיבת הכנסת ביום ג' בסיוון התשמ"ט, 6 ביוני 1989, להחיל דין רציפות על הצעות חוק — ועדת הכספים: הצעת חוק החברות הממשלתיות (תיקון מס' 3), התשמ"ח — 1988; ועדת הפנים ואיכות הסביבה: הצעת חוק דיני הבחירות (מקום קלפי), התשמ"ח — 1988 — לא הוגשו ערעורים, ולכן ימשיכו ועדות אלו לדון בהצעות החוק, לשם הכנתן לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

היו"ר ר' פנחס:
תודה למזכיר הכנסת. הסעיף הראשון שעל סדר-היום —

ג. סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו

מדרכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שר המשפטים ד' מרידור:

אם תהיינה שאלות מיוחדות, אני אשיב עליהן אחר כך. אני מבקש להתרכז בשני עניינים. מערכת המשפט הישראלית עוברת ימים שאינם קלים. בשני מישורים מתמודדת מערכת המשפט בישראל ובשניהם היא נכחנת. המישור הראשון הוא קיום הערכים והגורמות של שלטון החוק מול המציאות הסבוכה שבה אנחנו חיים. המישור השני שבו מתמודדת המערכת הוא תפקודה המעשי על יחידותיה ואגפיה מול משימותיה מכאן ומול מיעוט משאבים מכאן.

אפתח בשלטון החוק. הרבה פנים לשלטון החוק. האחד הוא שוויון הכול בפני החוק, שוויון הכול, בלא הבחנה, בפני

היו"ר ר' פנחס:

מאחר ששר המשפטים הנכבד נמצא באולם, והסעיף הבא בסדר-היום שלנו הוא סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו, אני מזמין את שר המשפטים להביא את הסקירה בכקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, גברתי ורבותי חברי הכנסת, אני מתכבד להביא בפני הכנסת — זו הפעם הראשונה שאני עושה זאת — סקירה על פעולות משרד המשפטים. הסקירה על פעולות המשרד לשנת הכספים 1988 כתובה ומונחת לפני חברי הבית, ואני בטוח שלא רק כל היושבים באולם אלא גם כל חבריהם כבר קראו אותה ויודעים אותה על בוריה. לכן לא אחזור מלה במלה על האמור שם.

ולא יקוים בחברה שאין בה ביטחון. לעומת זאת, אם לא יקוים החוק, אם לא יישמר החוק על-ידי רשויות השלטון ועל-ידי האזרחים, גם ביטחון לא יהיה לאיש מאתנו.

אם כן, חוק וביטחון, גם כשנראה שיש ביניהם סתירה או ניגוד או מתח, הם מקשה אחת. זה לא יכול להתקיים בלא זה. הדברים נכונים בדרך כלל, והם קשים יותר אבל נכונים עוד יותר שעה שאנחנו נלחמים. ואדוני היושב-ראש, גברתי ורבותי, אנחנו נלחמים.

האם החוקים מפריעים למלחמה? החוקים שאנחנו חיים לפיהם, שהכנסת חוקקה אותם, נוצרו בידי המחוקק, והמחוקק רשאי לשנותם. כתוב אצלנו ציווי גדול אשר לקיום חוקים: וחי בהם. החוקים צריכים להיות כאלה שהעם יוכל לחיות לפיהם. לכן, אם יש צורך להתאים את החוקים לנסיבות המשתנות, חובה לעשות כן, ועשינו כך בהתאמת חוקים, בהתאמת הוראות, בהתאמת תקנות, בפירוש משפטי לפי המצב המשתנה, לפי המתחייב ממנו. אך שינוי כזה לא צריך לעולם לפגוע בגורמות ובערכים היסודיים שהחברה שלנו מושתתת עליהם.

יש ביטוי רומי שקיקרו מזכיר אותו: ברעום התותחים, שוקטים החוקים. Inter arma silent leges. אנחנו לא מקבלים את הביטוי הזה. כל העולם הנאור איננו מקבל אותו. גם למלחמה יש דינים, וגם במלחמה צריך לכבד את הדין, וגם במלחמה בדרך כלל הלוחמים רוצים להיות פטורים מגבלות אבל כלולו מצווים לשמור על מגבלות מסוימות ולקיים אותן.

גם אצלנו, בתורתנו: "כי תצא למלחמה" — יש דינים כיצד יוצאים למלחמה, איך קוראים לעיר לשלום, ומה קורה אחר כך. הדינים יכולים להתאים או שלא להתאים לזמן זה או אחר, אבל הרעיון היסודי שגם במלחמה יש דינים וגם במלחמה חובה לכבדם הוא רעיון קיים ושרירי ותקף בכל חברה המכבדת את עצמה, את האנשים בתוכה וגם את האנשים שנוצרו ונבראו בצלם, שעמם היא נלחמת.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני השר, אתה לא מבטל את דבריו של שר הביטחון, שהמצב המשפטי הוא המונע ממנו לטפל — — —

שר המשפטים ד' מרידור:

אני מציע, ידידי חבר הכנסת אברהם פורז, שכאשר יבוא לכאן שר הביטחון תשאל אותו, ולא אותי.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אני שואל לדעתך.

שר המשפטים ד' מרידור:

אני רוצה להזכיר לך, שסעיף 4, אם אני זוכר נכון, לחוק-יסוד: הממשלה, קובע אחריות משותפת. אם כן, מה שאני אומר מחייב את שר הביטחון, ומה שהוא אומר מחייב אותי.

אנחנו התאמנו את הדין בשנה האחרונה, ועוד קודם לכן התאימה הכנסת הזאת כרוך גדול את הפקודה למניעת טרור, בעניין המפגשים. היה ויכוח גדול והתקבל חוק, וגם זה חוק שיש לכבדו.

אריה אליאב (המערך):

זהו "חוק שווייצרי" — יש בו יותר חורים מחוק.

שר המשפטים ד' מרידור:

חבר הכנסת אליאב, אינני יודע על מה ההתרגשות הזאת כבר בתחילת דברי. עוד תהייה סיבות להתרגשות.

החוק ובפני המשפט: איש ואשה, בן עדה זו ובן עדה אחרת, יהודי וערבי, דל ועשיר. ביחס כלפי הערכים אולי ייזכר האמור בפרשת "בא": "הורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם". שוויון בפני החוק — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה נכון, דבר כזה?

שר המשפטים ד' מרידור:

— הוא משמעות אחת חשובה מאוד של שלטון החוק. משמעות שנייה של שלטון החוק היא כפיפות השלטון בפני החוק. משמעות שלישית, ולא מרבים לעסוק בה, היא, שהחוק יהיה חוק ראוי ולא חוק שאינו ראוי.

בעניין זה אזכיר, ששמנו לנו למטרה לעשות להשלמת חקיקתה של החוקה בישראל, וכידוע לבית, הממשלה וועדת השרים לחקיקה דנה זה חודשיים או שלושה חודשים, ואף אמש, בהצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם, שהנחנו לפניה. כמו כן, אנחנו עומדים להגיש לדיון הצעת חוק-יסוד: החקיקה. אני חושב שאם תעבורנה שתי הצעות אלה — כמעט שהשלמנו את החוקה הדרושה לישראל.

מבחנו של שלטון החוק איננו בשעה שהחוק נוח ונעים ומקיים את כל מה שאתה רוצה להשיג. המבחן הוא בשעות קשות, כשהחוק נראה לך מפריע, כשפסקי-הדין נראה לך לא הולם, כשאתה נפגע ממנו.

אמרת לי לא אחת ואחזור עתה: בחברה רבת פנים כשלנו, לעמים שסועה, בעלת חזונות שונים לגבי מהותה, דרכה ועתידה, החוק והמשפט הם המסגרת המאפשרת חיים ביחד וכישר פעולה. אם לא נדע, כל הסיעות והגוונים שבתוכנו, לכבד את החוק והמשפט גם בשעה שאינם נראים לנו, אבוי לחברה ולמדינה. על כך כבר נאמר ב"פרקי אבות" — אולי לא על מלכות כשלנו, אבל הדברים נכונים מקל וחומר גם לגבי מלכות כשלנו: הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו.

יש לתת כבוד לרשות הפועלת על-פי חוק, כבוד לפסקי-הדין של בית-המשפט ולשופטים, כבוד שלא תמיד כלולו מקפידים בו, בייחוד בשעה שפסקי-הדין אינם נראים לנו, פסקי-דין שמתור לבקר אותם אבל אסור לעלוב ולפגוע בכותביהם.

כיבוד החוק פירושו גם, שלא תהיה לאדם זכות לעשות דין לעצמו. אינני אוהב את הביטוי "נטילת החוק לידיים", כי לא את החוק נוטלים לידיים; אדם קובע לעצמו את הדין ומציא אותו אל הפועל. זה הביטוי העברי "עשיית דין לעצמו", זהו עניין חמור גם כצדו המוסרי, גם מבחינתו החוקית, וגם מבחינת אשיות הקיום של החברה והחישוקים המחוקקים אותה.

היו תופעות, גם לאחרונה, בחלקים של החברה, שאנשים עשו דין לעצמם, ונטלו זכות לעצמם לקבוע, לענוש, לפגוע. אני רוצה להזכיר, שאפילו במשפט העברי הקדום, שבו הוכרה הזכות לגאולת-דם, ובגלל זה יש לנו ערי מקלט, כאשר מדובר ברצח כמזיד, גם אז אסור לפגוע ברצח אלא אחרי שביט-דין השתכנע, למד והחליט שאכן המעשה נעשה; קל וחומר בימינו.

ומכאן, לשאלה שאנחנו עוסקים בה רבות: חוק וביטחון — היש סתירה ביניהם? אני אחזור ואומר, שבאין ביטחון לחושבי הארץ וליושביה אין משמעות לחוק; הוא לא יעמוד

חוברת כ"ח, ישיבה ע"ז
— סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו —

בבחנית אות מתה גם היא כתובה על ספר, וכתובה היטב. מכחנו האמיתי של שלטון החוק הוא ביישומו.

מן המפורסמות היא שהמערכת הזאת, שאני הופקדתי עליה מטעם הממשלה ובאישור הכנסת, היא מערכת הנהיגת מאמינות ציבורית גבוהה, אולי מעל לזו של מערכות ציבוריות רבות אחרות. בלא אמינות, מערכת המשפט איננה יכולה לתפקד. אני חושב שצריך לומר, גם בימים של ביקורת ושל טענות, שבהשוואה למדינות רבות אחרות, למדינות חופשיות ודמוקרטיות, גם כאלה שאינן נתונות במצבים קשים כמו המצבים שאנחנו נתונים בהם — במדינות רבות אחרות אין אמינות כה גבוהה וישר כה ברור מאליו ומיעוט כזה של מקרי משוא פנים או טענות אחרות בדבר טוהר המידות בתוך מערכת השיפוט ומערכת המשפט בכללה.

עם זאת, המערכת צריכה יותר משאבים ככוח אדם ובתקציב לניהול, להתייעלות ולעבודה מאומצת, כדי לתת לציבור את השירותות שעליו היא מפקדת.

אשר נעשה בשנת 1988 מונח לפניכם, אדוני היושבי ראש, רבותי חברי הכנסת, אני מבקש להתרכז בתוכניותינו ובפעולותינו לעתיד, פעולות שהתחלנו בהן בשנה החולפת ונמשיך בהן ביתר שאת בשנה הקרובה.

במשרד המשפטים עצמו: בתחום החקיקה — כפי שאמרת, אנחנו עוסקים בקידום החוקה בישראל בשני הפרקים שהזכרתי. אנחנו עוסקים כבר זמן-מה בקודיפיקציה של דיני הממונות, על-ידי ועדה בראשותו של פרופסור אהרן ברק, שופט בית-המשפט העליון. אני מקווה שבתוך לשנה תגיש לנו הוועדה קודקס כולל של דיני הממונות בישראל, ואז נוכל, לאחר שנעבור עליהם ונסכים להם בממשלה, להביא אותם לפני הכנסת.

אנחנו עוסקים בבחינה וברפורמה של דיני העונשין, לפי הצעתו של פרופסור פלר. אנחנו עוסקים בחקיקה בדיני הקניין הרחני. כמעט הושלמה הצעת חוק לתיקון דיני הראיות, על-ידי ועדה בראשות נשיא בית-המשפט העליון לשעבר, השופט משה נלרדי. כמעט הושלמה הצעת חוק בעניין דינים הקשורים במחשבים.

לאחרונה הולטנו לתגבר את כוח-האדם במחלקת החקיקה, אנחנו רלים בכוח-אדם. אני מקווה שצליח להתגבר. פניתי לשם כך לאוניברסיטאות, לשלוש הפקולטות למשפטים, וביקשתי שאנשים משם יבואו אלינו להשתתף במלאכת החקיקה שאנחנו עוסקים בה. לדעתי, זו אחת המלאכות החשובות שאנחנו מופקדים עליהן.

פרקליטות המדינה, בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה, ירועה ומוכרת לכולכם, המיוחדת בעבודתה הוא, שזו עבודה מאומצת מאוד, המתפרסת על הפרקליטות המחוזיות והפרקליטות הראשיות. לעבודתה זו של הפרקליטות נוספה השנה ההתמודדות עם הגטל הביטחוני. מחלקת הבג"צים עסקה כעיתות במספר שלא ידענו כמותו בנושאים ביטחוניים, הפרקליטות עסקה גם במעצרים מינהליים. הפרקליטות מתמודדת עם פשיעה כלכלית גוברת ומתחכמת. היא מתמודדת, בחשיבות עליונה, עם נגע הסמים הפושה בקרבנו. זה מחייב גם התמודדות עם עבירות שחלקן בוצע בחוץ-לארץ, עם קשר בין-לאומי לביצוע עבירות כגון עבירות הסמים.

מחלקת החנינות — נדמה לי שלאחרונה כמה חברים נזכרו בה בהקשר מסוים, עסקה — פרט למקרים אלה, שהגיעו לכותרות העיתונים — גם במקרים רבים אחרים. בחודש ינואר,

אריה אליאב (המערך):
כלי התרגשות. אבל זה חוק שאי-אפשר לעמוד בו, ולא עומדים בו.

שר המשפטים ד' מרידור:
לאחרונה הצענו תיקון נוסף לפקודה למניעת טרור, והוא נדון עכשיו בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

מערכת הביטחון ומערכת משרד המשפטים מקיימות כל הזמן דיונים על הצרכים המתעוררים מפעם לפעם בתפקודה של מערכת הביטחון בטפלה בבעיות שהיא עומדת בפניהן חדשות לבקרים.

ערכנו סדרת דיונים ארוכה לגבי הוראות פתיחה כאש. אנחנו עוסקים בהעמדה לדין, בענישה, בנקיטת אמצעים מינהליים שהלוואי שלא היינו נזוקים להפעילם, כי בדרך כלל אינם הולמים חברה דמוקרטית. אבל חברה דמוקרטית, כשהיא נלחמת, זכאית להשתמש גם באמצעים כאלה, אם היא נלחמת על קיומה. אמצעים כגון מעצרים מינהליים או גירושים או אטימות ופיצויים של בתים, כל אלה, לצערי, הם חלק מהמצוינות שהמלחמה כופה עלינו שימוש בו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר ר' פנחס:
חבר הכנסת ביטון, תאפשר בבקשה לשר להמשיך בדבריו.

שר המשפטים ד' מרידור:
מערכת המשפט עומדת מול מערכת הביטחון, ויחד אתה מנסה להתמודד עם הבעיות הקשות שהזכרתי. לעיתים, אנחנו, במערכת המשפט, חוקרים ובודקים תופעות הראויות לבדיקה ולחקירה, ואנחנו גם מעירים — פרקליטות המדינה והיועץ המשפטי לממשלה — ומביאים עד לידי העמדה לדין, או דין משמעתי, בגין פעולות שנעשו בתוך המערכת הביטחונית. אנחנו דנים על תיקוני חקיקה, אנחנו דנים על נוהלי חקירה.

אני רוצה להזכיר עניין שאינו מקובל בכל מקום בעולם, ואנחנו קבענו אותו מזמן. בית-המשפט הגבוה לצדק, המפקח על כל פעולות רשויות השלטון בישראל, מפקח וזל גם על פעולות השלטון הישראלי מעבר לגבולות שבתוכם חל החוק הישראלי. זאת אומרת, גם בשטחי יורה, שומרון ועזה, יש המערערים על קביעה זאת. בעיני, היא כמעט מובנת מאליה, לא רק כי כך אנחנו התרגלנו, אלא מפני שאינני מעלה על דעתי שרשות שלטונית כלשהי תהיה פטורה מפיקוחה של הרשות העליונה, הבודקת את התאמת פעילותה לחוקים שלפיהם היא פועלת.

האינתיפאדה שאנחנו מתמודדים עמה איננה בעיה משפטית. אין לה פתרון משפטי. המערכה נגדה צריכה להתנהל ומתנהלת בתוך גבולות של חוק ומשפט. אם יש חריגות מהם, יש לטפל בחריגות. אין לחפש את פתוונה בתיקוני חוק כלבר, אם כי החוק צריך להיות מותאם לצרכים של המלחמה מחד גיסא, ולערכים של החברה מאידך גיסא.

אנחנו נילחם במי שפוגעים ביהודים כאשר הם יהודים, וגם לא נתיר לתת דרור לרגשות נקמה ושנאה הבאים לידי ביטוי בקריאות כמו "מוות לערבים", שהרעידו כנשמתנו את המיתרים העמוקים ביותר והזכירו לנו צלילים מימים איומים במקומות אחרים.

מכאן אני רוצה לעבור לחלק השני של דברי: תפקוד המערכות. בלא מערכות המתפקדות כראוי יישאר שלטון החוק

בירושלים או לשלוחה שכבר קיימת היום בבניין "אל על" בתל-אביב.

אנו מקיימים כמה פרויקטים של בנייה. כידוע לכם, מצב הבינוי, מצב הבניינים ואחזקתם במשרד המשפטים ובפרקליטות לא היה שפיר בחלק מהמקומות. בשנה שחלפה עברה הפרקליטות בחיפה למבנה חדש, יפה, מותאם לזמנים ולדרישות מודרניות. ראיתי את האנשים שם בביקור. אני חושב שראיתי שם יותר חיוכים מאשר בבניינים הישנים. זה חשוב מאוד לעבודה. יש גם תנאים נוחים לעבודה שם.

בבאר-שבע אוחדו בשנה החולפת כל הפונקציות שלנו במשרד אחד, בבניין אחד — פרקליטות, כונס הנכסים והאפטרופוס, אגף שומת מקרקעין ומס שבח מקרקעין.

בירושלים העברנו את לשכת רישום המקרקעין מהבניין הישן, ברחוב חשין פינת רחוב יפו, לבניין "מגדל העיר". זהו מבנה חדש, יפה מאוד, מודרני מאוד; המשרדים שוכנים בשתי קומות. הציבור נהנה שם משירות שהוא לא ידע כמותו בעבר.

בתל-אביב אישרנו לפני זמן קצר חוזה בין משרד המשפטים לבין מע"ץ — מחלקת עבודות ציבוריות — ולפיו כל הקומה החמישית של בניין בית-המשפט, שבו נמצאות היום פרקליטות תל-אביב — פלילי, פרקליטות המרכז — תעבור לבניין "הדר דפנה", שהתפנה לאחרונה. בתוך שישה עד שמונה חודשים ייגמר העניין הזה. פרקליטות הנמצאות היום — בדמי שכירות גבוהים מאוד — ב"בית-אסיה" תעבורנה גם הן חודשים אחד כך לבניין "הדר דפנה". מדובר בבניינים מודרניים וחדשים, אני מניח שיהיה שם הרבה יותר נוח וטוב לעבוד. התוכנית היא, שכל פרקליט ישב בחדר משלו. גם ריכוז כל ארבע הפרקליטות בבניין אחד יאפשר שירותים משותפים, כגון ספרייה.

בנצרת חתמנו לפני שבועיים על חוזה, הגענו לסיכום שהפרקליטות תעקור ממקום מושבה הנוכחי בבניין בית-המשפט לבניין חדש במרכז הרחוב. אני מניח שזה ייעשה בתוך מחצית השנה.

עסקנו גם בנושאים אחרים: במינהל המשרד, בספרייה, שאנחנו מתקנים אותם, בשמאי מקרקעין ומס שבח, שמשתמשים עכשיו באותו מחשב, ובדברים נוספים, שלא אגע בהם ברע זה.

נושא אחרון הקשור למשרד המשפטים גופו נוגע לרישום מקרקעין. הדבר אמור בזכויות רוכשי דירות בשיכונים ציבוריים. הנושא נמצא בטיפול זה זמן רב. הוקמה ועדה, והיא עדיין לא גמרה את דיוניה. ליתר דיוק, היא גמרה את דיוניה אבל מסקנותיה עדיין לא הוגשו לי; נאמר לי שהן תוגשנה בתוך זמן קצר, בתוך שבועות. אנחנו הקמנו ביתחום ועדה מסוג אחר, בראשות מנכ"ל משרד השיכון, בהשתתפות נציגי משרד המשפטים, משרד השיכון וחברות שיכון ציבוריות. היא מגבשת בימים אלה המלצות, שאם נאשר אותן והן תתקבלנה, לדעתי הן תאפשרנה קיצור משמעותי בתהליכי הרישום של דירותיהם של מאות אלפי אנשים, שקנו דירות בשיכונים ציבוריים.

מכאן, רבותי, למערכת בתי-המשפט. דיברתי קודם לכן על איכות המערכת שלנו. דיברתי על איכותה הגבוהה, על הצדק, היושר, החוק והדין הנשמרים בה ברמה ובמידה שאין דומות להן במדינות רבות בעולם. אבל אמרתי לא אחת ואומר גם עכשיו: המערכת שלנו לוקה, היא לוקה בענייני-דין, לעתים ככך שהדין, גם אם הוא צודק, מתנו מתעכב.

כאשר הגעתי לתפקידי, מצאתי במחלקת החנינות 2,373 בקשות לחנינה שטרם הסתיים הטיפול בהן. זה מספר גבוה. החלטנו אז להפנות כוח-אדם מיוחד ממחלקות אחרות למחלקה הזאת, קבענו יעדים, ובחודש מאי הגענו לירידה של 618 בקשות; היום נשארו 1,745 בקשות בטיפול. כאשר אני אומר "בטיפול", אני צריך להבהיר: מחלקת החנינות —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מקווה שלא כל הבקשות שטופלו נענו.

שר המשפטים ד' מרידור:

לא, לא כולן. אני חושב שלא אטעה אם אומר, ש-90% בערך מהבקשות נענות בשלילה, אבל אינני מוכן להתחייב על המספר; זה בערך השיעור. זה שיעור הדומה לזה שהיה מקובל גם בשנים עברו. אין, לדעתי, שינוי משמעותי. אנחנו הורדנו את מספר הבקשות שלא טופלו מ-2,373 ל-1,745 בעבודה מאומצת מאוד של אנשי המחלקה, והם ראויים לתודה על כך. נמשך במאמץ הזה.

צריך להיות ברור, שהבקשות שעדיין נמצאות בטיפול אינן מתעכבות דווקא במחלקת החנינות. התברר לי, שבדיונים בין המחלקה הזאת לבין האנשים הגופים שמהם היא מקבלת חומר, כמו הנהלות בתי-המשפט, שירות המבחן למבוגרים, שירות בתי-הסוהר, המטה הארצי של המשטרה, חקירות מס ההכנסה ואחרים, הטיפול בנושא מהבקשה ועד מתן התשובה נמשך זמן רב מדי. לפני זמן קצר ערכנו דיון עם כל הגורמים האלה וסיכמנו אתם נוהל עבודה, שלפיו כמעט כולם יגישו לנו בתוך שבועיים לכל היותר את תשובותיהם, ובמקרה אחד בתוך חודש. אני מקווה שבדרך הזאת נייעל מאוד את עבודת המחלקה, ואגב, גם מבקרת המדינה העירה על מה שקרה בה לפני חודשים או חודש בדוח שפורסם.

בחודש אפריל השנה אישרנו, אחרי סדרת דיונים ארוכה, את הפרויקט למחשוב משרד המשפטים. זהו פרויקט גדול. התוכנית היא תלת-שנתית, תוכנית מואצת יותר מכפי שתוכננה בתחילה. הסכום שהוקצב לה, בהסכמת אגף התקציבים של משרד האוצר, הוא 23 מיליון שקלים חדשים. התוכנית תבוצע באישורו ובליווי של אגף התקציבים ואנשי המקצוע מטעמו. כבר התחלנו במחשוב לשכות רישום המקרקעין. מי שרוצה לראות איך פועלת לשכת רישום המקרקעין הממוחשבת ייסע לאם המושבות, לפתח-תקווה, ויראה מחזה שמי שמכיר את לשכות הטאבו לא ראה מימיו. כמעט הכול כבר עובר דרך המחשב. הנוסחים מוצאים ררך מחשב, הפעולות מבוצעות ררך המחשב, עולם חדש. השנה ניישם את השיטה הזאת, על-פי לקחי פתח-תקווה, עוד בשתי לשכות לפחות, וייתכן שעוד בשלוש לשכות בארץ, וההמשך יבוא בשנה שלאחריה.

גם במינהל הפרקליטות חל בשנה זו תהליך של מחשוב. בימים אלה ייכנס מחשוב מינהל הפרקליטות לפרקליטות בתל-אביב, והיתר, אני מקווה, במשך השנה.

ברשם החברות הוחל מחשוב כבר לפני שנים. היום בא אדם לרשום חברה, וכו כיום היא נרשמת. זה מצב שלא היה בעבר. לאחרונה החלפנו את המחשב של רשם החברות במחשב חזק יותר, המאפשר מתן שירות טוב יותר. בתוך זמן קצר נציע במכרו את האפשרות שחברות פרטיות ייתנו לציבור שירות של רשם החברות על-ידי התחברות למחשב, תמורת תמלוגים, שישולמו כנראה למשרד. יינתן שירות ישיר באמצעות התחברות למחשב לעורכי-דין, לרואי-חשבון ולכל אדם שירצה בכך גם בלא צורך להגיע לרשם החברות

שבה וייס (המערך):

— — —

שר המשפטים ד' מרידור:

מה קרה? מה ההתרגשות?

היו"ר ר' פנחס:

מה קרה? חברי הכנסת, אם שר כבר מצטט פעם אחת מהמקורות, צריך להפסיק אותו?

חיים רמון (המערך):

— — —

שר המשפטים ד' מרידור:

חלק שמעת, חלק עוד תשמע.

קריאה:

אילו ציטט השר ממקורות אנגליים או עות'מאניים, לא היתה קמה מהומה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

בשכיל חלק מחברי הכנסת אתה מדבר סינית.

שר המשפטים ד' מרידור:

אינני רוצה להגיע עד סין, אני רוצה להיעצר בקרוב. לפי תקנות קרקא מהמאה ה-16 או ה-17 — זו האוטונומיה השיפוטית היהודית מהמופלאות ביותר — על בית-הדין התחתון לגמור כל משפט "לכל היותר תוך שלושה ימים לאחר שמיעת הטענות". בית-הדין האמצעי, וכן גם הגבוה — שלוש ערכאות, שם לא היתה רפורמה — היה מחויב להודיע את פסק-הדין בתוך תשעה ימים מיום החלפת בירור המשפט, ואם יבוא אחד מבעלי הדין לקבול בפני פרנס חדש ויתברר שהמשיכו את בירור הדין יותר מן הזמן הקבוע — ייקנסו הדיינים בסכום ידוע לברק בית-הכנסת.

אינני מציע קנסות — שלא תהיה איר-הכנה — אבל רציתי לומר את הדברים האלה — — —

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

את כל הציטוטים האלה ראוי שתשלח כחכילה לשר האוצר וליושב-ראש ועדת הכספים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גם ללשכת עורכי-הדין.

שר המשפטים ד' מרידור:

רבותי, הבאתי ציטוטים ממקורותינו כדי לומר, שהעניין של עינויי-הדין איננו עניין חדש, תמיד היינו מצווים על מניעתו, ולכן אני רואה בו את התקלה העיקרית של המערכת. משום כך, כמשרד המשפטים אנחנו מנסים לחפש פתרונות לעינויי-הדין, שקיים לפעמים, לא תמיד — לא צריך להגזים גם כזה — בחלק מן המשפטים, בחלק מבתי-המשפט, בחלק יותר, בחלק פחות.

קודם כול, אני רוצה לומר שאין פתרון אחד. אין פתרון קסם, לא רפורמה כזאת ולא רפורמה אחרת. צריך מגוון רחב של פעולות, אמנה את עיקרן, אלה פעולות שבחלקן כבר התחלנו, בחלקן אנחנו עומדים להתחיל בקרוב.

ראשית, צריך להפחית את מספר התיקים המגיעים לבתי-המשפט. יצר ההתדיינות אצלנו הוא מן המפורסמות. אולי הוא גם טבעי לעם שחונך וגדל על לימוד ותלמוד ודיקו עד קוצו של יו"ד. אבל ידוע גם מה קרה, חס וחלילה, כשעמדו על הדין.

בשנת 1979 הוגשו לבתי-המשפט 437,000 תיקים; ישבו אז ברין 250 שופטים. בשנת 1988 הוגשו 723,000 תיקים; 279 שופטים דנו בהם. במלים אחרות: בתוך תשע שנים היה גידול של 65% במספר התיקים, ולעומת זאת גידול של 11% במספר השופטים.

משך הטיפול בתיקים — לפי פרסום של נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מ-1987 — הוא זה: בבית-המשפט העליון, כעשרונים אורחיים — 20.5 חודשים בממוצע; בבית-המשפט המחוזי, תובענות כספיות — בין 17 ל-22 חודשים בממוצע; בבית-משפט השלום — קרוב ל-7 חודשים בממוצע.

עינויי-הדין הוא עניין חמור מאוד. אולי יורשה לי פה לחזור למקורותינו ולהראות עד כמה אנחנו מצווים על מניעת עינויי-הדין. נכון הוא שלמדנו ב"פרקי אבות": "הונו מתונים בדין", אבל אסור שהמתינות בדין תפגע במתן הדין בזמנו או תביא לעינויי-דין. בפרשת "קדושים" כתוב: "לא תעשו עול כמשפט". אומר על זה הרמב"ם בהלכות סנהדרין, פרק כ', הלכה ו': "וכן המענה את הדין ומאריך בדברים כוורים כדי לצער אחד מבעלי-דינים — הרי זה ככלל עול". עוד אומר הרמב"ם בהלכות סנהדרין: "דיני נפשות דנים כיום וגומרים כיום; דיני ממונות גומרים בו כיום, בין לזכות, בין לחובה; דיני נפשות גומרים בו כיום לזכות, וביום שלאחריו לחובה". כמובן, מתוך זהירות כחייב דיני נפשות.

ועוד למדנו, בפרשת דברים נאמר: "ואצוה את שפטיכם בעת ההיא לאמר". ואומר על כך בעל "כלי יקר", ממפרשי התורה: "בעת ההיא לאמר — באותו עת שברור לדין להיכן הדין נוטה, מייד יאמר: פלוני אתה זכאי, פלוני אתה חייב". אנחנו יודעים שנאמר בספר ישעיהו, על מלכי בית-דוד: "שפט ודרש משפט ומהר צדק". ואין פדות בין שניהם. אם רוצים שיהיה משפט, צריך שיהיה מהיר צדק.

ב"לקוט שמעוני" מופיע סיפור על "הרוגי מלכות", ואולי ירשו לי חברי הכנסת לקרוא גם אותו לפני הבית. ב"לקוט שמעוני", פרשת "משפטים", נאמר: "וכבר היו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל יוצאים ליהרג" — מדובר על "הרוגי מלכות" — אמר ליה רבן שמעון לרבי ישמעאל: רבי, לבי יוצא שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר ליה רבי ישמעאל: מימך לא בא אצלך אדם לדין או לשאלה, ושהיתו עד שהיית גומר כוסך, או שהיית נועל סנדלך, או עד שהיית עוטף טליתך? — והתורה אמרה: 'אם ענה תענה אתו' — — — והרגתי וגו', אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. ובדבר הזה אמר לו: ניחמתני".

יורשה לי, רבותי, עוד אוכזר אחד ממקורותינו. בתקנות קרקא מהמאה ה-16 או ה-17 — — —

חיים רמון (המערך):

אדוני השר, האם הפוסקים האלה יפתרו את הבעיה?

שר המשפטים ד' מרידור:

תאמין לי, ידידי, הם לא יזיקו.

חיים רמון (המערך):

אני בעד, אבל — — —

שר המשפטים ד' מרידור:

אם אתה בעד, אז תקשיב עוד דקה ואחר כך אחזור — — —

שמעון שטרית (המערך):

— — —

אפשרות אחרת היא לדרוש בחוק, או להחיר לבית-המשפט לחייב בוודות, כאשר צד לעניין היא חברת ביטוח, גם זו שאלה שצריכה בדיקה, ובלבד שהעניין יצא מבתי-המשפט. 23% מהתביעות האזרחיות בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, למשל, הן תביעות מסוג זה. זה עומס גדול מאוד, שברובו אין מקומו בבית-המשפט.

עניין אחר, שאינו נוגע להפחתת מספר התיקים, אלא לשיפור ניהול בתי-המשפט — פנינו לחברה שתיתן לנו סקר הנדסי בעניין ניהול בתי-המשפט והתפקוד שלהם. אנחנו מקווים לקבל בקרוב את התוצאות. כבר עכשיו אנחנו משפרים טעמים אלה ואחרים בתחום ניהול בתי-המשפט, למשל עניין המחשוב. גם פה אישרנו לאחרונה תוכנית מחשוב לכמה שנים. מוכרחים לומר, כי המחשב לא יענה על הכול, הוא לא יפתור הכול. אבל, המערכות כל כך סבוכות, כל כך הרבה עניינים וכל כך הרבה קשרים ביניהם, שלא ניתן לנהל אותן ניהול יעיל בלא מחשבים. זו אחת המערכות האחרונות, בסדר גודל כזה, במדינה, שעדיין אין בה מחשוב.

במרכז תוכנית המחשוב שאושרה עומדים ניהול התיק המשפטי, סיוע לניהול הדיון המשפטי ושיבוץ שופטים — הכול קשור במערכת אחת, העוסקת בניהול התיק מפתחתו, בהליכים נלווים — גביית אגרה, זימון עדים, צדדים לדיון, רישום תוצאות, מעקב אחר ביצוע — עד סגירתו וגניזתו. כשתושלם מערכת זו, וזה עניין של שלוש שנים בערך, נהיה במצב שונה לגמרי בתחום מינהל בתי-המשפט. פיתוח תוכנות חכמות לשימושם של שופטים, שימוש בתוכניות קיימות של אחזור מידע — אלה יכולים לשמש הקלה ועזר רב לשופטים בעבודתם.

עניין אחר שעסקנו בו לאחרונה, והוא מייעל מאוד את עבודת בתי-המשפט, אם יצליח, הוא הפסקת רישום הפרוטוקול הירני על-ידי השופט. אנחנו בודקים שיטות שונות, הראשונה שבדקנו היא רישום פרוטוקול על-ידי קלדניות. בדקנו זאת לא כתאיוריה אלא למעשה, בבית-משפט השלום בירושלים כשבועות האחרונים. כך התחילו לעבוד השופטים הנמצאים שם, קלדנית רושמת את הפרוטוקול. אם תצליח שיטה זאת, תעלה שאלה העלויות, שאיננה פשוטה; נשתדל להעבירה לכל הארץ. אם לא — נחפש שיטות אחרות, שיחישו את הדיון.

נושא אחר הוא מינוי שופטים. עם כניסתי לתפקידי היו, אם אינני טועה, 24 מקומות ריקים למינוי שופטים.

חיים רמון (המערך):
בחוברת כתוב 28.

שר המשפטים ד' מרידור:

אם כתוב 28, החוברת צודקת ולא אני. אמרתי "נדמה לי", ואם טעיתי אני מצטער. נדמה לי שהיו 24, אבל בתוך חודש או חודשיים נוספו ארבעה.

מכל מקום, במשך ישיבות ספורות של הוועדה לבחירת שופטים בחרנו 20 מועמדים. שמונה מהם כבר הושבעו אצל הנשיא. היתר יושבעו בחודש הקרוב. יש לי גם יסוד לומר, שתקן השופטים הכולל, שהוא 279, יגדל.

נגענו בשאלה נוספת, שעלתה לפנינו באמת כזעקה העולה השמימה. יש חובה בחוק, בחוק סדר הדיון הפלילי, שבתי-המשפט ימנה סניגורים בעבירות חמורות לאנשים שאין ידם משגת לממן סניגור לעצמם. נקלענו למצב בלתי אפשרי, שתקציבנו לא הספיק, והגענו עד כדי הגשת בג"צים נגד

הפחתת מספר התיקים — כיצד? ראשית, מסלולים אלטרנטיביים לחלק מהעניינים המגיעים לבית-המשפט. מה המסלולים? לגבי עבירות מינהליות — חוקקנו חוק עבירות מינהליות שיעודדו להוציא מבתי-המשפט את מירב התיקים שבהם אפשר להסתפק בקנס מינהלי המוטל על-ידי רשות מינהלית. העניין נמצא בביצוע, בחלקו הוא כבר עובד ומצליח, בחלקו עדיין לא, וזאת מפני שאנחנו נמצאים בתהליכים אחרונים ועדיין מחכים לאישור להקמת מרכז לגביית הקנסות. לא יעלה על הדעת שאנחנו נטיל קנסות, בענייני בריאות, בענייני כטיחות, בענייני איכות הסביבה ובכל מיני עניינים רבים אחרים, ואחר כך לא יגבו אותם. זה יהפוך את החוק לחובא ואטלולא. לכן הצענו, אחרי דיון ובדיקה, הקמת מרכז לגביית קנסות שישתמש, כפי שמש הכנסה עושה, בש"ע"ם — שירות עיבודים ממוכנים — במאגז המידע שבדי הממשלה. היום, כשאדם חייב סכום כסף למס הכנסה, חשבון הבנק שלו מעוקל. אין סיבה שאותם 50 או 100 שקלים שהוטלו עליו בקנס לא יעוקלו באותה דרך. המאגר קיים במס הכנסה, בביטוח לאומי, במקומות אחרים. אנחנו רוצים להשתמש בו לצורך גביית הקנסות הקטנים כדי להקל את העומס הניכר הניכר בבתי-המשפט בכל התיקים שעניינם הוא עבירות שאפשר להעביר אותן למסלול של עבירות מינהליות, ברירות משפט.

דרך אחרת להקל את העומס, להפחית את מספר התיקים, היא העברה לבוררות. פה אני רוצה לומר שבוררות היא, בדרך כלל, עניין שברצון, לא בחובה. אנחנו צריכים לעשות לעידוד הבוררות מרצון. אני יכול לציין את מועדון "רוטרי", שבבוררות לא גדולות בדרך כלל, חבריו בלשכות שונות בארץ מקבלים, בהתנדבות, תיקים לדיון ופוסקים בו ביום וגומרים עניינים קלי-ערך ביחס, ומפחיתים את העומס מבית-המשפט. עומדים להיות מוקמים כמה מוסדות לבוררות. אינני רוצה להזכיר אותם בשמותיהם כי הם אינם מוסדות ממלכתיים ואולי לא יהיה זה יאה לתת להם פרסומת, כי ייתכן שיהיו מוסדות למטרת רווח. אני מקווה שמוסדות אלה שיוקמו, בראשות אנשים נכבדים מן הציבור, אחד מהם בראשות פרופסור זמיר — יעזרו לנו להקל את העומס מעל בתי-המשפט.

אפשר גם להגיע לבוררות בדרך כפויה כמעט, אם בחוזה — בעיקר בחוזים שלממשלה יש יד בהם, מראש יונסו סעיפי בוררות. אני חושב שצריך לעודד את המגמה הזאת. חוזה שיכון הם דוגמה טובה לכך.

דרך אחרת להקל את העומס נוגעת לתביעות בגין תאונות דרכים. לפני חודשיים הקמנו, שר האוצר ואנכי, ועדה לבדיקה החוק לפיצוי נפגעי תאונות דרכים, בראשותו של שופט בית-המשפט העליון כרימוס, צבי ברנזון. חברים בה שופט נוסף, עורכי-דין, חברות ביטוח, משרד האוצר וגופים נוספים. מה שאני ביקשתי מן הוועדה לבדוק הוא הוצאת העניין האחרון שנותר בנושאים אלה מבית-המשפט לוועדה מינהלית. זו לא הצעה חדשה. אגב, ועדת-ברנזון בגלגולה הקודם הציעה הצעה כזאת. כבר היום אין צורך במשפט על תאונת דרכים כדי להוכיח מי האשם; אין לו חשיבות. גובה הפיצוי ברובו די מוסדר. אחוזי נכות נקבעים, ואפשר לחייב את הצדדים לקבל את מסקנת הרופא. נשאר שאלות כמו נכות פונקציונלית. לדעתי, חלק גדול מהדברים האלה, גם הוא יכול לעבור בעיקרו למהלך מינהלי. לא דווקא דרך הביטוח הלאומי. אני לא רוצה להיכנס לפרטים. הוועדה עדיין לא גמרה לרן בכך, ואולי לא תמליץ על זה. ביקשתי לבדוק את האפשרות הזאת.

הצדדים להביא עדויות ראשיות כתצהירים כבר כתחילת המשפט. אני חושב שיתרונות ההצעה עולים על חסרונותיה, אבל היא תיבדק לגופה, ואם תהיה טובה — נביא אותה.

לאחרונה חתמתי על תיקון תקנה נוספת בתקנות סדר הדין האזרחי. תקנה 16. היא נועדה להעביר חלק מהתביעות לבית-משפט השלום. דיונים מתקיימים עכשיו על יישומה.

נוסף על כל אלה יש גם הצעת הרפורמה, שהרבה דיברו בה, גם על איחוד ערכאות, גם על ערכאות ערעור. גם היא נבדקת. שמעתי עליה דעות שונות, קיבלתי עליה תזכירים, וכבוא הזמן נחליט לגביה. ככוונה שמתי אותה בסוף הרשימה, לא משום שאיננה חשובה אלא משום שהגזימו בחשיבותה. זה ייבדק, וגם פה תהיה החלטה.

העניין האחרון שאעסוק בו בסקירתי, אדוני היושבים ראש, הוא ההוצאה לפועל. מה בצע לו לאדם בפסק-הדין היפה, המנומק התפארה, שיפאר אחר כך את המרפס של הפקולטה למשפטים בהר-הצופים בירושלים, אם פסק-הדין הזה ניתן בבית-המשפט העליון שבע או שמונה שנים אחרי שאותו אדם הגיש תביעה לבית-משפט השלום ולבית המשפט המחוזי, בגלל תאונה שקרתה לו, בגלל תזוזה שהופר או בגלל כל סיבה אחרת? יש לנו פסק-דין נפלאים, אך חלקם ניתנים אחרי פרק זמן ארוך מאוד. ייקח כל אחד מחברי הבית בזמנו הפנוי את חוברות פסקי-הדין המתפרסמות ויראה מתי קרו המקרים שבגיןם התנהלו המשפטים.

יש פסק-דין, ואתה מגיע להוצאה לפועל ורוצה לקבל את הכסף שהוחזק שלא כדין בידי אחרים, או להשיב לעצמך את הרכוש שהוחזק בידי אחרים. אבל אז נתקע העניין לפעמים בהוצאה לפועל לתקופות ממושכות, ארוכות מאוד, ארוכות מדי.

גם פה יש גידול במספר התיקים. משנת 1966 ועד היום יש גידול מתמיד, כמעט בכל שנה, במספר התיקים בהוצאה לפועל. בשנת 1988 נפתחו 280,000 תיקים בהוצאה לפועל, לעומת 227,000 בשנה שקדמה לה. בשנה אחת חל גידול משמעותי כל כך.

מתפתחות תופעות חמורות בחברה. חברי הכנסת שטרית ופרח הגישו הצעת חוק והצעה לסדר-היום בעניין חברות הגבייה הפרטיות. מתפתחים מצבים, שאנשים מחפשים תרופה במקום אחר כי אין מי שיגבה בשבילם את החוב המגיע להם. לכן חובה עלינו לטפל בעניין הזה במהירות ובהחלטיות ולהביא לתוצאות.

היתה ועדה, היא עדיין קיימת למעשה, שהוקמה על-ידי קודמי בחפיקי. בראש הוועדה עמד השופט בן-דרור, מנהל בתי-המשפט, והיא הגישה את המלצותיה בעניין זה. במקביל לה ובעקבות המלצותיה התחלנו ליישם עניינים שונים, שאפרט אותם, ולדעתי אכתישם את כולם נרגיש שינוי משמעותי ביכולתה של ההוצאה לפועל לתפקד.

ראשית, הריבית וההצמדה. עד לאחרונה שרר מצב שלאדם היה כדאי, אם מותר להתבטא כך, להשאיר את חובו בהוצאה לפועל. החוב היה אומנם צמוד, אבל הריבית עליו היתה בשיעור של 4%. ריבית לא-צמודה. אין שום מקום במשק הנותן אשראי כזה.

לכן אני רוצה לברך על כך שתוך כרי הדיונים של ועדת החוקה, חוק ומשפט, שהתחילו אגב תיקון אחר, תוקן החוק

המדינה, שמחייבת עורכי-דין להופיע כמעט בלא תשלום. התשלום שהתקנות אישרו אותו היה נמוך מהתעריף המינימלי — דבר כלתי אפשרי בכל מובן שהוא. צריך לציין לשבח את משרד האוצר, שנענה לבקשתי אחרי דיונים, וקיבלנו, במקום קצת יותר מ-200,000 שקל בשנה הקודמת, סכום של 2.7 מיליוני שקל לעניין זה. כבר חתמתי על תקנות המשנות את התעריף, ואני מקווה שפתרנו, לפחות לזמן הקרוב, את התקלה הזאת.

כדי להחייב את העניין ולפתח סניגוריה ציבורית, כפי שהיא קיימת במדינות אחרות, צריך שיתוף פעולה של עורכי-הדין. פניתי ללשכת עורכי-הדין — ואני אומר בוהירות, שאני מקווה שעוד איענה, אי-אפשר לומר זאת ביתן זהירות — וביקשתי שגם עורכי-הדין יואילו לתרום לציבור, אם יום הופעה, אם פריון יום הופעה, וזאת, כדי שנוכל לחברה, לאו דווקא על-ידי הממשלה, לתת סניגוריה ציבורית ראויה לאנשים שאין ידם משגת להגן על עצמם.

עסקתי קודם בנושא הבינוי — אנחנו במשרד המשפטים מצויים עמוק בעניין זה. אנחנו עוסקים בבינוי גם במערכת בתי-המשפט. כל מי שמכיר את בתי-המשפט בארץ יודע שחלקם הם מבנים יפהיים, שנבנו לפני יותר מ-100 שנה. מי שמכיר את מגרש הרוסים בירושלים, או מי שמכיר את מגרש הרוסים בנצרת, מי שמכיר את 11 המבנים שבית-המשפט בחיפה פרוס בהם, מי שמכיר את בית-המשפט המחוזי בנצרת, שהוא מבנה די חדש, אבל צפוף ביותר — מה אנחנו עושים בעניין זה?

הזכרתי קודם לכן, שהקומה החמישית של בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, שבה שוכנת הפרקליטות, תפונה, אני מקווה, בתוך כשבעה-שמונה חודשים, ותוחאם ללשכות ולאולמות נוספים לשופטים. גם בארבע הקומות הנוכחיות אישרנו תוכנית בינוי להוספת כמה לשכות ואולמות לשופטים.

לגבי בית-המשפט בנצרת — הפרקליטות תצא ממנו, והשטח שלה מתפנה לטובת בית-המשפט. בית-המשפט ברמלה עומד לפני אישור תוכנית והתחלת בנייה. העניין תוקצב ואושר. בחיפה אנחנו בודקים עניין קשה, שעוד לא אושר תקציבית, של בניית בניין אחד לכל היחידות — כפי שציינתי, בית-המשפט פרוס ב-11 מבנים בעיר. ייתכן שנגיע לתוכנית, וייתכן שהאוצר יאשר אותה.

יש רעיון נוסף, בעייתי, ואעלה אותו לפני הבית — יש הצעה להקים מרכז שיפוט במקום בתי-משפט במקומות קטנים. זה ייעל מאוד את המערכת. בתי-משפט קטנים עולים הרבה כסף. פקיד אחד, שופט אחד, פקידה אחת — אין להם תעסוקה לכל השבוע. לעתים רק ליום בשבוע. ייתכן שריכוז בתי-משפט במרכז שיפוט אחד לכמה מקומות כאלה יעזור, אלא שאיני יכול להתעלם גם מהאספקט הציבורי של מקומות כמו קצרין או מסעדה או דימונה, שהם רחוקים ממרכז הארץ. אנחנו מחפשים פתרון הוגן לעניין זה.

עניין נוסף ואחרון שאזכיר בהקשר של בתי-המשפט הוא סדרי הדין. אנחנו סוברים שאפשר לתקן את סדרי הדין ולייעל אותם, באופן שהדיונים יהיו קצרים יותר ויהיו יעילים יותר. יש ועדה, שהקימו אותה קודמי, בראשות נשיא בית-המשפט העליון, השופט שמגר, לעניין סדר הדין האזרחי. יש ועדה מקבילה לעניין סדר הדין הפלילי, בראשות שופט בית-המשפט העליון השופט אליעזר גולברג. אני יודע שההצעות, לפחות בוועדה של הנשיא שמגר, בעניין שינוי משמעותי בסדרי הדין האזרחיים, עומדות להיות מובאות בפני בקרוב, ומגמתן, חיוב

אדוני היושבראש, רבותי חברי הכנסת, ניסיתי לסקור כאן, מעבר לכתוב בסקירה המונחת לפניכם, גם את הבעיות המתעוררות במערכת שלנו בכל הנוגע לשלטון החוק, ולאכיפת החוק. ניסיתי לתאר את ההתמודדות שלנו, שאין לה לעולם סוף ואין בה לעולם הצלחה מוחלטת, כי זה מאבק מתמיד. ניסיתי לתאר איך אנחנו מתמודדים עם בעיות התפקוד של המערכת. אני מאמין שאם נצליח בדרך שהתווינו לעצמנו: אם נזכה לשיתוף פעולה מצד הכנסת בחקיקה, מצד ציבור השופטים, מצד עובדי בתי המשפט ומשרד המשפטים, שכבר היום עושים מאמצים לא מבוססים ועוד יגבירו את המאמצים האלה בעתיד, מצד ציבור עורכי הדין — אם כל אלה ישתפו אתנו פעולה, אני מאמין שכאשר אעמוד לפניכם, או כאשר יעמוד לפניכם שר משפטים כלשהו בעוד שנה, הוא יוכל להצביע על הישגים משמעותיים בדרך שאנחנו מציעים היום. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

אדוני שר המשפטים, ברשותך, חבר הכנסת שכב וייס מבקש לשאול שאלה.

שר המשפטים ד' מרידור:
בבקשה.

שכב וייס (המערך):

אדוני השר, לפני כשנה וחצי העליתי כאן את הרעיון של השלמת החוקה באמצעות חיבור חוקי-היסוד בלי דרמטיזציה מופרזת וסיום העניין של חקיקת חוקי-יסוד: זכויות האדם, שר המשפטים שקדם לך הבטיח — הוא גם תכנן לעשות כך בוודאי — לסיים את המלאכה עוד בקדנציה הקודמת, בלי לחץ ציבורי פופוליסטי אלא מתוך הריבונות שלנו. מה אתה עומד לעשות בעניין כדי שאכן נסיים את המלאכה הזאת?

שר המשפטים ד' מרידור:

קודם כול אני רוצה לומר, שכבר קיימתי את הבטחתו של קודמי והגשנו הצעה כזאת. היא נדונה בממשלה, היא גם פורסמה בציבור. ככוונה פרסמתי אותה בציבור, כי אני חושב שהנושא הזה ראוי לדיון ציבורי מקיף מאוד. ההצעה זכתה לביקורת מכל צדי המתרגם. כל הצעה שיש לה סיכוי לעבור, תזכה לביקורת.

אגב, אילו ישבתי אני באקדמיה על הרי-הצופים, הייתי כותב הצעה שהיא יותר לרוחך, אבל חוששני שהיא לא הייתה מתקבלת.

אני אינני רוצה להבטיח כי לי, חבר הכנסת שכב וייס, כמו גם לך, יש קול אחד מתוך 120 קולות. יחד יש לנו שני קולות. בממשלה יש לי קול אחד מתוך 26 קולות.

אני אעשה מאמץ. ידוע לי שיש תמיכה בחוגים רחבים בציבור, בממשלה ובכנסת בהשלמת החקיקה הזאת של חוקי-יסוד: זכויות האדם, שהוא הלב, הוא העיקר, עליו בנוי הכול.

שכב וייס (המערך):

הוא גם המכשול.

שר המשפטים ד' מרידור:

הוא היה גם המכשול. ניסינו למצוא דרך, ולא אפרט אותה עכשיו כי לא הגענו לזה, שתגבר על המכשולים או תעקוף חלק גדול מהם ותרחיק חלק מהפתרונות, דבר שאינו מקובל במדינות אחרות, לתקופה מאוחרת יותר.

אני מקווה שנצליח לסיים בקרוב את הדיון בממשלה. אני מקווה שהממשלה תקבל הצעה זו. אני מקווה שהיא תעבור

בהשתתפות משרד המשפטים, משרד האוצר והממונה על שוק ההון, אחרי ויכוחים על שיעור הריבית — גם חוק ההוצאה לפועל וגם חוק פסיקת ריבית והצמדה. חוק פסיקת ריבית והצמדה קובע היום ריבית צמודה של 8%, ומי שלא שילם את חובו עד יום המועד לתשלומו, אחרי פסקי-הדין, ישלם 10% ריבית צמודה. אומנם לא ה' 2% האלה יקבעו את ההבדל, אבל כל השיעור הזה הוא שיעור שלא כדאי עוד לעכב בגינו תשלומים בהוצאה לפועל.

עניין אחר. לפני ימים ספורים חתמתי על תקנות המחירות לראש ההוצאה לפועל למחוק ולסגור תיקים, שסכומם אינו עולה על 25 שקלים ולא נעשתה בהם פעולה במשך זמן מסוים, כקבוע בתקנות.

אנחנו נמצאים עכשיו בתהליך, שיושלם בקרוב, של מינוי מנהל ארצי ההוצאה לפועל. פנינו לאדם, שאנחנו מאמינים שהוא מתאים לכך. אני מקווה שבתוך ימים מספר נגמור את הדיון בעניין זה ונמנה אדם שיקבל על עצמו את עניין ההוצאה לפועל והטיפול בו בארץ כולה.

יש המלצה להעביר את העיקולים בהוצאה לפועל מהפקידים המבצעים אותם היום לגוף חיצוני, דוגמת מ"ן — מסופי מטען וניטול — כפי שנוהג המכס. הצעה זו נמצאת בבדיקה, יש לגביה שאלות לא מעטות. כאשר נגמור את הבדיקה, אם תהיה המסקנה חיובית, נממש את ההמלצה. זה יזרו מאוד ויעל את ביצוע העיקולים.

היום, לצערי הרב, לא מתבצעים באופן יעיל מאסרים בשל אי-תשלום חוב. אנחנו הצענו, בעקבות המלצות ועדת בן-דרור, שהמשרדה תאפשר לשוטרים לקבל שכר מיוחד תמורת ביצוע מאסרים אחרי שעות העבודה. למשרדה יש הצעה אחרת בעניין זה, אך היא איננה מקובלת על האוצר. הדיונים בנושא לא הסתיימו, ואני מקווה שיתיימו בקרוב.

אני רוצה לומר, שכרוב הגדול, העצום, של המקרים, כשבר שוטר הביתה ואומר לחייב: עליך לשלם, ואם לא תשלם — תיאסר — הוא אינו בוחר במאסר אלא משלם. ברגע שיתחיל להתברר שאנשים נאסרים בשל אי-תשלום, ככתוב בחוק, ישתפר מוסר התשלומים לכלי היכר.

מיכאל איתן (הליכוד):

אבל אין להם היכן לשלם. בדרך כלל זה נעשה כשהבנקים סגורים, ולכן הם נלקחים למאסר.

שר המשפטים ד' מרידור:

יש אפשרות לשלם.

אנחנו פנינו גם למס ההכנסה והצענו לאפשר לאדם שיכירי בחובו כחוב אבוד, גם כלי הגשה להוצאה לפועל או הגשת תביעה לבית-המשפט, אם הסכום הוא עד 1,000 שקל. יש לנו עדיין דיונים, זה עדיין לא מוסכם, אבל גם זה יכול לעזור במידה מסוימת.

העברתי לוועדת האגרות במשרדי הצעה לקבוע אגרת רצפה להוצאה לפועל, שבסופו של דבר תוטל גם היא על החייב. ייתכן שהאגרה הזאת תהיה בסביבות 50 שקל, הסכום עדיין לא נקבע סופית. אני עומד להעביר בקרוב את ההצעה לוועדת האגרות הממשלתית ולחתום על תקנה כזאת, כי לפעמים עובדת המערכת כולה בעלויות עצומות כשביל שיקים קטנים, ולאחר מכן אין מי שיכסה את העלות הזאת.

אנו עומדים להוסיף רשמים ועובדים להוצאה לפועל ככמות שתשנה באופן משמעותי למדי את המצב. אינני רוצה לדבר על המספרים לפני שהעניין ייקבע סופית.

קל לנו להתווכח עם מי שקיבל את הנורמות, וייתכן שהוא לא יקבל את דעתנו וייתכן שהוא יחשוב אחרת, אבל אי אפשר בשם הביטחון ובשם המצוקה לקיים אצלנו בדלת אחורית את הריגת החוק, את מות החוק, נוסח קיקרו, כפי שציטטת. במדינת ישראל יש לנו, לצורכי ביטחון, תקנות ההגנה ולשעת-חירום המנדטוריות, הידועות לשמצה, אבל יש אומרים שהיום הן בכחינת צורך. בגין כינה אותן "נאציות" — לו יש חולשה לנאצים — ורב יוסף כינה אותן "טרוריות בשם החוק", אבל אנחנו משתמשים בתקנות אלה. לא הסתפקנו בהן והבאנו חוקים נוספים. אני חושבת שבאמצעות הכיסוי הזה של הביטחון מנסים היום, באמצעות החוק, להילחם במה ששר המשפטים אמר שאי אפשר להילחם בו באמצעות חוק, אלא יש להילחם בו בדרך פוליטית.

התיקון השלישי לפקודה למניעת טרור שהובא עכשיו, אין בו צורך אם אנחנו בוחנים את החוקים הקיימים היום, ויש בו חוסר איוון גם במצוקה שלנו היום, ודאי בשעה שזה חוק שהוא בתחום השיפוט של מדינת ישראל, ומייד יתפרש שהוא חל על האוכלוסייה הערבית בארץ, כאשר שבמשך שנים אמרנו להם: תמצאו לכם מקורות כמו UJA לצורך קיום מוסדות שלכם. הדבר הזה יפגע בהם, ובמדינת ישראל שאימצה את המילת העות'מאני ובתעודות ההוות שלה, במרשם הפלילי ובכל מקום אין אנחנו אזרחי מדינה, אלא אנחנו כפופים למילת, לשייכות הדתית-האתנית. קל מאוד להחיל חשד על אוכלוסייה שלמה ומוגדלת, ולהגדיל שנאה ואיבה. לא תעשר מהחרמות אלה, אבל הנוק יהיה גדול. אני מציעה לשקול פעם נוספת את החוק הזה ולעשות כל מאמץ שהוא ייקבר בוועדה.

אני גם מודה לשר על כך שהוא התייחס להגדרה המשונה של "ליקחת החוק בדיים". זו אווילת. קורם כול, ביטוי זה יצר גושפנקה שזה חוק, וזה הדבר החמור ביותר, והרי החוק בא לקבוע נורמות. יש פה עשיית דין לעצמם, יש פה פריעת דין ויש פה עבירות שונות של עבריינים, ואנחנו נכנסו למין אווירה משונה כזאת שבה לכל פורע חוק יש אחיזה והצמדה לזולתו. מותר לך לזרוק רימון אם אתה בימין, משום שמישהו מהשמאל זרק בול סיגריה בוערת, היינו אין עוד חטא, עוון ופשע, אלא הכול תולים ותלויים בעניין פוליטי זה או אחר, ולכן יש פריעת חוק ויש עבריינות. כל אחד חייב לתת את הדין על סוג העבירה שהוא עבר, ואיש אינו יכול לומר: עשיתי, או אנחנו עושים, או אהובי נפשי, הבחורים הטובים האלה, רצחו והרגו, פוצצו ורצחו פצצות, מפני שנמצא מישהו שהפר הוראת צנזורה או הפר הוראה של פקודה כזאת או אחרת.

כאן אני רוצה להתייחס במפורש גם לאלה שהם סרבני מצפון. אינני חושבת שאפשר בכלל להשתמש בארץ בסרבנות מצפון כאקט פוליטי, כי אצלנו הערך של כבוד הצבא מופנם עד שאפילו השמאל שיצא להפגנה קשר את חיי האדם עם כבוד הצבא. אבל אותם חידים שלא התייצבו, הם שחשפו את הפקודות הכלת' חוקיות בעליל, הם שהפכו את הנושא הזה לנושא נדון בחברה. פורעי "גבעתי" לא היו מגיעים לדין לולא רמי חסון, זה שנהגו בו כמעט כאילו היה עבריין שנידון למאסר עולם. בלי להצדיק, אי אפשר לומר שמפני שאיש —

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
למה את חושבת שזה לא הגיע לו?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
עובדה היא שזה לא הגיע לו באותה מידה. הם העלו זאת על סדר-היום.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

לכנסת, הכנסת תרון בה ככובד ראש, ופה באמת יש לקיים את הכתוב: הוו מתונים בדין. הוו מתונים גם בחקיקה. אין זו חקיקה שצריך לעשותה בחיפזון. אם זה יתקבל, תהיה זו בהחלט מהפכה במשטר הקונסטיטוציוני של ישראל, לא רק בתחום של זכויות האדם, אלא גם באיוון בין הרשויות השונות. יותר מן ההבטחה הזאת, שאשתדל לעשות כל מה שאוכל — אינני יכול להבטיח. אם אקיים, נשמח ביחד.

ש"ב וייס (המערך):
תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לשר המשפטים, חבר הכנסת מרידור, על סקירתו. חברי הכנסת, אנחנו עוברים לדיון. ראשונה ברשימת הדוברים היא חברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — חבר הכנסת אוריאל לין, ולחלופין חבר הכנסת ראובן ריבלין, אם חבר הכנסת אוריאל לין לא יהיה באולם. בבקשה, חברת הכנסת אלוני.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ארוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, מובן שלרשותנו כחברי הכנסת לא עומד הזמן שעמד לרשותו של שר המשפטים, ואפשר לגעת רק במספר מצומצם של סוגיות.

בראשית דברי אני רוצה לברך את שר המשפטים על הדברים שהוא השמיע. אינני מסכימה לכל דבריו, אבל אני שמחה מאוד ששוב נשמעה מעל במה זו, מפי שר המשפטים, קביעת הפילוסופיה המשפטית שלנו. זה דבר חשוב מאוד. לא די לומר שיש חוקים, אלא גם חשוב שהחוקים יהיו ראויים, ואם מדובר על כך שיהיו חוקים ראויים, אני שמחה שהשר ציין שיש להבטיח את חירויות האדם וגם עבד על הצעת חוק ברוח זאת.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני אגיע גם לצד ההפוך.

הוא גם הכין הצעה ופרסם אותה, ויש לכך חשיבות גם אם יש בה סעיפים שאין אני מסכימה להם, וודאי נעבור על כך בוועדת החוקה, חוק ומשפט; יש בה תפיסה בסיסית לגבי ערך האדם, כבוד האדם, אסור עינויים, דברים שהלכו ונעלמו בחברה שלנו והיו כלא היה, היינו התייחסות לאדם באשר הוא אדם.

אני גם שמחה שהוא ציין כי יכין לא רק את חוק-יסוד: זכויות האדם, אלא גם את חוק-יסוד: החקיקה, היינו שתהיה בקרה על החלטות הרוב בבית הזה, והרוב בבית הזה כבר קיבל הרבה החלטות בלתי ראיות. אם הולכים למקורות, הרי יש משפט: "אחר רבים להטות" ויש גם: "לא תהיה אחר רבים לרעות". ההבדל בין מצב שבו אתה חייב לקבל את דין הרוב לבין מצב שבו גם אם הרוב עושה, אין צידוק שתלך עם הרוב — הוא הקוד המוסרי, הקוד המשפטי או הקוד הנורמטיבי, וזה הביטוי המתאים לנו בדיון על משרד המשפטים, הקוד הנורמטיבי המחייב בארץ.

מבחינת התפיסה, שר המשפטים אמר לנו, כי הוא מקבל את התפיסה הזאת ומוכן להכין לנו קוד כזה, ואף רמו לכך שאין הוא מוכן שתהיה כאן אפליה בין אדם לאדם מטעמים של מוצא, דת וגזע. פיקוח משפטי על החלטות אלה נוכח הנורמות, כפי שהוצעו בהצעה שפורסמה על-ידי השר בטרם הובא חוק-יסוד: החקיקה — מעיד שאומנם הוא בכיוון הנכון.

אבל, הגה לפי אותו משפט עברי, בא פרופסור רקובר ואמר: לא, אין האשה שבויה בידי בעלה, ועל כן אסור לאנוס אותה. בתי המשפט האזרחיים — איני יודעת מה עשו בבתי הדין — קיבלו את הפרשנות הזאת, ומובן שלבעלים אסור היה לאנוס את נשותיהם, אבל זה חל רק על נשים יהודיות. סופו של דבר היה, שכל החוק תוקן, אבל זו דוגמה המלמדת כיצד אותה פסקה זוכה להתייחסות שונה על-ידי שני אנשים, שניהם בקיאים במשפט העברי. האחד אומר שאין האשה שבויה בידי בעלה ועל כן אסור לו לאנוס אותה, והשני אומר, שהיא קניין בעלה ועל כן מותר לו לאנוס אותה. פרשנות כזאת לא הייתי משאירה לבתי המשפט. הבאתי את הדוגמה הזאת, ואפשר להביא עשרות דוגמאות.

לכן אני אומרת, שבשעת חקיקה יש לאמץ חלקים מהמשפט העברי העונים על הצרכים, בנוסח המקובל עלינו.

אני מבקשת לתת את הדעת על כל הנושא של רישום מרכזי מידע ולהתחיל להגן על הפרטיות. בתי המשפט מזלזלים בזה, חברות מזלזלות בזה. אני מקווה שמשרד המשפטים יקבל תקציב גדול לביצוע כל הדברים שאתם רוצים לבצעם ומכינים אותם, כי בחוק התקציב אין לכם די כסף. הגנת הפרטיות בחברה ממוחשבת היא דבר הכרחי, ואני מבקשת להתייחס לנושא זה במלוא הרצינות.

הערה אחרונה. אני מבקשת, אדוני השר, שתיתן קצת יותר את הדעת, ואולי הכנסת חצטרך לתת את הדעת על מה שנעשה אצל האפוסטרופוס הכללי, בעניין העיובנות ובעניין ההקדשים. הרושם שלי הוא, שהדבר הזה מחייב קצת אורור ציבורי.

בסך-הכול, אני מברכת על התיקונים שאתה מציע, אדוני השר, והלוואי ויצמצמו ענייני הדין בארץ הזאת, מפני שהם בוודאי נוגדים את החוק והצדק. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. חבר הכנסת אוריאל לין איננו נוכח. רשות הדיבור לחבר הכנסת ראובן ריבלין, ואחריו — לחבר הכנסת דוד ליבאי.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, ובאמצעות השר — אדוני היועץ המשפטי לממשלה ואדוני מנהל בתי המשפט, חברות וחברי הכנסת, שר המשפטים, חברת הכנסת אלוני, הוא דוגמה לכך שאדם יכול אדם להגן על זכויות האזרח בלי שיהיה ספורטאי או אפילו "רצ". ידע כל העם בישראל והעולם כולו, כי אין סתירה בין אמונה לאומית ציונית ורגישות אנושית להקפדה על זכויות הפרט.

חתח שרכיטו של שר המשפטים נשמר עקרון שלטון החוק בהקפדה. כצד שמירה על אושיות הדמוקרטיה, שעל ברכיה חונכנו אנו. בני תנועת ז'בוטינסקי, עומד השר על זכותה של השיטה להגן על עצמה מפני מבקשי נפשה, הרוצים להשתמש בדמוקרטיה כבמכשיר להריסתה. קידום החוקה בישראל וחוקי יסוד, וחקיקת חוקים, שמטרתם להילחם בנגע הסמים ובטרור, מתוך שימוש באמצעים חוקיים בלתי שגרתיים — זהו כורח בלי-יגונה במצב חירום זה, שבו נמצאת החברה והמדינה.

פטור אני, אדוני השר, מלענות על הדברים שהעלתה חברת הכנסת אלוני, ולחלק מסכימים אנו, מן הטעם הפשוט, שיודע אני שאתה תוכל לענות לה עליהם אחד לאחד. ידוע גם, שבדרך-כלל, כאשר משרד רגיש כמו משרדך מגיש בימים טרופים אלה את סקירתו, יש פיתוי לדון דווקא באותם עניינים שדנים ודשים אנו בהם מדי יום ביומו ככל דיון ודיון בכנסת.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): מפני שרמי חסון יושב בכלא, אתה מוכן לתת לגיטימציה ולומר שלא לה מותר לזרוק פצצות?

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): אני לא מייחסת את הביקורת על פקודות לא חוקיות בעליל רק להם. אני אומרת, שלהם היתה תרומה מסוימת בדיון הציבורי. אני מדברת על סרבני מצפון ולא על תנועה פוליטית, כי לא תקום ולא תהיה תנועה כזאת. איש לא אמר שהם הבחורים הנחמדים, ושצריך לשחרר אותם. חנינות ניתנו רק לרוצחים ולפורעים.

וכאן אני רוצה לעבור לנושא החנינה. אדוני השר, מוסד החנינה הוא מוסד שנשאר מהימים של המונרכיות. מלכים חננו. אצלנו יש מערכת משפטית. נכון הוא, שצריך להשאיר את מוסד החנינה. הוא התקבל. אבל כבר לאחר החנינה ב-1967 —

שר המשפטים ד' מרידור:

חנינה בחוק.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

החנינה הגדולה ב-1967 לא היתה חנינה של הנשיא, אלא חנינה בחוק. לאחר אותה חנינה העלו שוב רעיונות להגדיל את היקף החנינות. אמרנו לא, מפני שהנשיא שלנו איננו סולטן ואיננו מלך. לנו יש מערכת בתי משפט, ונוצר קונפליקט בעניין הזה.

צריך לשמור על מוסד החנינה לצורך תיקון סוג מסוים של עיוותים במשפט, שאולי בדרך אחרת לא ניתן לתקן אותם, אבל, אי אפשר להרחיב. לכן שאלתי אותך, אדוני השר, באותם תיקים שסגרתם — מה היה אחוז התיקים שנענו בסירוב. אי אפשר לעבור את כל התהליכים המשפטיים, ואחרי זה לבצע אקט של חנינה, בעיקר באווירה הקיימת אצלנו. שיש בה גם לחצים פוליטיים.

ברשותך, אדוני השר, אני רוצה לגעת עוד בסוגיה אחת, שבדברך הפעם הזאת לא נגעת בה. אני חסידה גדולה מאוד של שימוש במקורות המשפטי העברי בשעה שאנחנו עוסקים בחקיקה חדשה. כשהחלפנו את המגילה, הייתי פעילה מאוד. אני חושבת שטוב וחשוב ללמוד את המשפט העברי. אבל זה חייב להיעשות בידי המחוקק ולא בפרשנות של בית משפט.

אביא דוגמה של פרשנות שיכולה להביא אותנו לימים רעים. בתרבות כת 4,000 שנה, הכול אפשר למצוא בה. כאשר ישב ד"ר זרח ורהפטיג בהכנת החוק הפילי ותרגומו לפי פקודת סדרי שלטון ומשפט, 1948, לצורך הפרשנות, בסעיף בדבר אונס הוא כתב: הנוכל אשה, שאינה אשתו, ועושה בה כך וכך — יואשם באונס. משמע, לשיטתו, את אשתו מותר לו לאנוס. אנחנו הקמנו או מהומה, כי זה היתר מוחלט לאונס אשתו, כי היא קניינו. ראשית, התרגום לא היה מדויק. שמואל תמיר, וזכורנו לברכה —

יגאל ביבי (המפלגה הרתית הלאומית):

לפי החוק העברי, אסור לאדם לאנוס את אשתו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אגיע לזה. הואיל והפירוש לא היה מדויק, עשינו שם תיקון טעות, ויצאנו מזה.

עורכי־דין לשעה 08:00 ומסיימים את דיוניהם לקראת השקיעה, שופטים שאינם מזכזכים אף לא יום אחד ואינם נותנים אפילו לעורכי־הדין ולמתדיינים שהות לאכול ארוחת צהריים מתוך רצונם לסיים ולמצות את הדין בהקדם האפשרי. אבל אם נערוך סקירה על תפוקתם של בתי־המשפט ככלל, התוצאה תהיה — אם לנקוט לשון המעטה — עגומה ביותר.

רבותי, אין זה סוד שיש שופטים המתחילים את הדיונים בשעה 09:30 ומסיימים אותם בשעה 12:00.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):
יחידים.

ראובן ריבלין (הליכוד):

הרי אני בא ומצביע על תופעה. אין די בהצבעה על תופעה, צריך גם לתת פתרון, אני אומר לך למה אלה לא יחידים. הואיל וחבר הוועדה לבחירת השופטים, יגאל ביבי, רוצה להתגרות בי, אני אומר לך מנין אני יודע פרטים. אפשר לבדוק ולראות שזו המציאות.

לאחרונה, כפי שסיפר לנו שר המשפטים, התחילו בבתי־המשפט בשיטה של רישום פרוטוקול ישירות למחשבים באמצעות כתבנית. אילו היית, כעורך־דין, הולך ומבקש דפי פרוטוקול מהאדם המבצע את הפעולות, וזה אדם שזכה במכרז ומכר שירותים לציבור עורכי־הדין, הוא היה מבקש ממך שקלים תמורת כל עמוד. לו התפלאת ושאלת אותו מדוע המחיר גבוה כל כך, הוא היה אומר: ראה נא, אנחנו משרתים היום רשת של מחשבים הנמצאים בבתי־המשפט. רבים מהשופטים, התפוקה שלהם בפרוטוקולים היא חמישה ליום. אם התפוקה היא חמישה ליום, הרי כדי לכסות את ההוצאות השוטפות שלי אני צריך לעשות את הממוצע, משום שיש שופטים שאצלם ביום דיונים יש 30 עמודי פרוטוקול, ויש כאלה שיהיו להם שלושה עמודי פרוטוקול. צא ולמד, שאם נעשה סקר, יתברר לך שאין אלה מתי מעט, לצערי הרב, אלא זו בהחלט תופעה.

הייתי רוצה לחזור על הצעה שהציע שר המשפטים הקודם והביאה בפני הממשלה, ואם האינפורמציה הנמצאת בידי נכונה — גם בפני הכנסת בדרך זו או אחרת, היא מבררת על "גיוס עורכי־דין למילואים". שר המשפטים ביקש מציבור עורכי־הדין, ל"א ממני, שכן אני כבר אינני ממש עורך־דין פרטי, להתנדב.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):
ואז יימשך המשפט חודש?

ראובן ריבלין (הליכוד):

הואיל וזמני נגמר ולא ייתנו לי שבע דקות נוספות, כפי שנותנים לראש האופוזיציה, אני רק אסיים את הצגת הרעיון.

היו"ר ר' פנחס:

אבל לסייעתך יש 30 דקות. פיצלחם זאת לכמה נואמים. יכלו לתת את כל הזמן לך. אבל גם אתה תקבל שתי דקות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

גם סיעתנו היא סיעה פלורליסטית. אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת ביבי, ששר המשפטים הפנה את בקשתו לציבור עורכי־הדין על־מנת שיתנדבו לשמש סניגורים או ייתנו דמי פדיון של יום עבודה כזה, שהם מתבקשים לעשותו אחת לשנה. אני חושב בהחלט שעורכי־הדין יכולים לשמש שופטים אד־הוק, אנחנו לא נמציא שיטה שיש בה משום מהפכה בשיטה המשפטית. הדבר נהוג. ידוע לנו שהשיטה הנהוגה בישראל היא תולדה של השיטה האנגלית. גם שופטי השלום

אבל, אני מבקש לנצל את זכות הדיבור שניתנה לי דווקא כדי להעלות עניינים שבשגרה, הנוגעים לחיי היום־יום ולמשרדך.

הסקירה הממצה של פעולות המשרד מגלה, שיש פעולות רבות שאתם שוקדים עליהן: מינוי בעלי תפקידים לפי ישיוריהם — זה דבר שהוכחח; טיפול במערכות המשרתות את הציבור בחיי היום־יום, בתחום חיי החברה והמסחר, כמו השינויים שנעשו ברשם המקרקעין, ברשם החברות, באפוסטרופוס הכללי ובשירותים הניתנים לאזרח — על כך כבר דיברת, והסקירה מרחיבה בתיאור הנושאים שבהם טיפלת. גם על הטיפול בחקיקה לא אבקש להרחיב את הדיבור, משום שיודעים אנו, חברי ועדת החוקה, חוק ומשפט, כמה רבה העבודה שוועדת השרים לחקיקה בראשותך מזרימה אלינו, על־מנת שנוכל לטפל בנושאים ולקדם אותם.

הייתי מבקש רק, לפני שאייחד את דברי לנושא בתי־המשפט, להפנות את תשומת־לבו של כבוד השר למעקב ולטיפול בהצעות חוק של חברי הכנסת. אני מבקש לגאול עולם ולהשתמש במטבע הלשון שטבע חרב הכנסת שבה וייס — ידוע לי שיש הרבה הצהרות חוק ולא הצעות חוק, וגם אלה חשובות בחיים הפרלמנטריים. עם זאת, יש בהחלט הצעות חוק, שתפקידם של חברי הכנסת שנבחרו לבית־המחוקקים להעלות אותן ולהביע את רחשי הלב של העם או של חלקים מהעם, ואני חושב שהם חייבים לכך. בין השאר, הגשתי אני, עם כניסתי לתפקידי, הצעת חוק — היא עדיין נמצאת על שולחןך — המבקשת לאפשר קיצור תקופת המאסר בהתאם לחוקים הקיימים, בשל העומס הקיים ובשל היכולת לפתור בעיות חברתיות הנובעות משהייתם של אסירים בכתי־סוהר.

אדוני היושב־ראש, אדוני השר, הייתי מבקש לייחד את הערותי לשלוש בעיות, אם ירשה הזמן, ואם לא ירשה הזמן — הרי לא לכל אחד יש זכות, כמו לראש האופוזיציה — אסתפק בהערות בעניין בתי־המשפט.

אדוני השר, לפי הנתונים המובאים בסקירתך נפתחים בבתי־המשפט בישראל כ־730,000 תיקים בשנה. נאמר בסקירה, כי תלויים ועומדים היום 340,000 תיקים. עוד למדנו מהסקירה, כי בכל שנה, לפי קצב הטיפול בתיקים היום, יש גירוען של 30,000 — 40,000 תיקים נוספים לשנה. התוצאה האחת והיחידה היא, שאנחנו מוכרים בסתימת בתי־המשפט ובפקק, שאיננו יכולים לעבור עליו לסדר־היום. הסקירה עצמה מצביעה על הבעיה, אבל אינה נותנת פתרונות. אני יודע שעל פקקים וסתימה אין אפשרות להתגבר אלא אם כן נציע פתרונות אמיתיים.

חלילה לי לדבר סרה בשופטי ישראל, לא כחבר כנסת ולא כעורך־דין, חבר לשכת עורכי־הדין. ידועות לי חריצותם ומיומנותם, והן ראוייה לשבח. אך לא אחת אנחנו משתמשים בסטטיסטיקה. הסטטיסטיקה חזקה מאתנו. השופטים, בדרך כלל, יאשימו את ציבור עורכי־הדין בכך שקיימת סחבת. אני יכול רק לומר להם, שאין חיילים גרועים, יש רק גנרלים גרועים. בבתי־המשפט, כאשר אין על השופט מרות זולת מרות החוק, הגנרל הוא בלי כל ספק השופט עצמו. אם קיימת התופעה, כפי שהיא הוצגה בסקירה ובפרטים הנוספים שהבאתי כאן, הרי ברור שהתופעה נעוצה כל כולה בבתי־המשפט עצמם.

מה היתה התוצאה אילו ערכנו סקירה — כעורך־דין לא הייתי מעז לומר זאת, אבל איש ציבור שומה עלי לומר זאת — לגבי תפוקת בתי־המשפט? שוב, בדברי אלה אני יכול לגרום עוול לכמה שופטים חרוצים, המשכימים קום, מזמינים

הפתרון לא יהיה משפטי ולא צבאי, אלא יהיה פתרון מדיני, ותן לכך גם את כל הגיבוי הנדרש.

אנא, אל תחזור אלינו לכנסת עם תיקונים לפקודת מניעת טרור, אם אתה בא עם תיקונים אלה, אנא, אך ורק כאשר היעד הוא אכן לחימה בארגוני טרור. כל הרחבה מעבר לכך, כפי שמצאנו, לעניות דעתך, בחיקון האחרון, מיותרת, מסוכנת מבחינה חברתית וציבורית-פוליטית. היא תנוצל — לא על-ידי, אדוני השר, על-ידי גורמים אחרים ובזמן אחר — נגד מיעוטים, פעם אחת מיעוטים ערביים ופעם אחרת מיעוטים יהודיים. הדרך להגיע לכך היא קלה מאוד.

אדוני השר, אינני יודע אם ראית כדמיוןך, כאשר תוקנה הפקודה למניעת טרור, שיעמידו על-פיה לדין חברי כנסת או עיתונאים על כך שהם מבקשים להשתתף בדיונים ובסימפוזיונים בין-לאומיים; לא במגעים מתחתניים, לא במגעים הפוגעים בביטחון המדינה, וגם לא במגעים מדיניים; להשתתף באיזה סימפוזיון שנוכח שם איש אש"ף.

אדוני השר, אני מסרב להזמנה אחר הזמנה מעין זו מתוך רצוני לכבד את החוק, האמן לי, אני כבר שואל את עצמי, לאן הגענו ולאן הידרדרנו אם איננו יכולים להשתתף בסימפוזיון ובדיון בין-לאומי פומבי משום שנוכח שם איש אש"ף, שמא נהיה מואשמים על-ידי היועץ המשפטי במגע עם סוכני אש"ף.

הנושא השני, אדוני השר, הוא התנינות. אני מעדיף שלא לבקר בפומבי את כבוד נשיא המדינה, אבל במקרה זה הרי נדרשת חתימתך, כחתימת קיום, על חנינה, וכידוע, שר המשפטים הוא הממליץ.

קשה היה לי לחזור ולקרוא את העבירות שיוחסו לשלושה מחברי המחתרת היהודית, מנחם לבני, שאול ניר ועוזי שרביף, שהם אחראים להשלכת רימונים ולהריגת שלושה מתלמידי המכללה האסלאמית בחברון — ונפצעו אז 33 תלמידים; להנחת מטעני חומר נפץ בפתח מסגד ובמגרש כדורגל של בית-ספר יסודי; להטמנת מטענים ממולכדים באוטובוסים המסיעים אנשים במזרח-ירושלים; הם בין רוקמי התוכנית, שמתור כננות אותה "מטורפת", לפוצץ את מסגד "כיפת הסלע".

אדוני השר, גרסתי היא בדרך כלל, כי יש להשאיר לכבוד הנשיא, בהמלצת השר, את מירב שיקול הדעת. אני מגונן על מוסד החנינה ככל מקום ובכל זמן, זה דבר נדרש, וזו לא פגיעה בבתי-המשפט. אבל אכן יש להשתמש בכך בהזירות ובקפידה. אינני מכיר, אדוני השר, מקרה אחד שבו מי שהורשע ברצח של יותר מאדם אחד הופחת עונשו בתנינה עד כדי עשר שנים.

שר המשפטים ד' מרדור:

דוד ליבאי (המעריך):

אינני מדבר על אנשים שהורשעו ברצח. אני אומר: אם אחד שהורשע ברצח של יותר מאיש אחד, ועונשו הופחת, אם זה היה — זה ראוי לכל הביקורת.

שר המשפטים ד' מרדור:

דוד ליבאי (המעריך):

אדוני השר, זכור לי המקרה של מליניקי ודהאן, וזכור לי שהם היו אנשי משמרי-הגבול שבאו לאכוף, וקיבלו פקודה בלתי חוקית בעליל. כיוון שהפקודה הוגדרה כ"בלתי חוקית

האנגלים הם עורכי-דין המשמשים שופטים מדי פעם במהלך השנה, לתקופה מסוימת או לימים מספר בחודש או בשנה. השיטה נהוגה גם בארצות-הברית, בעיקר במדינת קליפורניה. אם יש לנו שירות מילואים ויש לנו התנדבות, יכולה להיות גם התנדבות לשמש סניגורים כמשפטים שבהם החוק מחייב הפעלת סניגור. אני חושב בהחלט, אדוני שר המשפטים, שרצוי היה להביא לידי כך שנוכל לגייס עורכי-דין שישמשו בהתנדבות כשופטים בתפקיד חלקי. אני מדגיש — שופטים לנושא אחד בלבד, לנושאים שהם שוליים כאמת; לא להביעות קטנות, אבל להביעות שהייתי מגדיר אותן כתביעות קלות ערך.

כך היינו מטפלים במאות אלפי תיקים בשנה, תיקים שהצטברותם יוצרת צוואר בקבוק בבית-המשפט וגורמת לפקק הנורא. בין השאר, מביא אותנו המצב הזה לכך שבקרוב תהיה הנורמה לסיום משפט בערכאה הראשונה. לא פחות משלוש-ארבע שנים, ועוד שנתיים-שלוש בערכאת ערעור. הצדק אולי ייעשה, אבל בהחלט לא ייראה.

אני מצטער על שלא נגעתי בכל השאלות המדיניות הקשות הנובעות מהאינתיפאדה. רציתי להפנות תשומת לבו של שר המשפטים בסקירתו לפעולה זו כמשרד. אני מודה לשר המשפטים על סקירתו הממצה. אני מדגיש שוב, שהביקורת שלי היא ביקורת הנובעת ממשאלת לבו של הציבור, היא נוכעת בהחלט מבעיה שיש לנו. טוב היה אילו נתנו את הדעת על השאלה, איך מתקנים את הנושא הזה. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת ראובן ריבלין. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריו — לחבר הכנסת יוסף עזון.

דוד ליבאי (המעריך):

אדוני היושב-ראש, נכבדי שר המשפטים, חברי הכנסת, אדוני השר, שמענו בעניין רב את סקירתך. לרבים מאתנו יש ציפיות גדולות ממך כשר המשפטים. המשרד התברך סוף סוף בשר משפטים חכם, ענייני ומוכשר. אנחנו מאחלים לך ולמשרד הצלחה רבה.

כנציג הכנסת בוועדה לבחירת שופטים אני גם משבח אותך על האופן הענייני והיעיל שבו אתה מנהל את ישיבות הוועדה. בהזמנות זו אני מברך גם את כבוד מנהל בתי-המשפט, הנשיא בן-דוד, את היועץ המשפטי ואת מנכ"ל המשרד, אשר התפנו לבוא ולשמע דיון זה בכנסת.

כנושא ראשון אני מעמיד את זכויות האדם בשטחים. אנחנו קוראים חדשות לבקרים על תוכניות הנדקמות מההיבט הביטחוני לגזור גזירות ולהוציא תקנות שיש בהן פגיעה חוזרת ומעמיקה במה שמקובל כ"זכויות אדם בסיסיות". לא די שאנחנו מגרשים, מפוצצים בתים, עוצרים מעצרים מינהליים המוניים ומחזרמים תעודות זהות, עכשיו מבית-המדרש, כנראה של החוגים הביטחוניים, מציעים לנו להאריך מעצרים מינהליים לשנה ולהביא לגירושים מידיים.

אני פונה אליך, אדוני השר, ומבקש ממך, לפני הדיון בממשלה או הדיונים הפומביים שיהיו, להשמיע קולך בתקיפות נגד מגמות חמורות אלה.

כל שלטון כיבוש מעוניין להיפטר מחוק, לא כל שכן מהחוקים הבין-לאומיים. כנות נקבעו אמנות בין-לאומיות ונקבעו סטנדרטים לאומות שונות התרבות שאנחנו מבקשים להימנות עמן. אל תיתן לנו לרדת תהומה ולצלול. אנא, הסבר לעמיתך שלא המשפט עומד בדרך לדיכוי האינתיפאדה,

חברת כ"ח, ישיבה ע"ו
— סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו —

דוד ליבאי (המערך):
אני מבקש את תשומת לבך, אדוני השר, לנעשה במועצת השמאים. הכנסת כבר החליטה שהגילדה שם שומרת על עצמה ומחזיקה כמונופול של מתן שומות על-ידי הכשלה בבחינות. וזאת עד כדי כך, שדעת כל חברי הוועדה שאני עומד בראשה היתה, בקדנציה הקודמת, שצריך לבטל את חוק שמאי מקרקעין, התשכ"ב—1962, כדי לבטל את המונופול. כיוון שהנושא יחזור ויידון, אנא, הואל לבדוק את המצב מנקודת המבט שלך, כי אתה השר הממונה על מועצת השמאים.

כמו כן, אם אתה יכול, וזו את הבאת החלק הכללי של החוק הפלילי לכנסת. הדברים מוכנים, ונראה לי שטוב הדבר שוועדת החוקה, חוק ומשפט תעבוד עליהם.

אנא, וזו ביותר גם את הוועדה בראשותו של אלי קולס אשר להבטחת זכויותיהם של רוכשי דירות. היתה אז הסתייגות ממניו יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט לשעבר של הכנסת ליושב-ראש ועדה זו. עששו הוא נתפנה בוודאי מעניינים אחרים, ונראה לי שנושא חשוב ורגיש זה יכול לקבל טיפול מהיר.

לסיים, אדוני השר, אני סבור שאחה, כאמור, זכית להיות מופקד על מערכת חשובה ביותר. אני סמוך וכטוח שחשמור עליה היטב. תודה רבה.

היו"ר ר' פנחס:
תודה לחבר הכנסת דוד ליבאי. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסף עזרן. ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כבוד השר, בחוק יסודות המשפט, התש"ם—1980, נקבע: "ראה בית-המשפט שאלה משפטית הטעונה הכרעה, ולא מצא לה מענה ברבר חקיקה, בהלכה פסוקה או בדרך של היקש, יכריע בה לאור עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל".

על חוק זה, שנחקל בכנסת ביום 31 ביולי 1980, ראוי לומר את הכתוב במגילת תענית, וכאן אני מוסיף על כל דברי המקורות החשובים שיצטטת, אדוני השר, וישר כוחך. הנהיית אף שלא הייתי כאן ושמעתי את דברי המקורות שהבאת, ואני מאשר אותם. ובכן, כתוב שם במגילת תענית "תבנא לדיננא" — שבנו לדיננו. ואכן, מן הראוי היה לקבוע את היום שבו נתקבל החוק הנ"ל ליום שאסור בהספד ובתענית.

אולם, אדוני שר המשפטים, מה רבה מאוד עוגמת-הנפש שלנו, שמא נתקבל חוק זה, לפני תשע שנים, לא שמענו ולא ראינו אפילו פסק-דין אחד שנפסק על-פי "מורשת ישראל". אומנם לא שמענו ולא ראינו אינה ראייה. אדרבה, ישכיל אותי כבוד השר, האם ידוע לו על שופט כלשהו שהשתמש ב"מורשת ישראל" בבואו לפסוק דין?

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כן, היה.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני לא יודע. אני מבקש שהשר ישכיל אותי. לא השכלתי.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אם הוא היה מביא דוגמאות, היה נגמר הזמן.

בעליל", נשללה מהם ההגנה של קיום פקודה. לבוא ולהשנות את מצבם של המג"ד מלינקי וסרן דהאן באותו זמן לאלה שלא קיבלו שום פקודה בלתי חוקית בעליל, אדוני השר, שלא עמדו מטעם משטרת ישראל וצבא-הגנה ישראל על המשמר, אלא פעלו פעולה פרטיזנית, אישית, מתוך השקפת עולם מסוימת, שעשו פשעים חמורים — אני חושב, אדוני השר, שזה לא המקום. אם לכן כיוונת — לעניות דעתי, טעית.

שר המשפטים ד' מרידור:

דוד ליבאי (המערך):

מה גם שכבוד הנשיא קצב שוב את עונשם ל-15 שנות מאסר.

אדוני, יש הטוענים שצריך לסיים את הפרשה הזאת אחת ולתמיד. למה? משום שיש לחצים פוליטיים. כאן שורש הרע. אם הציבור רואה שבמקום שלחצים פוליטיים מצליחים אין אמות מידה שוות ומידת החסד היא בלתי שווה, ורואים זאת בכל בתי-הסוהר, הדבר מעורר אותן שאלות — ראשית, לגבי הגנת הערכים של קדושת חיי אדם ושוויון בפני החוק ולגבי הגנת נכסי דת. הדבר גם יכול לעורר אנשים לחשוב מחשבות לא נכונות על שימוש באלימות כדי לפתור בעיות או כדי לממש אידיאולוגיה.

לכן, אדוני השר, אני חושב שהשמירה על מוסד החנינה חייבה זהירות יתר בהמלצה מעין זו.

עם זאת, כיוון שנגענו במוסד החנינה, הרשה לי להביע תמיכה מלאה בדרישה לחוספת כוח אדם. כמות החנינות עולה על כל המשוער. מבחינה זו יש, ללא קשר עם עניין זה, לאפשר בקשות חנינה. אני מדבר על בקשות חנינה, שאותן יש לאפשר.

עקב גזירות הזמן קשה לדבר הרבה, לכן רק אטלגרף. אם כן, לעניין הרפורמה בבתי-המשפט, אני מברך אותך על כך שאתה עושה הערכה מחדש של התוכנית הקודמת, שלא הוגשה בשיקול דעת מספיק. אני מקווה שאתה תוכל להאיץ את הגשת חוקי-יסוד: זכויות האדם, וחוקי-יסוד: השפיטה, וכן נוכח כמרה, במסגרת הרפורמה, לכונן גם את בית-המשפט לחוקה, ואז אולי גם בית-משפט לערעורים כערכאה עצמאית.

מחוסר זמן לא אוכל להשיב לחברי, חבר הכנסת ריבלין. אני חולק על כמה מהערותיו הן לגבי השופטים והן לגבי גיוס עורכי-דין פרטיים כשופטים.

הערתי האחרונה, אדוני, תהיה לגבי אגף האפטרופוס הכללי. קראתי ברוח שכ-168,000,000 ש"ח מעיזבונות של נפטרים חולקו על-ידי ועדה בראשותך. יש יותר מדי רינונים אדוני השר. הן סביב חלוקת כספים זו והן לגבי תפקוד אגף האפטרופוס הכללי. ראשית, אני שואל אותך, כללית, האם מתנהלת איזו חקירת משטרה או חקירה משמעתית בעניין ליקויים ואי-סדרים באגף האפטרופוס הכללי? כי אני חוזר ושומע דברים. שנית, האם תתנגד לכן שחלוקת כספי העיזבונות תיעשה באישור ועדה כלשהי מוועדות הכנסת, בדומה להקצאת כספים בתקציב המדינה, בדרך כלל?

אדוני השר, בזכות היושב-ראש שאינו משלח אותי בתקיפות — — —

היו"ר ר' פנחס:

כי אני רואה שאתה משתדל ומתאמץ. לכן אני סומך על יושרך — — —

מהו ממוצע הזמן העובר מאז מגיש האזרח את תביעתו ועד לקבלת פסק-הדין.

3. ההסבר שלך, אדוני שר המשפטים, שהתפוקה ירדה בכל בתי-המשפט בארץ, אינו מובן לי, והייתי רוצה לדעת מה גרם לירידת התפוקה בשנת 1988 דווקא.

אין לי ספק שלאדוני יהיו תשובות על כל שאלותי. אולם, לענייני עינוי-דין — אם אין לך כעת תשובה הולמת למצב הקיים, אבקשך לתת עדיפות ראשונה לבעיה זו, ולמצוא לה פתרון, ולו חלקי.

כבוד היושבי-ראש, חברי הכנסת, אדוני השר, בסקירתך הכתובה, בעמוד 12, על אגף רישום והסדר המקרקעין, אתה מציין, ואני מצטט: "הרי שבשנה האחרונה הוברר למעלה מכל ספק כי הפחתת מספר העובדים מחד גיסא והגידול המשמעותי בפעולות המתבקשות מאידך גיסא מקשה על מתן השירות בזמן סביר בחלק מאזורי הארץ". ולהלן אתה מציין: "עם זאת, נעשתה פעולה רבת היקף בשנה זו לשיפור השירות ולשכת תל-אביב". הווי אומר, רק אזורי תל-אביב נהנים מרישום בזמן סביר, ויתר אזורי הארץ מחכים זמן בלתי סביר עד לרישום דירותיהם בפנקסי המקרקעין.

לא מצאתי בסקירתך, אדוני השר, מהו זמן בלתי סביר. האם מדובר בחודש, בחצי שנה, בשנה או ביותר מה?

האם לא ניתן להגיע באגף זה למצב אשר בו רוכש הדירה יגמור את הרישום באמצעות עורך-דינו בתוך שבוע ימים, כמקובל בהרכה מדינות נאורות?

בכל זאת, ברצוני להעיר ולציין לשבח את האווירה הנינוחה והרגועה שהשרית כמשרד המשפטים מאז היכנסך לתפקיד ואת החריצות והאחריות שאתה מגלה בתחום החקיקה הנאורה. ואף ידי תיכון עמך בנושא הרגיש של החנינה, מוסד הראוי לשמו. בטוחני שאתה פועל לפי שיקולים ענייניים ואנושיים כאחד, והנני מוחה נמרצות על הדופי שהטילו בתהליך החלטותיך בנושא החנינה, ובעיקר על הביקורת שהוטחה בשיקולים הנכונים והחכמים של נשיא מדינת ישראל הנכבד.

בסופו של הדיון נרשום לפנינו את הודעת שר המשפטים, אך מעבר לפורמליסטיקה אודה לכבוד שר המשפטים אם יטפל בצורה יעילה ומועילה, כפי המוניטין שיצאו לך, ובצדק, בשלוש הנקודות שהעליתי בדבריי.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת הרב יוסף עזרן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיג, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק לוי.

אברהם ורדיג (אגודת ישראל):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, אני מברך את שר המשפטים על סקירתו המאלפת, מלאת התוכן, השווה במובאות ממקורותינו — חז"ל ומפרשי התורה — בנושא משפט צדק, דבר המוכיח כי יסוד היסודות של משפט צדק מצוי בתורתנו הקדושה, המשמשת נר לרגלנו ומאירה לנו את הדרך אשר נלך בה, דרך של צדק וישר.

כואב לנו מאוד על שבכית הזה יושבים נבחרים עם אשר כל מובאה ממקורות האמת, תורת משה, מקפיצה אותם וצורמת את אוזניהם. אבל כידוע, בדורנו דור התהפוכות, עדים אנו למהפכים ולשינויי כיוון ולחזרה בתשובה של רבים מקרב בני ישראל, אשר מתוך ייאוש ואכזבה מתורות הכוזב שעליהן חונכו חוזרים בתשובה שלמה. על כן מקווה אני שגם אלו ישפרו את

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

ידוע לי, שהמשנה למנכ"ל משרד המשפטים — ואני מברך אותו — עושה רבות כדי להחזיר את מורשת ישראל בקרב שופטי ישראל. אולם, סבור אני, שמחייבור ספרים ומימי עיון לא ישכילו שופטי ישראל רבות במשפט העברי, שהוא היה, הווה ויהיה יסוד מוסד באורחות חייו של עם ישראל.

למה, למשל, לא יחויבו שופטי ישראל להיבחן על יסודות המשפט העברי ב"חושן משפט"? ואם לא השופטים — הסטודנטים למשפטים, שמהם יתמונו שופטים לעתיד? כי אם יש כוונה אמיתית לבצע את החוק הנ"ל, ולתת לו תוקף ומשמעות, הרי אין די בלימוד משפטים כלליים בלבד, דבר שהוא כשלעצמו חשוב מאוד. יש לחייב את התלמידים הלומדים באוניברסיטאות בלימודי תלמוד מוגברים, בלימודי "חושן משפט", וכן בחלקים מספרות השו"ת — שאלות ותשובות — הנוגעים לדני ממונות, כדי לקבל מושגי יסוד במשפט העברי. רק בצורה כזאת תוכל לומר, אדוני שר המשפטים, שאתה מבצע את החוק שעליו אתה מופקד, להלכה ולמעשה.

הן לא יעלה על הדעת, שלאחר 41 שנות קיומה של מדינת ישראל ימשיכו בתי-המשפט לפסוק על-פי החוקים העתי-מאניים והאנגליים. האם רצונך, אדוני שר המשפטים — ואני כמעט בטוח שלא — לקיים את הכתוב בשיר השירים: "שמני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרת". ונהיה אנתנו אלה המופקדים על ביצועם וקיומם של חוקים, שמאז ומעולם לא דיברו אל לבנו.

בקשתי ממך, כבוד שר המשפטים, היא להקדיש יתר תשומת-לב לביצוע החוק הנ"ל ולהתקין תקנות אשר יחייבו את השופטים מכאן ולהבא בידע בסיסי מינימלי במשפט העברי.

מפאת קוצר הזמן, לא אוכל לפרט כאן דוגמאות שיעידו על מידת התעלמותם של השופטים מהמשפט העברי, משום שהם אינם יודעים אותו. במקרים מסוימים. אין ספק שהם היו מוצאים בו פתרונות לבעיות הסבוכות המובאות בפניהם, הן בתחום הפלילי והן בדני ממונות. על-פי הגיון ההלכה והפסיקה, שנבחן ונצרך במשך דורות על-ידי חכמינו יהודאין.

כבוד היושבי-ראש, חברי הכנסת, בסקירתך הכתובה, אדוני שר המשפטים, בעמוד 35, אתה מציין, שבסוף שנת 1988 נשארו 333,053 חיקים תלויים ועומדים, לעומת 282,789 חיקים בסוף 1987 — עלייה של 17.8%. אתה מסביר זאת כירידת התפוקה בכל בתי-המשפט בארץ.

ארשה לעצמי לשאול את כבוד שר המשפטים שאלות אחדות:

1. לא מצאתי בסקירתך פתרונות של ממש לבעיה זו של הסחבת בבתי-המשפט הפקוקים. גם בנושא הפשוט-יחסית, של מינוי שופטים נוספים, אתה מציין, אדוני השר, שמונו רק שמונה שופטים מתוך 28 שהיה צורך למנותם. ואני שואל: מדוע אורח צריך להמחין לעתים שלוש שנים ויותר עד שעניינו נדון ומוכרע? יש לקבוע הליכים שיחישו את שמיעת התיקים כדי שלא לגרום לעינוי הדין. הדרי התיקרון של מניעת עינוי הדין מקובל בכל מערכות המשפט בעולם. זהו יסוד חשוב במשפט העברי, ואדוני ציטט דברים יפים ונכוחים בנושא הזה.

2. לא מצאתי בסקירתך התייחסות למשך הזמן שהמתינו אותם מאושרים שהטיפול בתיקיהם אכן נסתיים בשנת 1988. כמה שנים הם המתינו עד שקיבלו את פסק-דינם? מן הראוי, אדוני שר המשפטים, לציין זאת בסקירתך. מעניין אותי לדעת,

המשפט, רפורמה בסדר-הדין אשר תביא אולי לשיפור ולייעול במערכת. כנראה אין עדיין הסכמה, והוויכוח נמשך. בינתיים, המערכת נמצאת על סף התפרקות. אלפי תיקים מצטברים מדי שנה בבתי-המשפט, וחלק ניכר מהם סובל מסחבת ומביורוקרטיה. המערכת זקוקה למחשוב, לקדימות ולחקיצה בים. בתי-המשפט תובעים, ובצדק, תוספת שופטים כדי להקל את הלחץ.

העבודה בבתי-המשפט, אף כי לא ככל בתי-המשפט אבל ברבים מהם, מנוהלת כתנאים לא מכובדים. מתהדרים אצלנו במערכת משפט של צדק ובשלטון חוק, אבל כשהדברים מגיעים למבחן המציאות — אין כסף.

ידוע כי בבית-המשפט העליון שורר זה שנים מצב שלא ניתן עוד להמשיך בו. השופטים עמוסים עבודה בדיונים, בבג"צים הרבים שמרעפים עליהם, המחייבים את השופטים להקדיש את מירב זמנם השיפוטי לתיקים, ולא נשאר להם כמעט זמן לשמיעת תיקי הערעורים שהפיגור בשמיעתם הולך וגדל.

ככלל, אדוני השר, הפך הבג"ץ ללחם חוק יוסי"ום, ועל המערכת לתת דעתה על כך. יש הפרזה בשימוש בבג"צים בכל עניין פעוט. אולי כדאי לחשוב על הקמת ערכאות ערעורים ארצית, אשר תשמע את הערעורים המופנים כיום לבית-המשפט העליון. ערכאה כזאת צריכה להיות ממוקמת אולי בין בית-המשפט העליון לבית-המשפט המחוזי.

יש לבדוק את סמכויות הערכאות המשפטיות, כדי להקל את העומס. יש לבדוק בדיקה מעמיקה את הסמכויות של בתי-המשפט השונים, ולעשות שינויים על-ידי העברת נושאים מערכאה אחת לרעותה, תוך שינויי סמכויותיהן. ככלל זה הגדלת סמכותו של בית-המשפט לתביעות קטנות. כמובן, אלה הן רק מחשבות שורדאי הועלו לא פעם אחת, ועדיין לא בוצעו.

חברי הכנסת, נושא הנוגע למאות אלפי אזרחים במדינה הוא נושא הטאבו. נכון לעכשיו, נעמים על שולחנות הטאבו מאות אלפי תיקים של ספקות מכירה, מאות אלפי דירות שנרכשו כדן עדיין לא רשומות על שם בעליהן החוקיים. קיים מין פקק תנועה בטאבו, פיגור של שנים. הנושא הועלה לא אחת בכנסת וכבוערותיה.

עד כמה שזכור לי, עוד בעת כהונתה של הכנסת הקודמת מינה שר המשפטים דאז ועדה אשר עליה להקל על דרכים להבטחת זכויות הרוכשים. מה הן התוצאות, והאם הוועדה פעלה בכלל — לא ידוע לנו. מובן ששוב אנו מגיעים לנושא "תקנים ותקציב". בינתיים, הביורוקרטיה חוגגת והאזרח סובל.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, משרד המשפטים עומד זה למעלה משנה וחצי בצלה של האינתיפאדה, על כל המשמעויות הכרוכות בבעיות המשפטיות הנובעות ממצב זה. לא אחת עומדים השר, הפרקליטות והנוגעים בדבר במערכת תחת הביקורת, אם מצד הימין, אם מצד השמאל, עקב הכיעייתיות שבחוקים ובהוראות לא ברורות, הניתנים לפירושים לכאן ולכאן.

אנו רוצים להאמין שהפרקליטות עומדת על המשמר ולא נגרת אחר נטיות לב או השקפות פוליטיות. שמירת החוק היא אומנם מאושיית הדמוקרטיה, אך ביטחון אזרחי ישראל, הביטחון הפנימי וגם מתן האפשרות לכל אזרח בישראל ובשטחים המשוחררים ברחבי ארץ-ישראל לנוע בטחנה — גם זו מאושיית הדמוקרטיה.

דרכיהם וישוכו למקור מחצבתם ולאמונה כבורה עולם ובתורתו.

אני מברך את היועץ המשפטי לממשלה, את מנהל בתי-המשפט, את המנהל הכללי ואת כל העוסקים במשפט צדק. בהזדמנות זו ברצוני לציין גם את פעולתו הברוכה של פרופסור נחום רקובר, המשנה ליועץ המשפטי, אשר במשך שנים עוסק ודולה פנינים ממקורות המשפט העברי ומשכצן בחוקי המדינה.

אנו תפילה, כי בקרוב נזכה להתגשמות חלומותינו ותפלותינו "השיבה שופטינו ככראשונה ויועצינו ככתחילה", והמשפט בישראל יתנהל על אדני המשפט והצדק התורתי, אשר מאורו ומחוכמתו נהנים רבים מעמי עולם. ואנו, היהודים, צריכים לשמש דוגמה לרבקות בחוקי היסוד של אמותנו ותורתנו, תורת אמת, אשר נכוחתה אנו קיימים והגענו עד הלום.

אדוני היושב-ראש, לפני זמן מה החליט נשיא המדינה להמתיק את עונשם של שלושת אסירי המחתרת היהודית. על מעשה זה של נשיא המדינה, אשר פעל בהתאם לסמכותו, קמו עוררין במחנה השמאל הקיצוני, ובמתקפה בלתי מרוסנת, במלים ובכיתוים מעליבים, יצאו נגד נשיא המדינה עד כדי ביזויו.

עיתון מסוים, עיתון אשר קרוב דווקא להשקפת עולמו של הנשיא, מלגלג במדרו הסאטירי על נשיא המדינה וכתב, ש"סמכות בתי-המשפט תובא לקבורה בהר הרצוג", וש"נשיא המדינה קיבל את תואר "יקיר המחתרת".

לפלא הוא בעיני ששום גוף ממלכתי, ואף לא הבית הזה אשר בחר כמר הרצוג לנשיא המדינה, לא הגיבו ולא דחו בשאט נפש את ההתנפלות הגסה והבלתי מוצדקת של נושאי דגל הדמוקרטיה המדומה והמסולפת.

חברי הכנסת, מכבש הלחצים למען חוקה בישראל הולך וגובר. קבוצת פרופסורים חשובים, משפטנים, מנצלים את המצוקה הפרלמנטרית הבין-מפלגתית בישראל כדי לקדם את החוקה בישראל, נושא שהוא שנוי במחלוקת מאז כינון המדינה, נושא אשר אינו יכול להתקבל אלא מתוך הסכמה לאומית כוללת, כמיוחד הפרק הפרובלמטי של זכויות היסוד של האדם.

עם ישראל, מאז היותו לעם במעמד הר-סיני וקבלת התורה, קיבל על עצמו את חוקיה הקובעים את נתיבות עמנו ודרכיו. אין עוד עם בעולם אשר חוקתו נצחית. נשמרת ומתקיימת לעד כמו זו של עם ישראל. ברור לנו כי התורה הזאת לא תהיה מוחלפת, ולא נקבל שום תורה אחרת וזלחה. בה אנו דבקים והיא העונה על כל צרכי מערכות חיינו.

איוז אומה בעולם, שיש עמה אוצר כלום כזה, הולכת לחפש בארות אחרים נשכרים, חוקי האומות אשר גם הן בחלקן ניוונות מחוקי תורתנו? עם ישראל אינו זקוק לחוקת היסוד, כי תורתנו היא חוקתנו. מי שמערער על חוקת היסוד שלנו משמיט כמו ידיו את הבסיס לזכותנו על הארץ הזאת, זכות המעוגנת אך ורק בתורת משה. בזכותה התחלנו על אדמתנו בארץ-ישראל.

מי שמערער על חוקת יסוד זו ומחפש משענת בחוקות הגויים מחזק את טיעונם של הגויים: לטמים אתם שכבשתם ארצות שבעת גויים, ותשובתנו: כל הארץ היא של הקדוש-ברוך-הוא, הוא כראה והוא נתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

חברי הכנסת, דובר רבות על הרפורמה במבנה מערכת

השתיית ההחלטה בהם, הגורמת גם הפסדים כספיים כבדים וגם ניתוק פסק-הדין מעצם המעשה שהיה.

שמענו ממך, אדוני השר, הצעות שונות להקלת הלחץ מעל בתי-המשפט, הצעות טובות ונכונות, אבל הבעיה היא, שמעיון ב"דברי הכנסת" מתברר, שכמעט כל שרי המשפטים התייחסו לעניין הזה והעלו הצעות: הצעות כמעט דומות, אני חייב לומר, התכונות מעט לדין הזה, עינתו בדיונים קודמים, וראיתי שהיו אותן הצעות כמעט. לצערנו הרב, לא ראינו התקדמות בעניין זה. השאלה היא, האם ניתן לצפות ממך, אדוני השר, שהדברים לא יישארו על הנייר.

דבר אחד הדהים אותי בסקירתך, והוא מספר הוועדות שהזכרת, המטפלות בהצעות ייעול. קודם כול, עצם העובדה שהוקמה ועדה, היא כשלעצמה איננה הצעת ייעול, ועדות שמונו על-ידיך, שמונו על-ידי קודמך, העוסקות כנראה במשך שנים בנושאים מסוימים, מטבע הדברים הן ועדות יסודיות מאוד. אינני נגד יסודיות, אבל הוועדות האלה תפעלנה ודאי שנים, וכשהיהו מסקנות, הן תעבורנה בדיקות נוספות של השר, של המשרד. אם כן, התיקון הנראה לעין שיצמח מכל הוועדות שהזכרת הוא תיקון לטווח ארוך. אני מאחל לך שתהיה עד אז שר המשפטים, אבל כך נראה המצב.

אני רוצה להציע לך, אדוני השר, כדי שהמערכת תוכל להתמודד עם העומס ולא תהיה חקרוס לפני כן, למעט בוועדות ולהרבות בוועדות יחיד, ועדות של שר המשפטים. אמרו מעט ועשה הרבה. כך אני מציע. ועדה ועדה, שר המשפטים ייקח ויכריע, יהיה על כך דיון ותהיה ביקורת, נתקן את מה שצריך לתקן, אבל צריך לעשות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

עם כל אהדתי לשר הדתות, הוא לא צריך לקחת דוגמה מוועדות-היחיד שהוא קיים.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

חבר הכנסת ריבלין, אינני יודע למה בדיוק אתה מתכוון, אבל לא נערבב תחומים. אנחנו מדברים אל שר המשפטים. אנחנו מעריכים את שיקול דעתו המשפטי במידה המאפשרת לנו לבוא ולומר לו: לך ועשה. לך בכוחך זה והושעת את ישראל. אתה לא צריך לך הרבה ועדות. ודאי שוועדות הן דבר טוב, דבר חשוב, דבר יסודי, אבל אי אפשר לחכות.

מכל הצעותיך — ואמרתי קודם, שאני רואה בהן הצעות טובות ונכונות — החשובה ביותר בעיני היא הקמת מערכת משפטית עממית. שופט אחד שיושב בשער העיר ומכריע בו ביום, ללא הזדקקות למערכות של טפסים, לעורכי-דין, לכתיבת פסקי-דין ארוכים, מנומקים, מלומדים, כל הדברים האלה חשובים, אבל באו נפתח מערכת משפט עממית. יכול להיות שחלק מיוקרתו של שופט היא כתיבת פסקי-דין ארוך ומנומק, אבל, זה לרעת הצדק. זה מעכב את מתן פסקי-הדין וגזרי-הדין.

אנחנו זקוקים לשופטים עממיים. אני תוהה, מדוע משרד המשפטים צריך לסמוך על גופים ציבוריים כדי להקים מערכות של בורות? למה לא ייווס זאת משרד המשפטים ולא יעשה זאת? מדוע אנחנו צריכים לחכות לוועדות ציבוריות או לגופים ציבוריים שיעשו זאת? משרד המשפטים יקים מערכת של בוררים ממלכתיים, שיהיו תחת הפיקוח של משרד המשפטים, עם סמכויות של משרד המשפטים, ואלה יהיו השופטים שבשער העיר. אינני נגד סיוע של גופים ציבוריים, אבל המערכת צריכה להיות מובלת על-ידי שר המשפטים.

זכות האזרח להגן על עצמו, על חייו, חייבת להיות ברורה. על מערכת השיפוט ועל צה"ל מוטלת החובה להבטיח את החוק ואת כללי ההתנהגות הנדרשים מהאזרח בהיותו במצב של מוחקף, במצב של סכנה לחייו. השאלות הנשאלות בתחום רגיש זה, הן אצל האזרח בינו לבין עצמו והן בצה"ל, אסור שתשארנה בלא מענה. יש להתייחס לזריקת אבן כאל ניסיון לרצח, כי זוהי למעשה כוונתם של הפורעים הרוצים את נפשו של כל יהודי.

יש להזהר מלהחמיר עם אזרחי ישראל אשר קבעו את מושבם ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, בהסכמת הממשלה. יש להזהר מכל ניסיון הלא-שמים בהתנהגות הנובעת מהמצב בשטחים. אלה אזרחים המגינים על חייהם, ולא הם שיצרו מצב זה. הכלל של "הבא להרוגך השכם להורגו", יש לבססו ככל כללי ההתנהגות והכללים המשפטיים הנהוגים בפרקליטות.

הוראות פתיחה באש, הנדונות תכופות בין משרד המשפטים לצה"ל, עדיין לא ברורות דיין. עדיין קיימים ספקות ואי-ודאות בשאלה מתי מותר ומתי אסור, כביכול, להתגונן. אל נא תהיה התקשרות העוינת זו הקובעת את המדיניות. לשם כך קיימים מערכת המשפט, צה"ל והממשלה. אני קורא לפחות התחשבות בחולי השנאה העצמית השורצים בקרבנו, וליותר התחשבות בקיומם ובעתידה של המדינה. תודה.

הי"ר ר' פנחסי:

תודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק לוי, ואחריו — לחבר הכנסת צ'רלי ביטון.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לברך את שר המשפטים על הסקירה המקיפה שהביא לפני הכית. אני רוצה גם לברך את שר המשפטים על העבודה היסודית בשלושה חוקים, הנוגעים בעניינים קיימים למדינה וממצאים היום על שולחנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט. הוועדה מכינה אותם לקראת המשך הליכי החקיקה.

אני מתכוון לתקין פקודת הסמים המסוכנים, שמטרתו העיקרית היא מלחמת חורמה בסוחרים הסמים ומתן כלים חוקיים לטיפול במכורי הסמים. זהו חוק בעל חשיבות מרובה, הנוגע בבעיה קיומית ומסוכנת למדינה.

החוק השני הוא התיקון לחוק מניעת הטרור. אני רוצה להביע דעה שונה מזו שהובעה כאן. אני חושב, שהחוק הזה הוא חוק טוב, כל סעיף בו חשוב, אין בו פגיעה באוכלוסייה חפה מפשע, יש בו פגיעה ומלחמה בארגוני הטרור ובארגונים זרועים בהרס המדינה. כדי להילחם בארגוני הטרור צריכים להשתמש באמצעים, בכל האמצעים שיש בידנו, כמובן עם שמירת החוק והמוסר. חלק מהמלחמה נוגע גם בהיבטים הכלכליים ובהיבטים אחרים.

החוק השלישי שאני רוצה לציין את העלתו בכרכה — וכאן היה שיתוף פעולה, אינני יכול לומר נדיר, אבל שיתוף פעולה יפה בין הממשלה לחברי הכנסת, שהעלו הצעות חוק פרטיות — והוא החוק הנוגע לחסרי ישע. החוק בא להוסיף הגנה לילדים שכיכין, לנכים, לקשישים. אני מברך על הטיפול המהיר בעניין הזה, ואני מקווה שהוועדה תסיים את עבודת ההכנה במהירות, וכל החוקים האלה ייכנסו לתוקפם בקרוב.

אדוני השר, אין אפשרות שלא להתייחס לנושא המרכזי שהתייחסת אליו — עינוי-הדין. המצב היום הוא, שעניני הדין גורם לכך שצדק לא נעשה בישראל. תיקים המתעכבים חודשים ושנים גורמים לעיוות-הדין, ולא רק לעינוי-הדין, עיוות מעצם

חוברת כ"ח, ישיבה ע"ו
— סקירת שר המשפטים על פעולת משרדו —

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
האם אמרתי שלא נתמוך? הרי פתחתי ואמרתי שאנחנו
בעד, שאנחנו נתמוך. ביקשתי משר המשפטים לשמור על כך
שלא ניהפך למדינה מערבית מצויה אלא נישאר מדינה יהודית
דמוקרטית.

אדוני השר, אני רוצה לברך אותך ואת נשיא המדינה על
ההחלטה להעניק חנינה לעצורי המחחרת.

שר המשפטים ד' מרדור:
תברך רק את הנשיא. ההחלטה היא שלו.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אבל אתה חתמת על כך. הברכה באה מול העלבונות
שהטיחו בנשיא, כמשקל נגד לעלבונות שהטיחו בנשיא.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אבל בגלל זה לא צריך לברך.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אני מציע שתשמע את ההנמקה לברכה. אני רוצה לומר
שבחורים, שעם כל חומרת מעשיהם — ואנו מגנים אותם בכל
חוקף — הביעו חרטה, היו ראויים לחנינה, וכעיקר בצל
החנינה ההמונית המוענקת לפרועים ערבים מרי ערב חג
מוסלמי, כמחווה לאוכלוסייה הערבית ביהודה ובשומרון,
ובצל החנינה הגדולה, עסקת גיבירל, שהמשוחררים
במסגרתה לא זו בלבד שלא הביעו חרטה, אלא הם עוסקים
בפועל גם היום במעשי טרור בארץ ובעולם. צריך להיות איוון
גם בנושא החנינות.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
גם החנינה הזאת היתה סחיטה של חיים?

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
לא, היא ניתנה תחת סחיטה של הפלשתינים. לא ייתכן
שבישראל ייתנו חנינה רק לפרועים ולא ייתנו חנינה גם
לאחרים, שהביעו חרטה, ואנחנו יודעים שהם אורחים טובים
ונאמנים.

ברשות היושב-ראש, אני רוצה לנגוע עוד בשתי נקודות,
בקיצור נמרץ. קודם כול, בנושא המשפט העברי. הגשתי הצעת
חוק פרטית — היא לא אושרה עליי הקואליציה בגלל
התנגדותו של שר המשפטים — שלפיה במקום המלים
"מסורת ישראל" יבוא "המשפט העברי", בקשר לפרשנות של
החוק. אני רוצה לפנות לשר המשפטים ולומר, שלעולם לא
נוכל לחקן את החוק אם לא נכניס את המשפט העברי כחומר
לימוד משמעותי הרבה יותר בפקולטות למשפטים. ההנמקה
שקיבלתי משר המשפטים היא, ששופטי ישראל אינם בקיאים
במשפט העברי, ומכיוון שכך אנחנו מעמידים אותם מול חוק
שהם לא יוכלו לקיימו.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לא כל שופטי ישראל בקיאים למהדרין במשפט העברי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אנשים שונים מפרשים את ההלכה בצורות שונות.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
נכון, אבל אני מדבר כרגע על דבר יסודי הרבה יותר. קודם
כול, לפני הפרשנות, צריכה להיות הידיעה והבקיאות בחוקי
ישראל. על הפרשנות נתוכח אחר כך. קודם כול, נחוצה
הידיעה. שופטי ישראל, לא כולם אבל חלקם הגדול, אינם
מכירים ואינם יודעים את המשפט העברי. אני מבין את שר

נושא נוסף שברצוני להתייחס אליו, אדוני השר, הוא החוק
לזכויות האזרח, שהוא הלוח של החוקה המוצעת. איננו
מתנגדים לחוקה, גם לא נתנגד לחוק זכויות האזרח. להיפך,
נתמוך בכל חוק השומר על זכויות האדם על-פי עקרונות של
חוק ומוסר. אבל החוקה וחוק-יסוד כה חשוב צריכים לבטא את
ייחודיותה היהודית של המדינה, ואת הצורך בשמירה על
הייחודיות הזאת גם בחיי הפרט וגם בחיי הכלל.

אם אכן ימצא הביטוי הנכון לכך, בצירוף כל היסודות
הדמוקרטיים שעליהם מושחת הממשל בישראל, אנחנו נתמוך
בחוק. אך אם תהיה בחוקים אלה מגמה של מחיקת כל זכר של
יהדות מהמדינה, והפיכת המדינה לדמוקרטיה מערבית אחת
מני רבות, ולא למדינה יהודית דמוקרטית, לא נוכל לתמוך
בחוק הזה.

לכן, הצעתי, לפני שהינך מביא את הצעתך לכנסת, דאג
לכך שזו תהיה הצעה שתוכל להתקבל על כל חלקי הבית. יהיה
עצוב מאוד אם חוקים כה חשובים יתקבלו רק על-ידי חלקים
מהבית.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

בחוק-יסוד: זכויות האדם עוסקים בזכויות האדם, בלא
קשר ללאום ולדת. האם מקובל עליך, שכדרום-אפריקה יוכנס
לחוק זכויות האדם שפי, שלפיו אפליה שמקורה בהיות
המדינה מדינה של לבנים, לא תהיה אפליה בין אדם לאדם —

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אינני מדבר לא על גזענות ולא על פגיעה בזכויות; גם
בזכויות הפרט, חברת הכנסת אלוני — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אמת, במה שאמרת אין ויכוח בינינו. עם זאת, גם בתחום
זכויות הפרט צריכה לבוא לידי ביטוי העובדה, שאנחנו מדינה
יהודית ולא מדינה דמוקרטית בלבד.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אני חושב ששר המשפטים הבין את כוונתי, ולכתובת
ההצעה יהיה לנו רי זמן להתווכח על כך.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
אין בכוונתנו להכשיל את החוק, אבל אין בכוונתנו גם
לתת לחוק לעבור, באשר החוק הזה מוחק את הייחוד היהודי
של המדינה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה לא נכון. יש לך חוקה הבנויה מחוקים רבים. יש דגל, יש
סמל, יש יום השבת ויש חוק חינוך — — —

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

יש חוק נישואין וגירושין, יש כל מיני דברים נוספים
הנוגעים לפרט, וגם אליהם צריך להתייחס כדי לשמור על
הייחוד היהודי של המדינה. אך למה להתווכח עכשיו?

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

שאפילו המשטרה הרגישה בהגזמה שבו ושחררה בסופו של דבר את אנשי הקבוצה לפני תום משך המעצר שנקבע להם.

היו שאמרו כי השופטים הללו פשוט יושבים בתוך עמם ואינם יכולים לנתק את עצמם מהלוך-הרוח של הרחוב, ולפיכך החליטו את אשר החליטו. אבל, רבותי חברי הכנסת, זה תירוץ גרוע. והוא גם איננו נכון. הוא גרוע, מפני שהשופטים אינם צריכים להיגרר אחרי הרחוב אלא הם צריכים לחנך את הרחוב לכיבוד החוק ולכיבוד זכויות האדם והשוויון בין בני האדם. הוא איננו נכון מפני שרק השוליים הקיצוניים והנכערים או המטרופים של הרחוב דוגלים באפליה על רקע גזעי, באימתן מכוד לחיי האדם שאיננו יהודי או בדעה שמפגינים שקטים מסכנים את שלום הציבור.

ייתכן שמתכוונים לאופנה פשטה בארץ, שראשי ערים התחילו להתחרות ביניהם בהשמעת הצהרות או בקבלת החלטות גזעניות או בעלות אופי כזה. פתאום ראש העיר רמת-גן הוא נגד עובדים ערבים, ראש העיר פתח-תקווה מקים להם מכלאות, וראש העיר נהרייה הוא בעד טרנספר עירוני. האם אלה מייצגים את דעת הרחוב, שאותם שופטים משתדלים גם הם להתיישר על-פיה?

חברי הכנסת, אני חייב להדגיש כאן, כי הבעיה אינה נשאת בתחומם של שופטי בית-משפט השלום ובית-המשפט המחוזי, אלא, למרבה הצער, יש סחף נורא גם בעמדתו של בית-המשפט העליון. כוונתי לכך שבית-המשפט העליון, במיוחד בשבתו כבג"ץ, מקבל יותר ויותר החלטות הנותנות לגיטימציה לפעולות לא-מוסריות, לא-הומניות ואף לא-חוקיות על-פי קנה המידה של החוק הבין-לאומי. בג"ץ הולך ומקשיח את עמדתו ומאשר גירושים, הריסות ואטימות בתים, מעצרים מינהליים ועונשים אחרים, שאינם מתיישבים עם אמנות זנבה והחוק הבין-לאומי, וזאת בנימוק שאותם חלקים של החוק הבין-לאומי אינם דין מחייב במשפט הפנימי של ישראל.

כנגד זה, הצעותיה של האגודה לזכויות האזרח לעגן בחקיקה של הכנסת את הוראות אמנת זנבה נדחו על-ידי ועדת השרים לחקיקה, וכמובן, אין להן סיכוי לעבור את סף הכנסת הזאת.

הנושא השני הוא תפקוד המערכת המשפטית במישור האזרחי. אנו עדים לתהליך הולך ומחמיר של הסתיידות העורקים וסתימה קשה של כל המערכת. בתי-המשפט בארץ אינם יכולים להתמודד עם כל החיכים הקיימים, ואנשים מקבלים כגזירה משמים את העובדה שהליך משפטי נמשך שנים רבות — שלא לדבר על ערעורים אזרחיים, הנשמעים לאחר זמן רב מאוד, שאף הוא נמדר בשנים. במצב כזה קורה לעתים קרובות, שאנשים מנצלים לרעה עובדה זו ופשוט מצפצפים על החובה לקיים את חיוביהם, וזאת ככל המישורים. לא רק אנשים פרטיים נוהגים כך אלא גם גופים ציבוריים, כמו חברות ביטוח המסרבות לעתים לשלם בדיעה שהמבוטח יאלץ להתפשר או לוותר על תביעתו כדי שלא להסתכן כתביעה שתמשך כמה שנים. נוהגים כך אפילו גופים ממלכתיים ורשויות השלטון. ריבוי הבג"צים בישראל גם הוא סימפטום להסתאבות המינהל.

אנשים רבים מוזתרים על זכותם ומסרבים לתבוע, אבל בלבם הם מתמרמרים, ובצדק, על כי יש דין ויש דיין אבל אין הם פנויים להודיך לעניינם.

מה נגיד ומה נאמר, חברי הכנסת, לאדם שבכל זאת טרח ותבע והתרוצץ והמתין בסבלנות והשיג פסק-דין, אבל מה

המשפטים, שאינו רוצה להכשיל אותם, אבל לשם כך צריך לדאוג ששופטי הדרור הבא ידעו את המשפט העברי. לכן צריך להתייחס לזה.

לכסוף אני רוצה לברך את שר המשפטים על הכרזת הברורים מאוד בעניין גירוש. עדיף לגרש מלרצוח, עדיף לגרש מלהרוג. אילו השתמשנו יותר בגירוש, היה מספר החללים היום נמוך הרבה יותר, מספר ההרוגים נמוך הרבה יותר — בשני הצדדים, גם בצד היהודי וגם בצד הערבי. שמחתי מאוד על האמירה שלך. בחוק הבין-לאומי אין שום הסתייגות מגירוש פורעים בשטחים מוחזקים. הדבר נבדק. אני מקווה מאוד ששר המשפטים יכוון את הדברים כך שנוכל לגרש יותר ולהרוג פחות. אני אומר זאת כפירוש מתוך דאגה לחיי אדם.

היור' מ' וירשובסקי:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, משרד המשפטים עבר טלטלות ועזעזעים קשים. בשלוש השנים האחרונות התחלפו בו ארבעה שרים, הוחלף היועץ המשפטי לממשלה, בנסיבות הזכורות לכולנו, והתחלף גם פרקליט המדינה. מובן שהיו שינויים נוספים ופרישה של בעלי תפקידים בכירים פחות. אולם עם כל זה, הנוק העיקרי למשרד נגרם בלי ספק בתקופתם של השרים מרדכי ושרי, אף-על-פי ששניהם גם יחד כיהנו תקופה קצרה יחסית.

חברי הכנסת, אני מבקש לעמוד היום דווקא על נקודות שאינן נוגעות ישירות לאישיותו של השר העומד בראש המשרד. נקודות שחלקן הן בעיות הנמצאות אתנו, לצערנו, כבר זמן רב, אך הולכות ומחריפות בהעדר טיפול או פתרון, וחלקן עניינים שעלו באחרונה על סדר-היום. אני מקווה שאוכל להציג את הנושאים הללו בקצרה ככל האפשר, מפני שאפשר לדון בעניינים אלה שעות רבות. לדעתי, רבותי חברי הכנסת, גם הכנסת וגם אורחי המדינה ראויים לתשובות ברורות, פעם אחת ולתמיד, בכל העניינים האלה.

הנושא הראשון הוא זכויות האדם והאזרח והמישור הפוליטי במערכת המשפטית. נהוג לומר, שכוחה של המערכת המשפטית בישראל כפרט ובמדינה דמוקרטית בכלל הוא כהיותה לא-תלויה וא-פוליטית. מכך שאובים השופטים והשפיטה בישראל את האמון הרב מצד אזרחי ישראל ואת הכבוד למערכת ולהחלטותיה. אין צורך לומר, ששלטון החוק וכיבוד החוק מושפעים מכך מיידית. והנה, כמה החלטות שניתנו על-ידי כמה שופטים בפרק זמן קצר מאוד גרמו, לצערי, לזעזוע באותו אמון וגררו אותם לתוך קלחת הוויכוח הפוליטי הקשה החוצה את החברה הישראלית. אבל גרוע מכך: הן גרמו לערעור האופי המוסרי של ההחלטות השיפוטיות. כוונתי, כמובן, להחלטות כגון פסק-הדין שבו הטיל שופט מחוזי עונש של שישה חודשים בעבורות חוץ על מתנחל שהורשע בהריגת ערבי; להבחנה שעשה שופט בבאר-שבע בין יהודי לבין ערבי לעניין זריקת בקבוק תבערה כשיקול למעצרו של הערבי ולשחרורו של היהודי.

יש לציין כאן מיד, שבית-המשפט העליון אכן שינה את גור-הדין המזור הזה, ואילו ההחלטה בדבר שחרור העצור היהודי עדיין תלויה בערעור.

על כך יש להוסיף את ההחלטה לעצור את קבוצת חברי "השנה ה-21" שהפגינו בקלקיליה — מעצר מזור ומיותר,

חברת כ"ח, שיבה ע"י
— סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו —

הרשאים לייצג נאשם והסמכויות הכלת-מוגבלות הניתנות בידי קצין משטרה הם פגיעה קשה בזכויות היסוד של האזרח. אני קורא לשר המשפטים לסגת מהצעת החוק האווילית הזאת. אין כאן עניין של דעה פוליטית, ואינני מבקש לערב פוליטיקה בהחלטות מקצועיות. זה עניין של שלטון החוק כמוכח הקלסי של המלה. תפקידם של ראשי המשרד לפרש את החוק ולהנחות את הממשלה ואת זרועות השלטון.

היור"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ביטון, עליך לסיים את דבריך.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני כבר מסיים. זה מתקשר לנושא היועץ המשפטי לממשלה. במידה רבה הדברים שאמרת כאן היו מיותרים אילו מילא היועץ המשפטי לממשלה את תפקידו כהלכה. הרי הוא ולא אחר מופקד על העניינים האלה.

לכסוף, חברי הכנסת, אין מנוס מהתייחסות לנושא החנינות. הגיע הזמן לבטל כליל את המוסד הזה. עניין קציבת עונשם של אסירי עולם יכול בהחלט לבוא על תיקונו אם במסגרת גזר-הדין תינתן לבית-המשפט הסמכות לקבוע את עונשי המינימום והמקסימום או את התקופה שבה יורשה הנידון לבקש הקלה בעונשו.

היור"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — לחבר הכנסת אוריאל לין.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראשית, אני שמח לברך את שר המשפטים שהציג בפנינו סקירת בתוליים, ראשונה בתפקידו כשר. אלמלא לא זכרתי, לצערי, העובדה הזאת, לא הייתי מפריע לשר בקריאות ביניים.

היור"ר מ' וירשובסקי:

לשר מותר לקרוא קריאות ביניים.

חיים רמון (המערך):

לשר מותר, אבל לא רצוי.

שר המשפטים במדינת ישראל. מלבד היותו מופקד על מערכת רגישה, מסובכת, מורכבת, צריך להיות האיש הפוליטי הבכיר ביותר הדובר בזכות שלטון החוק, השוויון בפני החוק והערכים של מדינה דמוקרטית. יכול שר משפטים להיות יעיל מאוד בהפעלת המערכת המשפטית, הוא יכול להפעיל אותה בצורה יוצאת מן הכלל ולחסל את כל התורמים בכתיבה-משפט. אבל אם אין קולו נשמע ואם אינו מטיל את כל כובדו משקלו לשמירה על ערכי החוק והשוויון בפני החוק — הוא שר משפטים גרוע.

אני רוצה להגיד לשר המשפטים, שבנושא שאני רואה בו את המבחן המרכזי להמשך קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית קולו, לצערי, לא נשמע, או, כדי לדייק, כמעט לא נשמע. אני מתכוון למה שקורה היום בקרב חלק מהמתנחלים בשטחים. הבעיה שם איננה זעם רגעי, התפרצות יצרים, אלא זהו ניסיון לכפות על הממשלה, באמצעים אלימים ובכוח, מדיניות שהיא איננה חפצה בה; לבוא ולומר לממשלת ישראל ולצה"ל: המדיניות שאתם נוקטים לא מקובלת עלינו, ואנחנו נכריח אתכם, באמצעות התפרעויות, באמצעות אירועים, באמצעות פוגרומים לעתים, לשנות את המדיניות. ואם זה לא עוזר, קורה מה שקרה היום בהלוויה של קורבן הרצח באריאל, כאשר ראש הממשלה בא להלוויה והתקבל בקריאות "בוגד"

יעשה כדי לאכוף אותו? מה יש לנו לומר על ההוצאה לפועל בישראל? כרגיל, מטפלים בסימפטומים של המחלה, בחברות הגכיה ובניסיונות שעל גבול החוקיות לפתור את הבעיה החמורה, שהיא העדר מנגנון של הוצאה לפועל בישראל. מה שמתרחש בלשכת ההוצאה לפועל בתל-אביב, עם 1,000 תיקים חדשים מדי יום, זה פשוט קטסטרופה וטרגדיה. שולחים, אם כן, את המשטרה לעצור את הגובים שמחוץ למערכת, אבל לפתע מתברר שנוסף על אלפרון יש גם קצינים בכירים לשעבר במשטרה ובצבא העוסקים בגכיה. אותם לא עוצרים, אף שמדובר בסכומים גדולים הרבה יותר. אני מבקש משר המשפטים תשובה ברורה, מה הוא מתכוון לעשות בעניין הזה.

חברי הכנסת, הנושא השלישי הוא תפקוד המערכת המשפטית במישור הפלילי. אפשר לומר, שהבעיה החמורה של העומס, הקיימת בכל התחומים, פוגעת גם בתחום השפיטה הפלילית. אבל כאן מדובר, כמוכח, בדיני נפשות. התגברות האסון של נגע הסמים ואוזלת היד של המשטרה נובעות גם ממדיניות מוטעית ומסדר עדיפויות מוזר, לא רק ממחסור באמצעים ובאנשים, אבל זה איננו הנושא שלנו ולא התחום של משרד המשפטים. כל אלה יחד הביאו לפגיעה חמורה ביותר בזכויות האדם. אינני מדבר רק על זכויות החשוד, שהאמרה שהוא בחזקת חף מפשע כבר הפכה לעג לרש, ואינני מדבר רק על זכויות הנאשם, אלא אני מעז לרבר על זכויותיו של מי שהורשע בדיון, אפילו אם נידון למאסר. כן, חברי הכנסת, גם למי שהורשע בדיון, ואפילו לאסיר, יש עדיין זכויות, או, ליתר דיוק, מגיעות לו זכויות אלמנטריות, אך גם הן נפגעות ונשללות ממנו, ולא רק על-ידי שירות כתי-הסוהר והמשטרה אלא על-ידי כתי-המשפט. אותו אסיר או נידון הסובל מעינוי דין במשך כל המשפט, ואחר כך נאלץ לחכות לשמיעת ערעורו דין רב מאוד, זכויותיו נשללות, ואין זה משנה שלשופטים יש כביכול תירוף לזה: אין להם זמן, הם עמוסים. אנשים סובלים מזה.

מעניין זה נפגע גם הציבור, או מה שנקרא האינטרס הציבורי, הרי אם אדם נידון למאסר בפועל והוא מערער, יש שתי אפשרויות: או שביצוע העונש יידחה עד לערעור, וכשיישמע הערעור, אחרי זמן רב כל כך, בדרך כלל כבר אין טעם להפעיל את העונש, ואז הענישה נפגעת; או שריצוי העונש לא יידחה, ואז יישמע הערעור לאחר שהוא ריצה את מרבית העונש או אפילו את כולו. מי יפצה אותו אם יזוכה? ומה טעם כערעור על חומרת העונש? מהו הפתרון. אדוני שר המשפטים?

לכסוף אני רוצה להתייחס בכמה מלים לתפקוד של המשרד. ראשית, משרד המשפטים חייב להוביל את המאורעות ולא להיגרר אחריהם. אסור שהפרקליטות ואנשי המקצוע יהיו "דאש קטן". הם חייבים להציע פתרונות כל הזמן. הם אלה המופקדים על שלטון החוק, ולא רק בייצוג התביעה הכללית ובייצוג הממשלה בכתי-המשפט. הם קובעים את המדיניות. כשם שהחליטו, למשל, על הגשת ערעור על פסק-הדין ההוא ועל ההחלטה האחרונה של המעצר, הם חייבים להבהיר לכל מי שצריך להבהיר לו זאת, כי בעניינים מסוימים על רשויות השלטון והצבא לנהוג כך ולא אחרת, שאם לא כן לא יגנו עליהם בפני בג"ץ. חד וחלק.

החוק לתיקון הפקודה הטרור הוא דוגמה נאמנה לכך שמשטר המשפטים פעל בהתאם לרצונם של חוגים לאומניים קיצוניים. יוזמת החקיקה והתהליך שלה היו פגומים. תיקון דיני הראיות בהצעת החוק הזאת, סיווגם של עורכי-הדין

חיים רמון (המערך):
אני חושב שאני יכול להסכים עם הגדרתו של חבר הכנסת וייס.

הכביה בחלק מן ההצעות שהצעת, אדוני השר, היא, שאתה תלוי באוצר. אתה תלוי בכסף. גם כדי להילחם ביצר ההתדיינות, יש לנו בעיה קשה מאוד. אני מעלה מדי שנה בשנה, בדיון על סקירת שר המשפטים — נדמה לי שמאז היותי חבר כנסת אני נוטל חלק בדיון הזה — את ההצעה שלפיה המדינה לא תישא בעלות המשפטים האזרחיים, אלא המערכת תהיה מערכת סגורה. המתדיין שהטריד לשווא את בית המשפט יישא בהוצאות המשפט. כאשר יפנה אדם לבית משפט וידע שאם הוא יפסיד במשפטו, או אם אדם ייתבע לדיון ויפסיד ויהיה ברור שהיה עליו להיענות לבקשת התובע עוד קודם לכן, ובתום המשפט יגידו לו: עלות המשפט שהתקיימו בו עשר ישיבות, היא כזו וכזו, והדבר יצא מכיסו של המתדיין — אני מבטיח לך, אדוני השר, שאין תרופה טובה מזו ליצר ההתדיינות. אגרות המשפט היום הן כמעט כעלות כילוי כלשהו, אינני יודע כמה עולה למתדיינים החשלוש לעורכי-הדין, אבל עובדה היא שמנהלים משפטים. הפוך את מערכת בתי-המשפט למשק סגור כמוכרן הזה, כי ישועה לא תבוא לך, אדוני השר, ממשרד האוצר, ודאי לא בימים אלה שבהם מדברים על קיצוצים בתקציב המדינה, בתקציב הביטחון וכו' וכו'. אף שאני מנסה להוכיח לכל שרי האוצר, שזוהי השקעה טובה, שזה מכניס כסף.

אני מנסה להסביר לאנשי אגף התקציבים, שבהשקעה של 30 — 40 מיליון שקל אפשר לקבל תשואה שעולה על כך, חוץ משיפור אדיר באיכות חיינו. כי משפט שמתנהל שלוש, ארבע וחמש שנים אין בו צדק, גם כשיש פסק-דין צודק הוא איננו צדק והמשפט הופך אך ורק לעינוי-דין. הרי זה טירוף הדעת. יש לנו שופטים מן הטובים בעולם, מערכת מסודרת, הכול יש. אלא מה? היא לא עובדת, היא לא מתפקדת. זה כמעט מזכיר לי את מערכת הבריאות. יש רופאים טובים, אחיות טובות, בתי-חולים טובים, הכול טוב — אבל המערכת לא עובדת. הוא הדיון בבתי-המשפט. משפט וצדק הם מרכיבים חיוניים באיכות חיים של כל אחד מהאזרחים. אני מקווה שנראה שיפורים בתחום הזה, כי הוא באמת חיוני וניתן לעשות בו שינויים מרחיקים לכת בהשקעות מעטות מאוד. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, אחרונה בדיון היום. הדיון יימשך בתאריך אחר, ומייד אקרא את רשימת האנשים שנרשמו לדיון וידברו בתחילת הדיון הבא. בבקשה. חברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר המשפטים, אי-אפשר להתחיל היום דיון בלא להתייחס למה שקרה באריאל, וודאי — כפי שאנסה לפחות להצביע על כך — יש קשר בין מצב החוקים ויישומם בארץ לבין מה שקורה היום ביהודה, בשומרון ובעזה.

כמוכן, אני מצטרפת למגנים את מי שניסו לפגוע באופן פסי או בדרך אחרת בראש הממשלה. עם זאת, קולות המחאה וסערת הרוחות שהיו שם, לא היו עניין של שוליים. הם מבטאים את מצב הרוח האמיתי השורר היום ביהודה ובשומרון כנגד מדיניות הממשלה בראשותו של יצחק שמיר, שמפקירה חיי יהודים, מדיניות שכשלה לחסל, לדכא ולטפל כפי שצריך היה ואפשר היה לטפל באינתיפאדה ומדיניות

— וזה ראש ממשלה מסיעת הליכוד — ועל מכוניתו הסתערו וניערו אותה. אני מצטער על שזה קורה גם לראש הממשלה הזה. שלצערי אך לפני חודש הבין ללבם של מי שעשו דברים דומים וגרועים מהם.

מה משמעות העניין? שמעתי את בני קצובר. מה אומר בני קצובר? — בגלל התוכנית המדינית רצחו את פרידריך רוזנפלד ז"ל. הווי אומר, הממשלה החוקית, הכנסת החוקית, החליטו החלטה, ואנחנו נתפרע, נפגין באופן לא חוקי, כדי שאתם תשנו את החלטות הללו. זה, על-פי כל הגדרה: מרד. מי שרוצה לדכא מרד באמצעים רגילים, טועה טעות חמורה.

אמרתי לשר המשטרה ואני אומר זאת לשר המשפטים: בכל האינתיפאדה הזאת שבה אירעו אירועים רבים שבהם היו מעורבים חלק מהמתיישבים היהודים, מכל אלה הועמד לדין והורשע — אדם אחד. מינואר 1988 עד היום הועמד לדין והורשע אך ורק אדם אחד. יש עוד כמה שהועמדו לדין.

אני מבין שהמצב הוא קשה ולא נוח. אני יכול לצטט חלק מהמתנחלים שמתנגדים לך, כמו ידידיה סגל שכתב בעיתון "חדשות". בלתי אפשרי לטפל באינתיפאדה מהסוג הזה, שהיא אינתיפאדה פנימית, נגד שלטון החוק והמשטר הדמוקרטי במדינת ישראל, באמצעים רגילים. תארו לכם שבאינתיפאדה של הערבים היו משתמשים באמצעים רגילים. איך היינו נראים.

לכן, אני מצפה משר המשפטים, שיפעל יחד עם שר המשטרה — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
יחד עם שר המשטרה.

חיים רמון (המערך):

אמרתי זאת. היה לי וכוח בתוך סיעתי. אני לא עושה בעניין הזה הפרדה. מי שאחראי לך צריך לטפל בכך.

לכן אני מצפה משר המשפטים, שיפעל יחד עם שר המשטרה ועם שר הביטחון, שלושתם יחד. יתכנסו ויחשבו איך פועלים בעניין זה, כי הוא חמור מאין כמוהו. הוא מאיים על עצם קיומנו ללא הכרל מפלגה. מי שחושב שיימלט מהעניין הזה — טועה. המפלצת הזאת אינה נחה כל עוד לא נענו לכל תביעותיה. אני לא מסכים, ולא ייתכן מצב שבו רק חברי סיעת מולדת ואולי רק אנשים מסיעת התחיה יוכלו לבוא להלוויה של קורבן רצח, כאילו כל השאר מסכימים, חס וחלילה, עם רצח של פיגוע חבלני. אפילו מר שמיר כבר לא יכול לבוא. נציגי המערך כבר מזמן לא יכולים לבוא. שלא לדבר על מה שקרה לחבר הכנסת דוד צוקר כאשר היה נציג רשמי של הכנסת הזאת. למצב הזה יש לשים קץ, ואתה, אדוני השר, אחד האנשים המרכזיים שהחובה הזאת מוטלת עליהם.

אדוני השר, הרשה לי לעבור לתחום תפקודך כמנהל-על של המערכת המשפטית, ואני מתכוון, כמוכן, לעינוי-דין. צדק, נדמה לי חבר הכנסת יצחק לוי, שאמר שכל שר משפטים רואה בכך יעד מרכזי, ומוכרחים לתת לו צ'אנס. לצערי, היתה תחלופה כשלוש-ארבע השנים האחרונות.

שר המשפטים ד' מרידור:

חיים רמון (המערך):

אני מצטער על חלק מאלה שהתחלפו. לא אליך אני מתכוון, אדוני השר. אתה יכול לנחש.

שבח וייס (המערך):

הוא מרוצה שהשריר כבר לא קיים.

את עצמו אולי הוא הרחיק לכת במהלכים המדיניים והביטחוניים שלו.

אדוני שר המשפטים, אמרתי שזה קשור גם לנושא המשפטי. וזה קשור גם לנושא המשפטי, מפני שאילו שרי המשפטים לפניך — אימנם אתה הולך היום קצת לקראת העניין הזה, אבל מעט מדי. אני מקווה שלא מאוחר מדי, אבל די מאוחר.

אני רוצה להביא דוגמה אחת בלבד, אדוני שר המשפטים, והיא בנושא הבג"ץ. אתם מתכוונים קצת לסגור אותו, או לזרז אותו. עצם העובדה שניתנת אפשרות לפנות לבג"ץ לאנשים העוברים עבירות ביטחוניות נגד המדינה — זה עוול משווע. הם משתמשים בכלי הצדק העליון של המדינה, שאותה הם רוצים להרוס. איפה נשמע כדבר הזה? אני לא אומרת שיש לשלול את זכות הבג"ץ מכל תושב ביהודה ובשומרון, אבל לשלול אותה מחברי ארגון האומר: אני רוצה לחסל את המדינה הזאת — לתת להם את כלי הצדק העליון שלנו כדי שיוכלו להשתמש בו נגדנו, נגד המדינה שאותה הם רוצים להרוס, איפה נשמע כדבר הזה? אתם עושים קצת. אני חושבת שאתם צריכים לבטל בג"ץ במקרים כאלה, של אנשים שעברו עבירות ביטחוניות.

אדוני שר המשפטים, יש דברים רבים נוספים. אולי אפשר היה למנוע את המחזה הנורא שקרה שם היום, אילו יושם החוק נגד מפגשים עם אש"ף, או אולי בוטל. כל זמן שהוא קיים, צריך ליישם אותו.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב־ראש, אפשר, ברשותך, לשאול שאלה את חברת הכנסת גאולה כהן?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת גאולה כהן, האם את מוכנה לאפשר לחברת הכנסת אורה נמיר לשאול שאלה? אני אתן לך תוספת זמן.

גאולה כהן (התחיה):

בבקשה.

אורה נמיר (המערך):

האם את מאמינה באמת, שאם יאכפו את חוק המפגשים, זה ישנה את המצב?

גאולה כהן (התחיה):

לא, אינני חושבת כך. אני חושבת שאם החוק הזה איננו טוב, צריך לבטל אותו. אם הוא קיים, צריך ליישם אותו.

ועוד דוגמה, סרי נוסייבה. זה אדם שיש נגדו האשמות, לכל הדיעות — ואמר זאת כאן אפילו שר המשטרה — אבל הוא מהלך חופשי: כלומר, ביום הוא משלח את הכפספים, את הרימונים ואת הסכינים, אבל הוא אינו יושב בבית־סוהר.

אני מכינה, שמחלוצים צריך לדרוש סף סבל גבוה. המתנחלים ביהודה ובשומרון הם חלוצים, והם ידעו לסבול. כל מי שהלכו לשם בהתחלה, חיו בלי חשמל ובלי מים. אני הייתי אתם, אני יודעת איזה סבל הם עברו. אבל, אתה יכול לסבול כשאתה יודע שיש הכרח. שהקשיים הם קשיים הכרחיים: כל גאולת ישראל כרוכה בקשיים הכרחיים. אבל כאשר אתה חושב שהקשיים אינם הכרחיים, קשה לסבול ייסורים כאלה. ייסורים הכרחיים הם מוכנים לסבול באהבה, אבל ייסורים לא־הכרחיים, מעשה ידיו ותוצאה של הטעויות שלנו, הם אינם רוצים לקבל באהבה, הם רוצים להיאבק בהם.

המקדמת מהלכים מדיניים שיקדמו לא רק סיכון של חיי יהודים אלא גם סיכונה של המדינה כולה והקמתה של מדינה פלשתינית.

אני רוצה לומר לך, ידידי חבר הכנסת חיים רמון, שבאמת רע מאוד לכפות על ממשלות, רע מאוד אם יש מתנחלים הכופים על ממשלה את דעתם ואת דרכם. אבל לידיעתך, כל הממשלות, ובראש ובראשונה ממשלות המערך, כולן אולצו לקבל, בסופו של דבר, את המאבק של המתישבים בשטח לקיים התיישבויות במקומות — — —

חיים רמון (המערך):

זה שורש הרע.

גאולה כהן (התחיה):

משה לוינגר ניצח את משה דיין, זיכרונו בברכה, ולא במקרה הממשלות נכנעו. זה בכחינת "ניצחוני בני, ניצחוני", על־פי אמרת חז"ל. המון דברים בעולם ובכל הארצות מתקדמים או משתנים על־ידי מאבקים לגיטימיים, דמוקרטיים, וגם המאבקים של המתישבים ביהודה ובשומרון. גם אם הם נגזרו פה ושם לדברים לא־רצויים, כמו בכל מקום — כמו שביתת "אל על", כמו "אתא", ששבחה על בעיות משכורת ולא על יישוב ארץ־ישראל, גם היא נגזרה — כל המאבקים היו בתחום הדמוקרטיה, וכל הממשלות קיבלו זאת.

חבל מאוד שאנחנו מגיעים למצב שבו — בתחבולות תעשה לך התיישבות, בתחבולות תלך למלון "פארק" ותקים שם התנחלות בפסח, ואחר כך יבואו יגאל אלון ומנחם בגין ואחרים לממשלה וייתנו לך לגיטימציה. זה לא צריך להיות כך, אבל, לצערנו, זו עובדה שכך קורים דברים.

גם ההתנחלויות ביהודה ובשומרון, המונות אלפי מתנחלים, התחילו במאבק נגד ממשלה שעקרונית היתה בעד יישובים ביהודה ובשומרון. אבל היה פער בין העיקרון לבין המעשה. היום, לצערי, התייחסו אל ראש הממשלה בדרך שאינה מקובלת עלי כלל, אבל הוא חייב לעשות חשבון־נפש. מה שקרה היום באיראל הוא אירוע חסר תקדים. ההלם שבאירוע הזה צריך לעורר אותו לראות שיש פער בין הנאומים שלו על "אף שעל" לבין המציאות המרה של המתישבים ביהודה ובשומרון.

אי־אפשר לנאום על ארץ־ישראל ולהגיד "אף שעל", ולהגיד שתהיה התיישבות. צריך לעשות אותה, צריך לעזור למתישבים, והם צריכים גם להרגיש שיש עזרה. המעשה הזה היה מעשה קיצוני, שאסור היה להם לעשותו.

עמנואל זיסמן (המערך):

זה לא היה ספונטני, זה אורגן על־ידי כהנא ואנשים קיצוניים. מה את מודרת? היה מתוכנן לפגוע בודון כראש הממשלה.

גאולה כהן (התחיה):

אל תספרו לי על כהנא, אלה סיפורים. אני מקווה שהדובר של ראש הממשלה לא ביטא את מה שראש הממשלה חושב. אני מקווה שראש הממשלה לא ילך בדרך הקלה, לא יעשה לעצמו חיים קלים ולא יאמר: אז היו שם כמה כהניסטים. אני לא הייתי בהלוויה, אבל אמרו לי שהיתה סערת־רוחות בקרב המון המתישבים. קריאות המחאה לא נשמעו רק מתוך מעגל צר מסביב, אבל, אינני רוצה עכשיו להיכנס לזה. אני מקווה שראש הממשלה לא ילך בדרך הקלה ולא יתפורר את הכביה בכך שיאמר שמדובר באנשי שוליים שהרחיקו לכת, אלא ישאל

גאולה כהן (התחיה):

גם ב"מעריב" וגם ב"ידיעות אחרונות", וככל העיתונים, שני אלה הם רק דוגמה, באותיות קטנטנות, בעמודים פנימיים שבפנימיים, נאמר: "שוחזר אחרון העצורים כפרשת היריות ככל-הארת".

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

בושה וחרפה היא שהמערכת המשפטית שחררה אותם רוצחים בדם קר שרצחו ילדה. את לא מתביישת להתגאות בזה שמשחררים אותם? רצחו ילדה קטנה כשהיתה בביתה. ירו בה בדם קר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת דראושה, תן לחברת הכנסת גאולה כהן לסיים, מפני שאנחנו עוברים לדיון בנושא אחר.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני שר המשפטים, אני רוצה לשאול אותך: איך אפשר שיעשה עיוות דין כזה רק מפני שיש חופש עיתונות ויש חופש דיבור, וכל אחד יכול להגיד "רוצח" לפני שאדם נאשם? יש גם כותרות גדולות בעיתונים: "רוצחים", ואחר כך כוחכים בעמודים הפנימיים של העיתון, באותיות קטנות: "שוחזרו". אני חושבת שצריכים למצוא דרך משפטית כדי שדבר זה לא יישנה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. הדיון בסקירת שר המשפטים מסתיים בשלב זה.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
כמשטרים האפלים ביותר תמיד שחזרו רוצחים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני רוצה להודות לשר ששמע חלק מהדיון וגם לברך אותו. אולי לא תהיה לי עוד הזדמנות לברכו כי אני יושב על כיסא היושב-ראש, ולכן אני רוצה להצטרף לכל הברכות.

המשך הדיון, לכשיקבע, יתקיים לפי הסדר הבא: ידברו חברי הכנסת יאיר צבן, רפאל איתן, חגי מירום, אמנון רובינשטיין, עבד-אלוהב דראושה, שמעון שטרית ומיכאל איתן, ולאחר מכן תבוא חשוכת השר. תודה רבה.

ד. הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ט — 1989*

(קריאה ראשונה)

בתוקף החוק: ב. לאפשר קריאה וחיוב של עובדי מוסדות חינוך, מורים והורים לכצע סריקות בוקר במוסדות החינוך, סריקה שלדעת כל הגורמים היא חיונית לביטחון המוסדות.

אני מבקש מחברי הבית להאריך תוקף התקנות בשנה נוספת ולהעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות של הכנסת לשם הכנת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון. הדיון הוא אישי, ואני קורא לראשון המתדיינים, חבר הכנסת אלי דיין, לעלות לדוכן, הוא איננו כאולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק לוי, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר צבן. אינני רואה אותו כרגע כאולם. היושב-ראש שלא ידבר — שבח וייס, נאווה ארד, אברהם פורז, חיים רמון, עדנה סולודר ואברהם ורדיגר.

אני רוצה לסיים בדבר אחר, שגם הוא קשור לעניין. כבר התייחסתי לנושא החנינה, לצביעות של מי שדרשו חנינה לאורי אדיב ומילאו שני תיקים בבית-הנשיא עם בקשות לחון אותו. אבל, פה עמד מי שנאשם והורשע בבגידה במדינת ישראל, לעומת החלוצים האלה, שנכשלו.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
הם לא חלוצים, הם רוצחים.

גאולה כהן (התחיה):

אני לא הייתי בעד מחתרת, ואני חושבת שמחתרת עלולה להמיט אסון על מדינת ישראל. אני נגד כל פעולה מחתרתית. אבל אני חוששת שמחתרת תבוא דווקא מצד שמאל, חס וחלילה, ותעורר מלחמת אחים. אני חוששת, שדווקא משמאל תיפתח הרעה, אבל אני לא רוצה להיכנס לזה יותר.

אדוני השר, אולי אתה יכול למצוא חוק שיתקן עוול כזה? אנחנו קוראים לזה שפיטה לפני משפט — לקרוא "רוצחים" לאנשים לא רק לפני שנגזר דינם, אלא עוד לפני שהועמדו לדין.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

גאולה כהן (התחיה):

יש כירי עיתונים — "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". בכותרות הראשיות של שני העיתונים האלה נאמר בצורה בלתי משתמעת לשתי פנים, שבחורים משיבת "עוד יוסף חי" אשמים ברצח הנערה מכפל-הארת. הם מדברים על התנהגות מבישה, על רצח, על כך שהיה זלזול במערכת הביטחון, על מתנחלים שירו כמו מטורפים והרגו את הנערה. כל זה — בכותרות ראשיות, אבל, שחורום של אלה, כשלא נמצאו אפילו הכדורים — לא רק גופת הנערה לא נמצאה, אלא לא נמצאו גם כדורים שיתאימו לחורים שנגרמו מכדורים, הידיעה על שחורום באותו עיתון "מעריב" — — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
כי המערכת לא רוצה למצוא אותם, כי המערכת רוצה לחפות עליהם, לא משום שהם לא רצחו.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אנחנו עוברים לנושא בסדר-היום: הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך), התשמ"ט — 1989, בקריאה ראשונה. יביא את החוק שר החינוך והתרבות. אני חושב ששר החינוך והתרבות מכיר את תוכן הדברים בעל-פה, כי אין זו הפעם הראשונה ואין זו הפעם השנייה שהוא משמיע את הדברים. בבקשה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חוקפן של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך) עומד לפוג.

בעקבות החחמרה במצב הביטחון והחזרה בשנת הלימודים התשמ"ט שמירה של מבוגרים בבתי-הספר היסודיים. הארכת התקנות נובעת מהצורך הכפול: א. להמשיך באבטחת בתי-הספר היסודיים על-ידי מבוגרים הנקראים לכך

שנייה ולקריאה שלישית. אם שר החינוך והתכנות חושב שההצעות נכונות ויש צורך בתיקון, אולי נמליץ על הארכה בשלושה חודשים בלבד, ובמשך שלושה חודשים אלה יעובדו כמה הצעות, כדי שהשמירה במשך כל השנה הבאה תהיה יעילה הרבה יותר. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחברת הכנסת נאוה ארד; ואם היא לא תהיה באולם — לחבר הכנסת אברהם פורו.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר החינוך וסגן ראש הממשלה, מדי שנה אנחנו מקיימים ריטואל כזה. לי חסר בדיון הזה כני שלישית. בלעדיו אין דיון בסוגיה הזאת. מעניין מי יתפוס את התקן שלו.

אני מתכוון לומר משפטים אחדים בקיצור נמרץ. כל עוד זה נחוץ לכם, אני דווקא מעדיף, שסוג כזה של חוק ייעשה בצורה של תקנה לשעת-חירום. אני יודע שהמגמה צריכה להיות, שכל חוק ראוי להיכלל בספר החוקים שלנו, מוטב שיהיה במסגרת סידור משפטי חוקתי אחר. יש תמיד חשש, שתקנה לשעת-חירום יש בה שמץ של ניסיון מצד הממשלה למשול שלא באמצעות הכנסת. המיתולוגיה הזאת ידועה לכולנו. יש חוקים שהעובדה שהם מוגדרים בחקנות לשעת-חירום מצביעה על מנייתם, על התקוה שלא נודק להם בכוא הזמן. הדבר מצביע על רצוננו שהם יהיו זמניים. על כן, אני אתמוך בכך, ואני אצביע כל עוד אתה כשר חינוך, על-פי התדריכים מהשטח, על-פי תחושת הדופק של השטח, תהיה בהרגשה שזה נחוץ — אנחנו ניתן לך את המכשיר הזה, ולדעת, אין שום סיבה שלא נעשה זאת. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת נאוה ארד — איננה, רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם פורו, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון, ואם הוא איננו — לחברת הכנסת עדנה סולודר. אני מודיע שאם עד תום הדיון ייכנסו חברים, אפשר להם לדבר, כי הקדמנו קצת את הדיון.

אברהם פורו (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההורים המאבטחים את בתי-הספר אינם כבחינת שומרים במובן הרגיל של המלה, הם אינם מזוינים, הם אינם מיועדים למנוע פיגוע של אנשים מזוינים. מטרתם היא בדרך-כלל לראות אם משהו מניח מטען כלשהו או דבר מעין זה.

זה חשוב בהחלט, כאשר מתקבלת אינפורמציה משיירות הביטחון, שיש כוונה לעשות או שמתוכננים דברים כאלה. אבל, לי נדמה, שפה נכנסו לאינצידה. מאורכים זאת שוב ושוב. תמיד נוח יותר להיות בצד הבטוח, אם יקרה חלילה אי פעם משהו, יבואו בטענות ויגידו: אדוני שר החינוך, אתה הסרת את השמירה. אבל, אם ילבש שר החינוך גם חגורה וגם שלייקס, תמיד יהיה בצד המחמיר — לא יבואו כטענות. הוא עשה את שלו. אז מה, שההורים ישמרו.

נכון אומנם, כפי שנאמר פה, שביצוע החוק אינו כרוך בהוצאה תקציבית מתקציב המדינה, אבל אין ספק שביצוע החוק הזה כרוך בנוק למשק. לפעמים שומרים אנשים שהם חיוניים מאוד במקום עבודתם. הנזק הוא לפעמים גדול הרבה יותר מהנזק שהיה עלול להיות אילו העסיקה המדינה שומר בשכר.

אני מבקש להודיע על כך לנואמים, כי קיצרנו במקצת את הדיון. בבקשה, חבר הכנסת יצחק לוי.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין ספק שיש להאריך את תוקף התקנות המבטיחות את השמירה בבתי-הספר. שמירה זו חיונית, ודאי בתקופה זו, גם השמירה היומיומית, גם הסריקות, אבל אני רוצה לשאול את שר החינוך והתכנות מר יצחק נבון, האם שמירה זו אכן נעשית בצורה יעילה.

יש תורנות הורים, ההורים צריכים לבוא בבוקר לשמור בבתי-הספר, לעמוד בשער אחד או לפטרל בכמה שערים, והתמונה המצטיירת כיום היא שהשמירה אינה אפקטיבית, אדוני השר. עד כמה שידוע לי, אין הקפדה על השמירה הזאת, במקרים רבים הורים אינם מופיעים באופן סדיר, וגם כשהורים מופיעים, פעמים רבות המנהלים מנצלים אותם למשימות אחרות ולא לשמירה.

דבר מצוי הוא שבמקום שהורה ישמור בשער או יעשה דברים כיוצא באלה, הוא ממלא את מקומו של המורה שצריך להסתובב בחצר. לפעמים, מחוסר כוח אדם או משום שיש "חורים" במערכת, המנהלים מנצלים את ההורים האלה למשימות שונות.

בעיה נוספת שאנו שומעים עליה הרבה בציבור היא הבעיה של הפסד ימי עבודה. אינני יודע אם העניין הזה מכוסה בתקנות, אבל אצל אזרחים רבים כיום כל יום עבודה חשוב וחיוני לקיומם. על כן, יש הורים רבים שאינם מגיעים לשמירה מהסיבה הזאת, לא משום שאינם רוצים לשמור ולא משום שהם חושבים שהשמירה אינה חשובה. הסיבה היא שהם אינם רוצים להפסיד יום עבודה, או שהם חושבים שהפסד יום עבודה יגרום להם אחר כך בעיות עם המעסיק, או שאינם יכולים להרשות לעצמם לסגור חנות או לסגור עסק. יש בעיה לגבי השמירה זאת.

איי-אפשר להאריך את תוקפן של התקנות כלי לבחון את העניין בחינה נוספת ולבדוק אם המערכת יעילה. אני רוצה להציע לשר הצעה שאולי תעלה בוועדת החינוך והתכנות. ההצעה היא, להעביר את השמירה בבתי-הספר מידי ההורים לידי אנשים המקבלים קצבות אבטלה. יש היום מובטלים רבים המקבלים כסף מהמדינה. כמובן, קצבה זו חשובה, אבל אפשר לדרוש מהם גם לתרום למדינה, לתרום לחברה, לעשות משהו למען מדינה וועדת להם כסף גם כומן שהם מובטלים. אני חושב שזה יהיה צעד נכון לשחרר מהשמירה הורים עובדים שאינם יכולים או מתקשים לבוא לשמור ולהטיל תפקיד זה על אותם אנשים שהם מובטלים כיום וממילא אין להם מה לעשות במשך היום.

לדעתי, זה קל לביצוע, הביורוקרטיה אינה צריכה להיות רבה. ברגע שאדם פונה בבקשה לקבל קצבת אבטלה ומקבל אותה, אפשר לקבוע לו תור לשמירה בבית-ספר. מובן שגם כאן דרושות אותן והזירות הדרושות גם לגבי הורים — אנשים בעלי עבר פלילי או אנשים מסוג זה או אחר לא יוכלו לשמור. גם אצל הורים קיימת הבעיה הזאת, ולכן מבחינה זו אין הבדל בין הורים ובין ציבור אחר.

נראה לי, שבכך נפתור בעיה כפולה. מצד אחד, ניתן לאותם מובטלים הרגשה שהם תורמים למדינה ולחברה, ומצד אחר נפתור גם את בעיית ההורים, ובדרך זו אולי גם נוכה לשמירה רצינית קצת יותר.

אני אתמוך בהעברת הצעת החוק לוועדה להכנתה לקריאה

שבח וייס (המערך):

זו התערבות בחיי המשמעת של בית-הספר. אינני יודע אם זה כל כך טוב.

עדנה סולודר (המערך):

אני מעלה זאת כרהור. יכול להיות שעצם היותם שם, כבר היא גורם מרסן. בסך-הכול אנחנו מעלים כאן רעיונות והצעות. איחרתי לשמוע את דברי הפתיחה של השר. בשנה שחלפה, ואף בשנה שקדמה לה, ביקשתי שהשר יביא לנו נתונים: א. באיזו מידה העניין הזה אכן מתבצע ויעיל; ב. באיזו מידה נוסו ההצעות שהועלו כאן, ואם נוסו — האם היה בהן משום תרומה להצעת החוק.

לסיום, לא זו השעה לבטל את החוק. אני מציעה להאריך את תוקפו ולבדוק גם את מה שהציע חברי, חבר הכנסת שבח וייס — באיזו מידה ניתן לסווג אותו כחוק לשעת-חירום או כתקנה לשעת-חירום. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. מכיוון שחבר הכנסת אברהם ורדיגר לא הגיע ואני גם לא רואה חברי כנסת רשומים אחרים, תם הדיון. אני מבקש משר החינוך והתרבות להשיב. בבקשה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש שאלות שכדאי ללבן אותן בוועדה, אם ימצא כאן רוב להעביר את החוק לוועדה, כגון שאלתו של חבר הכנסת יצחק לוי — האם השמירה יעילה? באופן כללי — אני יכול לומר מה שנמסר לי — התשובה חיובית. אבל ודאי שבמסגרת ועדה אפשר להזמין את האחרים לנושא, שיבואו וייתנו אינפורמציה, גם, בין היתר, על מה ששאלה חברת הכנסת עדנה סולודר — באיזו מידה ההצעות של חברי הכנסת מתבצעות. אינני יכול לתת לך כרגע זה תשובה מלאה על שאלתך. אני ממליץ מאוד שזה יהיה במסגרת הוועדה. נשלח לוועדה את המומחים לדבר ונשמח להשיב.

עניין המובטלים הוא כמדומני עניין בין-משרדי. לי אין שום התנגדות לכך שיבוא אנשים שבין כך ובין כך הולכים בטל ויחליפו הורים, אבל נדמה לי שזאת אופרציה מורכבת במקצת. כדאי לבדוק עם שר העבודה כיצד אפשר לשלב את הדברים, אם תנקוט יוזמה בנושא, או שנפנה יחד לשר העבודה. אי-אפשר לכפות זאת על המובטלים, הם יכולים לבוא או שלא לבוא. כהורים — כן, החוק יכול לאפשר לנו לחייב הורים, אבל אנחנו לא יכולים לחייב אנשים שאינם הורים של ילדים הלומדים באותו בית-ספר. הרעיון הוא רעיון. השאלה היא, האם הדבר אפשרי.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אני מציע לכבוד השר לבחון גם את הנקודה הזאת בוועדה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

כן, ברצון.

אני רוצה להציע גם לחבר הכנסת לוי וגם לחבר הכנסת פורז, שלא להגביל את החוק לפרק זמן קצר. הארכת תוקף התקנות בשלושה חודשים לא תיתן דבר. עד שזה יעבור לוועדה, עד שזה יאושר, בינתיים תהיה פגרה, ואנחנו נישאר בלי המכשיר האלמנטרי הזה, שיאפשר לחייב הורים לשמור במקומות הנראים לנו חיוניים — לא כל ההורים, לא בכל המקומות, חוץ מביית-הספר. כגון אם הילד חולה בשעת ההפסקות בחצר בית-הספר. אבל זה יכול לתרום ליתר שקט ולמען חיים רגיל בתחומי בית-הספר.

בחיטוב העליונות של בתי-הספר ודאי שאין צורך בכך. משום שתלמידים בכיתות י"א וי"ב יכולים בוודאי לעשות את הפעולה הזאת. לעומת זאת, בכיתות הנמוכות ביותר בבתי-הספר היסודיים יש בעיה. אני הייתי מציע לפתור את הבעיה של הכיתות הנמוכות על-ידי שמירה של תלמידי החטיבות העליונות. בכל מקום יישבו יש תלמידים בבתי-ספר יסודיים ובבתי-ספר תיכוניים. הם נמצאים, בדרך-כלל, באותו מקום. על ידי כמה בתי-ספר יש בית-ספר ברמה גבוהה יותר. אינני רואה בכך שום דבר שלילי. להיפך, זה אקט חינוכי ממדרגה ראשונה, שתלמידים בחטיבות העליונות, בכיתות י"א וי"ב, תהיה להם, בין היתר, תורנות שמירה אחת לכמה חודשים בבית-ספר יסודי הנמצא בסמיכות מקום. אני לא רואה בכך שום פסול. עדיף שתלמידים יעסקו בזה ויפסידו, נניח, יום לימודים אחד, ולא יעסקו בזה הורה, שיכול להיות בתפקיד מפתח במשק והיעדרותו לצורך שמירה תפגע בתפוקתו של מפעל שלם, או תיצור איסור כלתי רגיל.

לכן, הייתי מציע שלא להאריך את התקנות האלה עוד, אלא להטיל על מערכת החינוך ועל התלמידים שלה, בעיקר על התלמידים המבוגרים יותר, בכיתות י"א וי"ב, לבצע את הדבר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת חיים רמון — איננו. רשות היבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר; ואם הוא לא יהיה — חברת הכנסת עדנה סולודר תהיה אחרונת המתדיינים.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, שר החינוך, כפי שחבר, חבר הכנסת שבח וייס, נזכר בשרשרת אסוציאציות בכל פעם שאנחנו באים להאריך מחדש את תוקף החוק הזה, כך גם אני. אני דקה בדעתי, שצריך להאריך את תוקף החוק, ואני אפילו תומכת ברעיון — אם כי צריך לבדוק אותו — שאכן החוק הזה היה צריך להיכלל במסגרת של חוקי חירום, כי אנחנו מדברים בתקופת חירום.

אינני חושבת שצריך לפטור את ההורים משמירה. אני חושבת שזה אקט חשוב, שהורה בא לבית-הספר למשך יום אחד, כמה פעמים בשנה, ורואה קצת מה שמתרחש בבית-הספר, ואני מקווה שהוא רואה. בעבר היו פה כל מיני תיאורים של הורים שיושבים ושוברים, ובעיקר לחברנו בני שליטא היו טענות אל האמהות הסורגות, אבל, בסך-הכול, אני רוצה לקוות, שמרבית ההורים עושים את מלאכתם נאמנה, והיום הזה שהם מבלים בבית-הספר גם תורם לעניין וגם תורם לקירובם לנעשה בבית-הספר.

אני רוצה להציע שתי הצעות: א. אני מצטרפת להצעות של חבר הכנסת פורז, לשתף בשמירה תלמידים מכיתות כגורות. אותם תלמידים שיש להם הרשאה להשתתף במשמר האזרחי, עם כל המגבלות שחלות עליהם במשמר האזרחי, ייתכן שיכולים להשתתף גם בשמירה זו.

ב. השמירה צריכה להיעשות לא רק ליד השער. אנחנו קוראים ושומעים רבות על מעשים אלימים כמעט הנעשים בין כותלי בית-הספר, אומנם מעשים חריגים, שאינם קורים יום יום, ובכל זאת. נדמה לי, שיש חשיבות לכך שיותר מבוגרים, ודווקא הורים, ימצאו בין כותלי בית-הספר וישומו עין לא רק על-מי שנכנס בשער, אלא גם אולי על מה שמתרחש בשעת ההפסקות בחצר בית-הספר. כגון אם הילד חולה בשעת ולמען חיים רגיל בתחומי בית-הספר.

חברת כ"ח, ישיבה ע"י

— הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך):
שאלות בעל-פה —

אודה מאוד אם הכנסת תעביר את הצעת החוק לוועדת החינוך והתרבות להכנתה לקריאה שנייה ושלישית. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לשר החינוך והתרבות. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. זאת תהיה ההצבעה הראשונה היום. נצביע אם להעביר את החוק לוועדת החינוך והתרבות להכנתו לקריאה שנייה ושלישית. אני מבקש שכל חבר מחברי הכנסת ישב במקומו. נא להצביע.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה	12 —
נגד	1 —
נמנעים	1 —

ההצעה להעביר את הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (אבטחת מוסדות חינוך). התשמ"ט—1989. לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

ה. שאלות בעל-פה

כהמשך השאלתא נאמר: "כשל הפסדים הנגרמים להם בגין הוצאות טיפול מחד גיסא ומחיר נמוך מאידך גיסא". אני מניח, מאחר שלא כתוב מניין לקוח הציטוט, שזה ציטוט מדבריו או מהודעתו של ראש המועצה האזורית הגליל-התחתון. שהציג בעיה של אזור מצומצם מאוד, של כמה חקלאים בגליל-התחתון, בנושא של קטיף השזיפים. הדבר לא הוגדר, לתחילתה של השאלתא אין שום בסיס, ויכולתי לומר שלא היו דברים מעולם — אך בהנחה שחבר הכנסת עלי התייחס בדבריו לנושא הזה, אני עונה על הקטע המתייחס לעניין השזיפים בגליל-התחתון, באזור המועצה האזורית הגליל-התחתון.

אם כן, בראש ובראשונה יש להכין, ההודעה נמסרה רק לעיתון. הנוהל מחייב, שכאשר קיימים עודפים או כשקיימת בעיה בפירות, מודיעים למועצת הפירות, כדי שתקלוט את העודפים. לא נתקבלה הודעה כלשהי ממגדלי שזיפים בגליל-התחתון כי הם מפסיקים לקטוף. ידוע לנו כי באזור כפר-חבור, ככלל זה במושב שדמות-דבורה, שיווקו את השזיפים המוקדמים משני זנים, מטלי ופרמייר, בהצלחה יחסית, בהתחשב במצב הנוכחי בשוק. אני מוכרח לציין, שהביקוש לשזיפים הוא כיום ירוד בהשוואה לשנה שחלפה.

המועצה, על-פי חוק, קולטת את עודפי השזיפים כשהשיווק הוא שיווק מאורגן. מי שמסתמך על שיווק בצדי דרכים או על שיווק עצמאי בשווקים פתוחים, אין לו ולא יכולה להיות לו שום טענה אל משרד החקלאות ואל מועצת הפירות, שכן זו עוסקת בשיווק המאורגן. היא נוטלת אחז מוסים מהמחירים בשוק הפירות ויוצרת קרן שממנה היא מסבסדת בעצמה, על חשבון החקלאים מקרן שלהם, את עודפי הפרי כדי לשמור על מחירי הפירות בשוק. מסלקים את העודפים מן השוק, בדרך כלל מסלקים אותם גם למערכות שאינן קולטות, לבתי-אבות, לעתים לצה"ל ולמערכות אחרות, וחלק מהתוצרת

היו"ר מ' וירשובסקי:

אדוני השר, אתה חייב לסיים. יש שלוש דקות לתשובה.

אם מאריכים את תוקף התקנות, אני מבקש הארכה בשנה. הצעות ייעול אפשר להעביר גם במהלך השנה הזאת. הארכה בשלושה חודשים לא תהיה יעילה.

אני רוצה להבהיר שמדובר בכתייהספר היסודיים, לא בכתייהספר העל-יסודיים, כי בהם המבוגרים, תלמידי כיתות י"א וי"ב, משמשים בחפקיד.

אין לשכוח שאחד התפקידים החשובים הוא סריקה בכתייהספר וגם מסיבי לו במטרה לבדוק אם אין מטענים חשודים. כבר היו דברים מעולם. נמצאו מטענים, לא רבים, אבל די בכך שהיו שני מקרים שאני יודע עליהם, לפני שנה או שנתיים, שבהם נמצאו מטענים שנראו חשודים והיתה באמת סיבה לחשד. די באסון אחד שנמנע כדי להצדיק את כל המערכת הזאת. התפקיד מתבצע, אם כן, לא רק בין כותלי בית-הספר אלא גם בסביבתו הקרובה, לאורך הגדר המקיפה אותו. צריך לסייר מסביב.

קיצורו של דבר, אני מציע שההצעות השונות לגבי ייעול השמירה ולגבי התיאום בעניין העסקת מובטלים, וכן שאלות אינפורמטיביות שונות שהועלו כאן — כל אלה יידונו בוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: שאלתא בעל-פה מס' 131 של חבר הכנסת עובדיה עלי, המופנית לשר החקלאות. בבקשה.

131. השחתת פרי העונה בגליל

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חקלאי הגליל הפסיקו את קטיף הפירות הנשירים כשל הפסדים הנגרמים להם בגין הוצאות טיפול מחד גיסא ומחיר נמוך מאידך גיסא.

הפירות נמכרים בשוק לצרכן במחירים גבוהים למדי, וחלק הארי של ההכנסה נופל לידיהם של הסוחרים כדמי תיווך.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה הוא היקף הבעיה?
2. כיצד ניתן לטפל בבעיה המיידית?
3. האם שוקל משרדך להקטין את פער התיווך, וכיצד?

היו"ר מ' וירשובסקי:

בבקשה; אדוני שר החקלאות.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אני מבין שהודעות בתקשורת משמשות בסיס לדיננים בכנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה היה תמיד, וכנראה יהיה תמיד.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

תמיד היה וכנראה תמיד יהיה, ועל כן ראוי, קודם כול, לתקן הודעות בעיתון שאין להן שום קשר לאמת. נאמר שחקלאי הגליל — הגליל-התחתון והגליל-העליון — כל חקלאי הגליל הפסיקו את קטיף הפירות הנשירים, שזיפים וכו'. אין אמת בדיעה הזאת, לא היו דברים מעולם. חקלאי הגליל ממשיכים בקטיף הפירות הנשירים כרת וכרין ומשווקים כרת וכדין, בחלקים גדולים.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אני מצטער, התשובה חייבת להיות מנומקת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

היא חייבת להיות מנומקת, אבל היא חייבת גם להיות במסגרת הזמן. אלה הן ההוראות.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אם תגיד לי להפסיק, אפסיק. אדוני היושב-ראש, ברגע שתחליט — אפסיק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני נותן לך אפשרות לסכם במשפט נוסף.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

בכל הכבוד, אני אמשיך כתשובתי מאחר שאני רואה צורך להסביר בעניין זה. ברגע שאדוני יחליט שאני צריך להפסיק, מוכן שאפסיק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

מכיוון שהנושא חשוב ואני רואה שאתה התכוננת לתשובה, אתן לך דקה נוספת. אבל יש תקנון הכופה עלי הסדר. אני מבקש ממך לסיים את דבריך בתוך דקה.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

זה מסור, כמובן, להכרעתו של יושב-ראש הישיבה.

מועצת הפירות קולטת שזיפים במחיר של 400 שקל לטונה במטע. במטע, משמע, לו העבירו את התוצרת לשוק, היה המחיר בסביבות 800 שקל לטונה. לו פנו החקלאים מגדלי השזיפים למועצת הפירות ולו שיווקו במאורגן ושלמו לקרן העודפים, כפי שצריך היה להיות, היו יכולים גם לזכות כדת וכדין מקרן העודפים. הם לא עשו כן; כנראה היו להם סיבות טובות שלא לקבל מקרן העודפים שאולי לא היו שותפים לה.

אני יכול להוסיף ולומר בעניין הפירות, שכלל, המחירים בשבוע האחרון או בשבועיים האחרונים הם בשיעורים נמוכים יותר מכפי שהיו בשנה שחלפה. זאת תוצאה של שנה טובה יותר, של יכולים גבוהים יותר, לא של מטעים רבים יותר.

הערה אחרונה לעניין זה. מגדלי השזיפים: באזור שדמות-דבורה ובאזור כפר-תבור והסביבה לא נפגעו במקרה הזה, לא משרב ולא מקרה. לפי דעת מדריכי משרד החקלאות, שביקרו במקום לפי בקשתי כדי לבדוק את סיבת התלונה — ואני עושה זאת כדי שלא "לחטוף" כל יום איזו הודעה בעיתון שלא ממין העניין — הפרי הקטן, שמקבל מחיר נמוך ועל כן לעתים לא כדאי לקטוף אותו והוא הולך להשמדה, לא נובע מאסון טבע אלא מטיפול לא-מתאים של החקלאים עצמם. זאת ועוד, החקלאים הכניסו פרי מזנים מסוימים להבחלה בצורה לא-נכונה וקיבלו אותו לאחר טיפול לא-מקצועי כפרי לא-מתאים והשוק לא שילם מחיר בעד הפרי הלא-מתאים. על כן הם נפגעו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אדוני השר, אני מצטער — — —

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אני ממשיך, אבל אולי יהיו שאלות נוספות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חזקה עלי שאשמור על הוראות התקנון. אם אתן לך להמשיך, זה ייצור תקדים שיפר את כל הנוהל.

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת עובדיה עלי, ואחר כך

שתי שאלות קצרות. לחבר הכנסת מיכה גולדמן ולחבר הכנסת פורז.

עובדיה עלי (הליכוד):

כבוד השר, קודם כול אינני מבין למה אתה כועס. דברי חכמים בנחת נשמעים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

השר ענה לגופו של עניין. יפה. הוא לא כועס.

עובדיה עלי (הליכוד):

סליחה. כאן נשאלה שאלה. על היקף הבעיה לא שמעתי. ראשית, אני מבין מדבריך שאחיה סבור שאין בעיה של פער תיווך בחקלאות. האם, בכל זאת, המצב הוא כזה שאין פער תיווך? ואם קיים פער תיווך — האם זה לא מטריד את משרדך?

שנית, אני מבקש לדעת, האם יש בדעתך לצמצם את מועצות הייצור, שגם הן נטל נוסף על החקלאי וגורמות להוצאות ניכרות המגדילות את פער התיווך?

שלישית, מה עושה משרדך בעודפי תוצרת חקלאית מסוג אחר? האם ממשיכים להשמיר את התוצרת או שמעבירים אותה למחנות צה"ל או לפנימיות לילדים מחתכים סוציאלי-קונומיים נמוכים ואחרים?

אני רוצה לומר לך כתשובה האזור, כי בגליל-התחתון יש בעיה חמורה בתחום הזה, וכדאי להתייחס לעניין הזה כרצינות רבה יותר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות לשאלה לחבר הכנסת גולדמן במסגרת של דקה, ואחריו — לחבר הכנסת פורז.

מיכה גולדמן (המערך):

אדוני שר החקלאות, שאלה ראשונה: מה מציע שר החקלאות כפתרון לעודפי פירות העונה?

שאלה שנייה: בהיכנסו לתפקידו הצהיר השר על צמצומים במועצות הייצור כדי לחסוך בהוצאותיו של החקלאי. מהם השינויים שנעשו עד היום?

שאלה שלישית: איך מתכוון השר לפעול בעקבות מסקנות ועדת-גדיש בנושא פער התיווך?

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות לחבר הכנסת פורז, במסגרת של דקה. בבקשה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני השר, אף שההכנסה לנפש בישראל נמוכה יחסית למקובל באירופה ובארצות-הברית, מחירי התוצרת החקלאית אצלנו ומחירי המזון בחנויות שווים למחירים בארצות שבהן רמת החיים גבוהה בהרבה משלנו. אני רוצה לשאול אותך: האם זו תוצאה של מחדלים בייצור, של פער תיווך גדול מדי? איך אתה מסביר את יוקר המזון בישראל?

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אדוני שר החקלאות ישיב במסגרת של שתי דקות, בבקשה. הנישא, אדוני השר, הוא מעניין מאוד ומרתק.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אני אעשה את מלאכתי נאמנה.

על שאלת היקף הבעיה עניתי כאשר אמרתי, שלא קיבלנו שום הודעה מהחקלאים. אם אני לא קיבלתי הודעה וגם מועצת

מה עושים בעודפי תוצרת מסוג אחר? בדרך כלל, נוהגים כך בעודפי תוצרת: ראשונה באה התעשייה. תוצרת טרייה שלא מגיעה לשוק נקלטת על-ידי התעשייה, במידה שיש לה כושר קיבול וייצור להפוך אותה לשימורים.

אחר כך באים אותם גורמים שבדרך כלל אין ככוחם לצרוך את התוצרת, כמו צה"ל וגופים אחרים שאלמלא ניתנה להם התוצרת לא היו קונים, כלומר הם אינם נגרעים מכוח הקנייה של השוק. הווי אומר, אם ניתן את התוצרת חינם לגורם שבדרך כלל קונה, צמצמתי את אפשרויות השיוק שלי.

בירקות, לא בפירות, יש השלב השלישי — העברה למשק בעל-החיים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה, אדוני השר.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:
יש עוד שני שואלים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אבל עברת את מכסת זמן.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:
תודה.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
מדוע לא תיתן לכבוד השר עוד דקה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אינני יכול לתת לו עוד דקה, שכן כל המוסד הזה של שאלות בעל-פה יתארך יתר על המידה ולא נוכל לקיים אותו. אני מסכים אתך שהתשובות של השר היו ענייניות ויפות. אבל אני בטוח שאתה יכול להגיש שאלתא והוא יענה לך.

ו. הצעה לסדר-היום

אומרים "כן" לבקעת-הירדן

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מצטער, יש סדר מסוים. אחרי הצעה לסדר-היום יענה שר הפנים.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, קודם כול, להערתך, כבוד היושב-ראש, אני חושבת, שהנושא רציני מכדי להתייחס אליו בכדיחותא. אני לקחתי את השם שמכתיר את מבצע האכלוס הגדול ביותר מסוגו שנעשה אי-פעם לבקעת-הירדן: "אומרים 'כן' לבקעת-הירדן".

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה לא מונע חידוד מסוים בחיבה. אין לי כל זלזול.

עדנה סולודר (המערך):

בסדר. כפי שאמרת, זה שמו של מבצע האכלוס שנעשה בימים אלה בבקעת-הירדן, עם מלאות 21 שנה לראשית האכלוס על-ידי היאחזויות נח"ל.

בקעת-הירדן שוכנת לאורכו של נהר-הירדן. מבית-שאן ועד צפון ים-המלח, על שטח של כ-1,300 קילומטרים רבועים, יש בה כיום 23 יישובים מכל הקשת ההתיישבותית: קיבוצים, מושבי עובדים, מושבים שיתופיים, יישובים קהילתיים, וכן שש היאחזויות נח"ל ומאחזים.

הפירות לא קיבלה הודעה — בבקשה לפנות אל מי שהודיע את ההודעה ולשמוע ממנו על היקף הבעיה. לנו אין מידע מסודר על בעיה קיימת ועל היקפה.

פער התיווך אומנם מטריד. לו ניתנה לי אפשרות לסיים את תשובתי על השאלה הקודמת, הייתי עונה גם על כך. אומר בקצרה — כדי לסכר את אוזנו של חבר הכנסת וכדי שלא לעמוד בלחץ זמנים — שפער התיווך הקיים היום בפירות הקיץ הנשירים הוא לא פער התיווך הקיים במערכת הסיטונת, משמע השוק הסיטוני המערכת הסיטונת אינם גובים יותר מ-27%, וזה לא הרבה. נכון הוא שבחנות התוצרת נמכרת במחיר גבוה פי שניים או פי שניים-יוחצי. הפער הזה קיים בין הסיטונאי לבין הקמעונאי. על כך אין שליטה למערכת של משרד החקלאות או למועצת הפירות אלא לרשויות המקומיות ולשווקים הפתוחים. לדאבוני הרב, אין בידי לטפל בקטע הזה. בכך אני כבר עונה על שאלתו של חבר הכנסת מיכה גולדמן. גם ועדת-גדיש קבעה שיש בידי משרד החקלאות כלים לטיפול בפער של השוק הסיטוני ולא של השוק הקמעונאי, ואגב הוא הגדול יותר.

לשאלת חברי הכנסת עובדיה עלי ומיכה גולדמן: האם יש כוונה לצמצם את מועצות הייצור? לא שיש כוונה לצמצם אלא צומצם היקף מועצות הייצור על-פי החלטת שר החקלאות מלפני שלושה חודשים, ב-33%. העמלה במועצת הירקות צומצמה ב-33%, משמע העמלה ירדה מ-3% ל-2%. היקף כוח האדם בכל מועצות הייצור צומצם כדי 20%, ועד סוף השנה יש כוונתנו לצמצם אותו עוד בכמה אחוזים, בהתאם להתארגנות שלנו. בשנה הבאה נמשיך את המהלך הזה. התוצאה הכוללת היא צמצום משמעותי במועצות הייצור, בכללן, גם במועצת הפירות, גם במועצת הירקות, גם במועצת הלול, גם במועצת הבקר ובשאר המועצות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו עוברים לסניף הבא — הצעה לסדר-היום מס' 1112 של חברת הכנסת עדנה סולודר — בעלת השם היפה והמרגש: אומרים "כן" לבקעת-הירדן. אני מוכרח לציין, חברת הכנסת סולודר, שלא רק שזו הצעה לסדר-היום אלא זו גם אולי פתיחה למשחק חברתי חדש. בזמן שאני קורא את שם ההצעה עוברות לנגד עיני כל מיני ססמאות, כמו: אומרים "לא" לאוהלו; תגידו "אולי" לרמתישי. אני חושב שאנחנו יכולים להפוך זאת למשחק חברתי. אבל הנושא הוא רציני, ואני מברך אותך.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה — — —

דוד ליבאי (המערך):

מתי ישיב שר הפנים על השאלות?

היו"ר מ' וירשובסקי:

שר הפנים ישיב על השאלות מייד עם תום הדיון בהצעה הזאת לסדר-היום.

דוד ליבאי (המערך):

אולי אפשר להקדים את התשובות, כי יש לנו ישיבת סיעה.

עדנה סולודר (המערך):

גם אני שייכת לאותה סיעה וצריכה ללכת לאותה ישיבה.

עיקרה של התוכנית הסדרים לגבי יהודה, שומרון וחבל-עזה, אבל ברור שהתוכנית כולה אז את הגולן ואת אזור סיני.

יגאל אלון ראה חשיבות גדולה באישורה של התוכנית לאחר כאותם ימים. אילו אימצו אז — ואני מודה בחטאי כחברת תנועתו, שאפילו אנחנו ראינו בתוכנית הזאת תוכנית יונית מדי — את התוכנית הזאת, ייתכן שסיכוייה היו יותר גדולים והמכשולים בדרכה היו יותר קטנים. כי כאשר אנחנו בוחנים אותה, ואני אנסה לעשות זאת, נדמה לי שהתוכנית הזאת, מבחינת הגיונה, עומדת גם כיום. אין זה אומר, שהפרטנרים שלנו מסכימים לה, אבל, נדמה לי שמרבית העם בישראל מסכים לתוכנית הזאת.

כאשר פרס יגאל אלון את תוכניתו, הוא צירף להצעתו דברי הסבר, ובתחילתם קבע שלוש הנחות: א. דרושה לישראל הכרעה לאחור, כפי שאמרת, בעניין קביעת עתידם המדיני של השטחים שנכבשו במלחמת ששת-הימים; ב. נחוצות לישראל הכטחת שלמותה של הארץ מבחינה אסטרטגית והבטחת אופיה היהודי מבחינה דמוגרפית; ג. נחוצה יוזמה ישראלית לפתרון בעיית הפליטים, שהיא עניין אנושי ומדיני כאחד, והיא צורך ישראלי לא פחות משהיא צורך ערבי.

את דברי ההסבר שצירף למפות גבולות ישראל לעת שלום, שאותן סרטט, פתח אלון בארבעה עקרונות מנחים: א. הגבולות יהיו בני הגנה מבחינה אסטרטגית; ב. הגבולות יהיו מעוגנים בזכותו ההיסטורית של עם ישראל על ארץ-ישראל; ג. הגבולות יבטיחו את אופיה היהודי של מדינת ישראל; ד. הגבולות יהיו ריאליים מבחינה מדינית.

היו"ר מ' וירשובסקי:
חברת הכנסת סולודר, עליך לסיים.

עדנה סולודר (המערך):

ראיתי חשיבות בציטוט מדבריו של יגאל אלון ז"ל, בעיקר הסעיפים 8 ו-9 מדברי ההסבר לתוכניתו. אני אכניס אותם לפרוטוקול. בכל זאת, אלון הציע לקבוע, ואפילו באורח חריג, את נהר הירדן ואת הקו החוצה את ים-המלח באמצעותו, כקו הגבול של ישראל עם ממלכת ירדן, כדי שהגבול יהיה למעשה ולא רק להלכה. הוא גם אמר בדבריו, בחשיבה למי שטוענים, שבחוקפתנו יש נשק מתוחכם ואין כל-כך צורך בהתיישבות לשם הגנה, שבסופו של דבר מערכות מוכרעות על-ידי צבא יבשה ושריון ולכן יש ערך וחשיבות למערך ההתיישבותי, וחווה שלום המושחת גם על מערך גיאואסטרטגי הוא ערוכה לביטחון ולשלום.

אלון יצא מנקודת מוצא, שאין מקום לשלוש מדינות בין הירדן לים, אלא רק לשתי חטיבות מדיניות. יהודית וערבית, שלעצם שלום יוכלו ליצור ביניהן מערכת כלכלית משותפת. הוא ראה באוטונומיה ביהודה ובשומרון פתרון זמני, ואילו את פתרון הקבע לאזור זה ראה במסגרת פלשתינית-ירדנית. נדמה לי שההיגיון של העניין עומד במבחן גם היום.

בסיכום, 32 שנה חלפו מאז הועלתה לראשונה תוכנית-אלון. ההתיישבות בגולן ובבקעה היא הלוו של התוכנית הזו. אבל חשוב להדגיש, שגם אם המוטיבציה הראשונית להתיישבות בבקעה היא צורכי הביטחון של מדינת ישראל, אותם צרכים שהנחו את ההתיישבות בישראל בטרם קמה המדינה ועם קומה — ולפי ההנחה הזאת הוקמו מאות יישובים בקווי הגבול — הרי ההתיישבות איננה אמצעי בלבד. היא מטרה וערך בפני עצמו, העומד בבסיסה של הקמת מדינת ישראל ובבסיסה העיקרון של פיזור אוכלוסייתה.

אולי יעניין את חברי הכנסת שאינם יודעים — שמות היישובים בבקעה לא נקבעו סתם, לפי קפריזה, אלא הם שמות היסטוריים, שמות של מקומות שהיו בבקעת-הירדן בעבר הרחוק ומעידים על אחיזתנו בה לפני אלפי שנים.

היישובים מונים היום 3,200 נפש — 600 משפחות, ומתוכם 1,300 נפשות — 300 משפחות — מתרכזות במעלה-אפרים, שהוא יישוב קהילתי, בירת הבקעה, אם אפשר לומר כך. עיקר קיומם של יישובי הבקעה הוא מחקלאות, המשתרעת על שטח של כ-44,000 — 45,000 דונם: על 23,000 דונם מגדלים ירקות וגידולי שדה, על 10,500 דונם — מטעים והדרים, ועל כ-677 דונם — פרחים, בעיקר בחממות. יש לצייץ, שלפחות הכריזנטמות והוורדים של הבקעה — אם שר החקלאות לא יזים את דברי — הם מהטובים מסוגם בארץ, וגם בתי-הגידול הגדולים ביותר לזנים אלה.

יש בבקעה עוד משק חי של פרות, חולבות, של צאן, של מקרקרים לפיטום — הודים והוריות, ושני ענפים חדשים של תרנים, המיועדים גם לתירות, ובעתיד ישמשו אולי לתעשייה של עורות ושל בשר; ויש גם ענף צעיר מאוד של יונים למאכל.

הייצור של החקלאות בבקעת-הירדן הסתכם השנה ב-46 מיליון דולר בערך — 10% יותר מהייצור בשנה שחלפה, מתוכם 7 — 8 מיליוני דולר לייצוא, ולשנה הבאה מתוכננת עלייה של 15% בייצור החקלאי.

מוכרחים לומר, שההתקדמות בחקלאות של בקעת-הירדן נובעת בעיקרה מהמחקר והפיתוח של בקעת-הירדן. לא אחת הזכרנו פה את הישגי המחקר והפיתוח, שהצליח אחרי שנים רבות למצוא את הגידולים המתאימים לאקלים המיוחד, לקרקע המיוחדת ולתנאים המיוחדים של בקעת-הירדן. נדמה לי, שהבקעה היתה חלוצה כזה שהמחקר שנעשה במעבדה יושם מייד בשטח, וכך קיצרו את הדרך. בשנת 1987 זכה המו"פ של בקעת-הירדן בפרס-קפלן.

אבל, בשלוש השנים האחרונות נלקחו כל תקציבי הפיתוח של הבקעה לפריסת חובות של היישובים החקלאיים. כיום דרושה תמיכה מסיבית על-מנת לפתח עוד פיתוח אפשרי, בעיקר בשטחי הזוויר, זה השטח הקרוב לירדן, שיש בו עוד אלפי דונם שניתן לעבד אותם, ועל-מנת לפתח אמצעי מים, ומוכן שיש צורך להשקיע במפעלי תיירות, בעיקר בצפון ים-המלח, ובמפעלי תעשייה, כדי להביא לשם מתיישבים. מוכרחים להקים שם תעשייה, ולו תעשייה זעירה, שכן כדי למצוא תעסוקה על התושבים באזורים אלה לנסוע למרחקים.

זו גם ההזדמנות לבשר לחברי הכנסת, ובעיקר לתושבי ירושלים שבהם, על פתיחה קרובה של פארק המים הגדול מסוגו בקליה, שיפעל במרבית חודשי השנה ויספק פרנסה ליישובי צפון בקעת-הירדן.

לחיזוקם של יישובי הבקעה דרושים כיום תקציבים לקליטה של כ-100 משפחות בשנה. לצורך זה נדרשים 2 מיליוני שקל לקליטה, ועוד כ-2.5 מיליוני שקל נוספים לפיתוח המים, שהזכרתי קודם.

דווקא בימים אלה, כאשר נעשים מאמצים להגיע למשא-זמתן לשלום, יש להדגיש מחדש ופעם נוספת את חשיבותה ואת חיוניותה של בקעת-הירדן לביטחונה של מדינת ישראל, חשיבות שהועלתה על-ידי יגאל אלון, וזכרונו לברכה, כתוכנית הקרויה מאז על שמו, תוכנית-אלון, התוכנית נהגתה מייד עם תום מלחמת ששת-הימים, ביולי 1967. זאת היתה בעצם תוכנית השלום שהנחתה את ממשלות ישראל עד 1977.

לחיות בו. בבקעת-הירדן לא נמצאים היום מתיישבים רבים יותר לא מפני שאין מה לעשות שם ולא מפני שאין שם בניינים ריקים ולא מפני שאין שם קרקע ומים ומכסות ייצור כפי רצונך, אלא מפני הרווחיותו של המשק החקלאי אינה מספקת לקיומה של משפחה. הרווחיות הזאת, כידוע לך ולחברי כנסת אחרים, נפגעה קשות בארבע השנים האחרונות כתוצאה מתעוועים במדיניות הכלכלית וכתוצאה מירידת הרווחיות ביחסי הסחר החקלאיים.

מצבם של חלק גדול מהיישובים בבקעת-הירדן הולך ומשתפר כיום, ועם זה עלי לומר, לא בצער ולא בחוסר צער שהטיפול העיקרי ביישובי בקעת-הירדן צריך להיעשות על-ידי החטיבה להתיישבות, שהיא מעין קר-פרודוקציה של המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית ושל הממשלה. מאחר שלא להאסור לעשות כאן ולאחרים אסור לעשות שם, נמצא הסידור של החטיבה.

בהחלט, משרד החקלאות רואה את עצמו כמסגרת נכונה מבחינה פרלמנטרית לטיפול בנושאים השונים ולמתן סיוע ואומנם, גם בנושא המחקר והפיתוח, גם בנושא הטיפול בגאון-הירדן, גם בנושא הקצאות מים, הקצבות מים והשקעות במפעלי מים, גם בנושא עידוד הייצור, הן בהשקעות עד כדי 40% מן הנכס שמטרתו ייצוא והן בסיוע למוצר עצמו — ככל אלה עוסק משרד החקלאות ביתר שאת, לפחות בחודשים האחרונים; אני לא כנהה וכהנה שאלות אריות יותר מכפי שהיה לפני שנה-שנתיים, אבל בוודאי בתשומת לב גדולה יותר.

אינני יכול לתת תשובה לגבי משרדים אחרים. קיום אזור התיישבות מותנה בפרנסה שחלקה חקלאי. האם הסדר משרד השיכון במידה מספקת את הנושאים של שיכון? אינני רואה אפשרות לתת תשובה על השאלה הזאת, שכן הנושא הזה צריך להיות מופנה אל שר השיכון. האם המשכנתאות בסדר, האם הייקן בסדר, האם ההלוואות וגובה הריבית על המשכנתאות בסדר? — ועוד כהנה וכהנה שאלות אריות למשרד השיכון. אני מקווה שהעניינים האלה בסדר.

ההסדרים שנעשו לגבי חובות התיישבות נעשו על-ידי החטיבה להתיישבות, האחריות לנושא הזה, אומנם מתקציבי המדינה, אבל בערוץ חטיבת התיישבות. חלק הגיעו לפתרון חלקי. כיום אנחנו מטפלים בהעמדת כספים נוספים, קרנות לערבויות להשקעה, וגמר הסדרים אחדים, שעדיין לא נפתרו.

האם משרד התיירות נותן את כל מה שצריך היה ויכול היה לתת לתוכנית התיירות של בקעת-הירדן? שוב, לא לי לענות על השאלה הזאת. אני מניח שאפשר לעשות יותר, אבל מאחר שאינני מכיר את הנתונים לפרטיהם, לא אוכל להתייחס לזה.

אומר גם שמשרד התעשייה והמסחר ראוי לברכה על פיתוח התעשייה במקום, אם תעשייה קלה ואם תעשיית שירותים, אבל יש עוד מה לעשות שם בנושאים אלה.

על כל פנים, בכל הנוגע לנושאים שעוסק בהם משרד החקלאות, אם בעידוד הייצוא, אם בייצור לשיוק המקומי, אם במערכת הקשורה למערך ההסדרים שמשרד החקלאות מטפל בהם — קיימת במשרד החקלאות הנחיה לראות באזור הזה אזור מועדף, הנמצא באותה עדיפות שזוכים לה הגליל-העליון, קו העימות, בבקעת-הירדן והערבה המרכזית והדרומית. האזורים האלה מועדפים מבחינתנו בהשקעות ובאחוז המענק להשקעה, בטיפול בהקצאות של משאבים שונים, אם מים ואם מכסות שונות. אני מקווה שהאזור הזה זוכה להעדפות כאלה גם בשאר המשרדים.

הבקעה, שהיתה שוממה במשך אלפי שנים, עוטה אט אט ירוק ומסוגלת לפרנס היום בכבוד את יושביה, בתנאי שנשקיע משאבים אנושיים ותקציביים בפיתוח החקלאות, התיירות והתעשייה, כפי שכבר אמרתי קודם. אם כך ייעשה, היא תוכל בתוך שנים מעטות להידמות לאחיה הצפוניים, בקעת-בית שאן ועמק-הירדן, שנוף הבראשית שלהם היה כנופה של הבקעה.

ב-20 השנים של קיום התיישבות בבקעה עברו תושביה ניסיונות ומשברים לא-קלים. היום קיימים בידינו הידע והתנאים העשויים לפתח התיישבות חיונית זו ולהצעידה קדימה. בנקודת הזמן הנוכחית, כאשר ההסכמה על חיוניותה של הבקעה היא נחלת מרבית מרכיבי הקשת הפוליטית בארץ, יש ללוות את האמירה "כין לבקעת-הירדן" במשאבים אנושיים ותקציביים, ובעיקר במעשים. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

מה את מציעה, חברת הכנסת עדנה סולודר?

עדנה סולודר (המערך):

אני מציעה, כמובן, שהכנסת תתייחס לעניין ברצינות הראויה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. על ההצעה ישיב שר החקלאות, בבקשה.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, המון חברי הכנסת, אני אנסה, כמובן, להתייחס לא לציטוטים ולא לעמדות הפוליטיות בעיקרן, אלא לאותו קטע שאני אחראי לו, שאם לא כן אני מניח שצריך היה להזמין את ראש הממשלה או את שר החוץ או את ממלא-מקום ראש הממשלה ולפתוח בדיון מדיני. בסוף דברי התשובה שלי אציע אומנם לקיים בנושא הזה דיון במליאת הכנסת. אני מקווה שהפתיחה או תהיה פתיחה מדינית, ולא פתיחה כלכלית-חקלאית-התיישבותית, שאינני מזלזל בה, חס וחלילה, אבל לפי מספר חברי הכנסת הנוכחים כאן עכשיו אני יודע את מידת העניין שהנושא הזה מעורר.

עדנה סולודר (המערך):

אני רק מקווה שאתה לפחות מסכים לדברים.

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אני רוצה לומר לחברת הכנסת עדנה סולודר, להערה שלה, שכל העם מסכים לקיומה של בקעת-הירדן כחלק ממדינת ישראל, אך זאת איננה ערובה להייתה בעתיד חלק ממדינת ישראל. כבר ראינו אזורים שהיו פתוחים מוחלט, מאילת ועד אל-עריש או מפתח-סיני ועד פתחת-רפיח, וכבר היו דברים מעולם באזורים שכל העם הסכים לגביהם. הסכמה כוללת איננה ערובה; מעשה מדיני, החלטה מדינית — זאת הערובה. דיון הוא דבר חשוב, אבל רק באשר הוא משפיע על התוצאה המדינית.

נקודה שנייה: צר לי לומר שבכל המפלגות, או במפלגות הגדולות, חלו — אם אפשר לומר כך — הידרדרות או כרסום לכיוון הוותורים. כך גם במפלגת העבודה וגם בליכוד, כל מפלגה בעמדותיה. האם כל העם עומד, כמו בעבר, עם בקעת-הירדן? אין לי ביטחון בכך.

אלה הערותי אשר לנושא המדיני. אשר לעניין יישוב בקעת-הירדן עצמה, חברת הכנסת סולודר, יישוב בקעת-הירדן לא יכול להיעשות על-ידי שליחת אנשים לשם. אנשים יבואו למקום שיהיה להם טוב בו, שירווחו בו, שיהיה להם נוח ונעים

דבר אחרון, הססמה שאני הייתי רוצה להגיע אליה היא
אל תגידו כלום לבקעת-הירדן, לא "כן" ולא "לא", עשו למען
בקעת-הירדן.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אדוני השר, מה אתה מציע?

שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:
אני מקבל את הצעתה של חברת הכנסת עדנה סולודר
לדיון במליאה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
בהעדר הצעה אחרת, יש רק הצעה אחת: לקיים דיון
בנושא במליאת הכנסת. אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של
הכנסת נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
טוב יותר להגיד שהחלטה נתקבלה פה-אחד, ולא לציין
את מספר התומכים. פה-אחד, ללא התנגדות, נתקבלה ההצעה.
בנושא הזה יתקיים דיון במליאה. אני מודה לשר החקלאות.

ז. שאלתות ותשובות

1988 בנושא מבנים בלתי חוקיים בחלקת הקבר של
הבכא-סאלי בנתיבות, ברצוני לחזור ולשאל:

1. כיצד נוצר בוועדה המקומית מצב שבו אושרה בנייה
בריעבד?

2. האם נכונה הטענה שהופעלו לחצים מצד מקורביו של
הבכא-סאלי על חברי הוועדה המקומית לתכנון ובנייה לאשר
את המבנים שהוקמו שלא כחוק?

3. לאור ההנחיה המבטלת את היתרי הבנייה, מדוע לא
ייהרסו המבנים לאלתר כמדיניות המוצהרת של משרד הפנים,
המופעלת, לדברי המשרד, ללא משוא פנים?

4. האם נשקלה הקמת ועדת חקירה בלתי תלויה בראשות
שופט לבדוק את נסיבות הבנייה והאישורים שניתנו לה?

5. האם נשקלה הגשת כתבי אישום כנגד הקשורים בדבר?

6. אילו צעדים נוקט משרד כדי למנוע הישנות מקרים
כגון אלה?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. האישור שניתן עליידי הוועדה המקומית להגדלת
המבנה שעל הקבר אכן היה שלא כדיון ומתוך חריגה מסמכות.

2. אין בידינו הכלים לבדוק טענות על הפעלת לחצים על
הוועדה המקומית.

3. כיוון שהמבנים נבנו על סמך היתר, אף שהיה לא חוקי,
לא המליצה הוועדה המחוזית על הריסת המבנה.

4. הנושא נבדק עליידי הוועדה המחוזית בצורה יסודית.

5. הוועדה המחוזית הורתה להעמיד לדין את האחראים.

6. אנו משוכנעים כי הוצאת כתבי אישום כנגד האחראים
תמנע הישנות מקרים כגון מקרה זה בעתיד.

האם כבר הגענו למצב שבו אפשר לבוא אל המתישבים
ולהגיד להם שהעניין מסודר? התשובה היא: לא. אפשר לחזור
ולהגיד כמה פעמים שרוצים "כן" לבקעת הירדן, אבל כל עוד
לא יהיה עניין הפרנסה שם נסודר אין שום זכות מוסרית לתשוב
מאנשים ללכת לשם, כאשר מדינת ישראל נותנת אפשרויות
במקומות רבים אחרים.

סיכומו של דבר בשתי נקודות. בימים אלה מתכנס
בירושלים הוועד הפועל הציוני — אינני בטוח אם כמלון
"רמדה" או ב"בנייני-האומה"; אני, על כל פנים, ראיתי חלק
גדול מהצירים כמלון "רמדה". אם יש מסר שצריך להביאו
היום כמסר של הציונות, הרי בכל הכבוד לקהל הגדול והחשוב
היושב פה, צריך להעביר אותו לאנשים היושבים שם, כי הם
עוסקים ככל העניינים שבעולם חוץ מבהצעתה של חברת
הכנסת עדנה סולודר.

אני מרשה לעצמי לקרוא מאן — אני בטוח שגם בשם
של חברי הכנסת הנמצאים באולם — לחברי הוועד הפועל
הציוני הנמצאים גם כן בירושלים: עניין בקעת-הירדן קשור לא
רק לחקלאות או למתיישבים, הוא קשור לקיומנו בארץ הזאת.
הציונות, או קונגרס ציוני שלא יתלכד ולא יוכל להגיע להחלטה
בזכות אותו "כן" לבקעת-הירדן, יהיה קונגרס ציוני עצוב מאוד
מבחינתי.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו עוברים עכשיו לשאלתות אל שר הפנים. אני מזמין
את שר הפנים.

158. כפר ינוח

חבר הכנסת ח' זיאד שאל את שר הפנים ביום י"ג כשבט
התשמ"ט (19 בינואר 1989):

תושבי הכפר ינוח — 3,000 תושבים — בגליל-המערבי
מתלוננים על כך שהמועצה האזורית מרכז-הגליל אינה
מצליחה לשרת את האינטרסים שלהם. עקב זאת, הם החרימו
את הבחירות למועצה האזורית הנ"ל שהתקיימו ב-15 בדצמבר
1987 ואת הבחירות החוזרות שהתקיימו ב-29 בדצמבר 1988.
תושבי הכפר תובעים הקמת מועצה מקומית בכפר.

ברצוני לשאול:

1. האם נבדקה תביעתם של תושבי הכפר ינוח להקמת
מועצה מקומית?

2. מדוע לא נענתה תביעתם הנ"ל של תושבי הכפר ינוח?

3. האם מוכן השר לפעול כדי להיענות לתביעתם של
תושבי כפר ינוח?

תשובת שר הפנים א' דרעי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1 — 3. משרד הפנים החליט להפוך את המועצה האזורית
מרכז-הגליל לשתי מועצות מקומיות — האחת תורכב מהכפר
ינוח ומג'ת והשנייה מכסרא ומכפר-סמיע.

300. הבנייה בחלקת הקבר של הבכא-סאלי

חבר הכנסת ח' אורון שאל את שר הפנים ביום י"א באדר א'
התשמ"ט (16 בכרואר 1989):

בהמשך לתשובה על שאלתא מס' 11 מיום 27 בדצמבר

382. איסור כניסת אורח לישראל

חבר הכנסת ת' יזאר שאל את שר הפנים ביום כ"ה באדר א' התשמ"ט (2 במרס 1989):

כאמצע חודש דצמבר 1988, כאשר הגיע מר עבדין ג'בארה, אורח אמריקני, לשרה התעופה בלוד, הוא הוחזק שעות מספר ולאחר מכן הוחזר לארצות-הברית.

ברצוני לשאול:

1. מדוע הוחזק מר עבדין ג'בארה במשך שעות? האם הוא נחקר, ואם כן — באיזה עניין?

2. מדוע לא הותר למר עבדין ג'בארה להיכנס לישראל?

תשובת שר הפנים א' דרעי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. האיש הוחזק בנמל התעופה עד לשעת הטיסה שהחזירה אותו למקום מגוריו.

2. נמצא שהאיש פעל נגד ישראל, ובחיאום עם גורמי הממשל ומשרד החוץ הוחלט שלא לאשר את כניסתו לישראל.

385. יישובים ערביים חסרי הכרה

חבר הכנסת ח' פארס שאל את שר הפנים ביום כ"ה באדר א' התשמ"ט (2 במרס 1989):

בארץ קיימים עשרות יישובים ערביים בלתי מוכרים אשר נתקלים בקשיים יומיומיים כשל העובדה שרובם אינם מחוברים לרשתות החשמל, המים, הביוב, הטלפון וכד'.

ברצוני לשאול:

1. כמה יישובים ערביים, בכללם יישובים בדואיים, בלתי מוכרים מצויים כיום?

2. כמה מהם מחוברים לרשתות החשמל, המים והביוב?

3. האם קיימת במשרד הפנים תוכנית לפתרון כולל של הבעיה?

4. אילו צעדים נוקט משרדך כדי להקל את מצוקותיהם היומיומיות של תושבי יישובים אלה?

שר הפנים א' דרעי:

1. מקבץ מבנים שאינו מוכר אינו יישוב. לכן אין בידי משרד הפנים נתונים לגבי מספרם.

2. אין בידינו הנתונים.

3—4. מקבצי בתים אלו שנבנו באורח בלתי חוקי נדונו בוועדת-מרקוביץ. לגבי רובם קיימים פסקי-דין, חלקם נדונו בוועדת-מרקוביץ והומלץ להכיר בהם לצורך מתן היתר שימוש למגורים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת חסיין פארס, בבקשה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, האם אינך רואה שאי-הכרה ביישובים אלה, אשר חלקם הגדול היה קיים עוד לפני קום מדינת ישראל, לא על אדמת המדינה אלא על אדמתם הפרטית של תושביהם אלה, הרשומה בטאבו, כאשר בסביבתם מוקמים יישובים יהודיים ומצפים שונים שמספר תושביהם נמוך בהרבה ממספר תושבי היישובים הערביים שבשכונתם, והם מקבלים את כל השירותים הבסיסיים: כביש,

חשמל, טלפון, שירותי בריאות וכו' — האם אין תופעה זו מצביעה על מדיניות של אפליה מכוונת והאם אין לשר תוכנית ברורה לשים קץ לבעיה הזאת ולהכיר ביישובים האלה כיישובי קבע מוכרים כמו יתר היישובים היהודיים השכנים? תודה.

שר הפנים א' דרעי:

חבר כנסת נכבד, אתמול קיימתי ישיבה בנושא זה. אני אומר את האמת. גם כתשובתי עניתי לך מה שעניתי. אני התחלתי לאסוף נתונים. זוהי בעיה שיש להתמודד איתה; זו גם בעיה הומניטרית, אבל יש פה גם בעיה תכנונית שצריך להתמודד איתה. התחלנו לאסוף נתונים. הבטחתי למי שנפגשתי אתו אתמול שבזמן הקרוב, בתוך שבועות מספר, אודיע על מדיניות ברורה של משרד הפנים בעניין כדי לפתור, מחד גיסא, את הבעיה ההומניטרית של התושבים האלה; חיבור לרשתות החשמל, המים; ומאידך גיסא, לפתור אחת ולתמיד את בעיית היישובים כיישובים. אינני אומר שהפתרון שאגיע אליו — אני עדיין לא יודע מה הוא יהיה, כיוון שעדיין אין לי כל הנתונים — ימצא חן בעיניך או ימצא חן בעיני כל התושבים, אבל לכל הפחות תהיה מדיניות אחת ברורה, ונדע בטווח הקרוב מה אנחנו עושים לגבי היישובים האלה. תודה.

450. הבחירות לעיריית חיפה

חבר הכנסת יא' לוי שאל את שר הפנים ביום ט' באדר ב' התשמ"ט (16 במרס 1989):

נוכח אי-בהירות תוצאות הבחירות לעיריית חיפה, ומאחר שלמרות העובדה כי נמצאו קלפיות עוזבות מודיע פקיד הבחירות כי התוצאה היא חוקית ובעינה עומדת, ברצוני לשאול:

1. מה היא עמדת משרד הפנים אשר לתוצאות הבחירות לראשות העיר חיפה?

2. האם יש ספקות גם אשר לתוצאות הבחירות למועצת העיר?

3. האם יש מקומות נוספים שבהם קמו עוררין על תוצאות הבחירות?

תשובת שר הפנים א' דרעי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1—2. תוצאות הבחירות לראשות העיר חיפה ולמועצת העיר נדונות בבית-המשפט.

3. יש מקומות שבהם הוגשו ערעורים על תוצאות הבחירות. כולם נדחו על-ידי בית-המשפט. פרט לתמרה וג'סר-א-זרקא, שלגביהן פסק בית-המשפט לערוך בחירות חוזרות, והן התקיימו ב"כ 16 במאי 1989.

453. זכות הצבעה לאסירים

חבר הכנסת ד' ליבאי שאל את שר הפנים ביום ט' באדר ב' התשמ"ט (16 במרס 1989):

בגיליון "ידיעות אחרונות" מיום 1 במרס 1989 נמסר, כי שררה התמרמרות בקרב אסירים בבתי-הכלא בישראל כיוון שנמנע מהם למלא את "חובתם האזרחית" ולהצביע בבחירות לרשויות המקומיות, אף כי הדבר התאפשר להם בבחירות לכנסת השתיים-עשרה, זאת, משום שלפי חוק הבחירות לרשויות המקומיות, מנועים אסירים השוהים בבתי-כלא מלהצביע, בעוד הצבעתם בבחירות לכנסת השתיים-עשרה נתאפשרה הודות לתיקון חוק הבחירות לכנסת.

ברצוני לשאול:

1. תהליך קבלת קלפיות מוועדות הקלפי בחיפה נכרך על-ידי משרד הפנים, והבריקה נמשכת.

2. משרד הפנים מפיך לקחים חשובים ויסודיים מיד לאחר כל מערכת בחירות. כך עושה המשרד גם עתה. אין ספק שיופקו לקחים גם מהליקויים שנתגלו בחיפה בנושא קבלת הקלפיות, ומלקחים אלה יופקו נהלים שישמשו בבחירות הבאות ככל הרשויות המקומיות.

3—4. אין מקום להשעיה או למיצוי דין.

560. תעודות הזהות של תושבי יישובים ערביים לא מוכרים

חבר הכנסת ח' פארס שאל את שר הפנים ביום א' בניסן התשמ"ט (6 באפריל 1989):

במרבית הכפרים הערביים הכלתי מוכרים אין זהות בין הרשום בתעודת הזהות לבין מקום המגורים הממשי של התושבים.

ברצוני לשאול:

1. האם המצב מוכר לשר?

2. אילו צעדים נוקט משרדך לחיזוק מצב זה?

שר הפנים א' דרעי:

1—2. מקום שאינו מוכר אינו יכול להיות מוגדר ככתובת. על כן, במקרים אלו נהוג פקיד הרישום לרשום את כתובתו של האדם ביישוב האם.

599. המועצה האזורית מרכז-הגליל

חבר הכנסת ח' טובי שאל את שר הפנים ביום ח' בניסן התשמ"ט (13 באפריל 1989):

לפני כשמונה חודשים מינה משרד הפנים ועדה קרואה למועצה האזורית מרכז-הגליל, כאשר המטרה המוצהרת היתה לפתור את בעיית הגירעון התקציבי במועצה. התושבים טוענים, שהוועדה הקרואה מוכרת ציוד חיוני למתן שירותים לתושבי היישובים, כמו הטרקטור ורכב איסוף אשפה.

יש לציין שמשרד הפנים החליט על בחירות למועצה המקומית רק בכפר אחד — כפר ינוח.

ברצוני לשאול:

1. מדוע פוזרה המועצה האזורית מרכז-הגליל?

2. האם שוקל השר להורות למועצה הקרואה להימנע ממכירת הציוד הנ"ל?

3. האם נקבע מועד לעריכת בחירות למועצה האזורית הנ"ל? אם כן — מתי?

4. אם לא — האם נשקלת אפשרות לקיים בחירות לרשות מקומית בשלושת הכפרים ג'ת, כסרא וכפר-סמיע?

שר הפנים א' דרעי:

1. המועצה פוזרה בעקבות מסקנות של ועדת חקירה שמונתה עקב ליקויים ואי-סדרים חמורים בתפקוד המועצה.

2. מכירת הציוד על-ידי הוועדה אינה פוגעת במתן השירותים על-ידי המועצה.

3—4. משרד הפנים החליט להפוך את המועצה האזורית מרכז-הגליל לשתי מועצות מקומיות, שהאחת תורכב מהכפר ינוח ומג'ת והשנייה מכסרא ומכפר-סמיע.

1. האם קיים, לדעת משרד הפנים, הבדל ענייני בין בחירות לכנסת לבין בחירות לרשויות מקומיות, המצדיק מתן זכות בחירה לאסירים במקרה הראשון ושלידת זכות זו מציבור האסירים במקרה השני?

2. אם לא קיים הבדל שכזה, האם נוקט כבוד השר צעדים לשם שינוי החוק באופן שתהיה לאסיר זכות ואפשרות הצבעה בבחירות לרשויות המקומיות?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. זכות הבחירה קיימת לכל אסיר הרשום בפנקס הכוחרים של רשות מקומית. אין אדם נמחק מפנקס הכוחרים בשל היותו אסיר. לפיכך, לא נשללת זכות הבחירה מאסיר.

2. השאלה היא, האפשרות למימוש זכות הבחירה. יש לשקול אפשרות זו בכבוד ראש, שהרי אין דומה דין בחירות לכנסת לדין בחירות לרשויות המקומיות. בבחירות לכנסת, קרוב לוודאי שהצבעת אסירים היא שולית מבחינת יכולת ההשפעה על המחוקק. ברשויות המקומיות תיתכן השפעה רבה ולא רצויה. אנו בודקים נושא זה לעומק.

523. חופי רחצה נפרדים ביס-המלח

חבר הכנסת ש' הלפרט שאל את שר הפנים ביום כ"ג באדר ב' התשמ"ט (30 במרס 1989):

קיבלתי פניות רבות מאנשים שונים בארץ ובחוץ-לארץ בנוגע להסדרת חוף רחצה נפרד ביס-המלח. מדובר באנשים הזקוקים לרחצה ביס-המלח מבחינה בריאותית ולא לשם תענוג גרידא.

לאור העובדה שקיים חוק הסדרת מקומות רחצה (תיקון), התשל"ח — 1978, ברצוני לשאול:

מה בדעתך לעשות כדי שיוכלו אותם אנשים לרחוץ ביס-המלח בחוף נפרד?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בימים אלו אושר שינוי לתוכנית מתאר אזור חמי-זוהר המאפשר חוף נפרד ביס-המלח. עם סיום הליכי התכנון אמורה המועצה האזורית חמר להקים, באמצעות יום פרטי, את החוף הנפרד.

534. הבחירות לעיריית חיפה

חבר הכנסת מ' קליינר שאל את שר הפנים ביום כ"ג באדר ב' התשמ"ט (30 במרס 1989):

נוכח המחזות שנתגלו לביל ספירת הקולות בחיפה, ברצוני לשאול:

1. האם מתכוון כבוד השר לבדוק לעומק את אירוע יליל הבחירות בחיפה?

2. האם מצויות בידי השר מסקנות לגבי גורמי אותם ליקויים?

3. האם פעל כבוד השר להשעיית האחראים?

4. האם נשקל מיצוי הדין לגבי בעלי תפקידים?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

602. חלוקה מוניציפלית של אזור חיפה

חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר הפנים ביום ח' בניסן התשמ"ט (13 באפריל 1989):

באזור חיפה יש יותר מעשר רשויות מקומיות עצמאיות. רובן גובלות זו בזו, לרובן מוסדות ציבור משותפים, חלקן מעוטות אוכלוסייה.

ברצוני לשאול:

1. האם קיימת מגמה של איחוד רשויות באזור זה?
2. אם כן — האם אפשר לפרט?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1 — 2. קיימת מגמה של איחוד רשויות באזור חיפה. בדעתי לפעול להקמת עיריית המפרץ, שתכלול את קריית ביאליק, קריית-ים וקריית-מוצקין, ואולי גם חלקים של עיריית חיפה באזור קריית-חיים וקריית-שמואל. בדעתי לברוק איחודים נוספים בחיפה, ואודיע עליהם לאחר קיום שיחות עם ראשי הרשויות המעורבות בעניין.

642. רשיון נשיאת נשק

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר הפנים ביום י"ג בניסן התשמ"ט (18 באפריל 1989):

חלק מתלמידי ישיבת "עטרת כוהנים", אשר ברובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים, פנו אלי בתלונה, כי אינם יכולים להגיש בקשה לנשיאת נשק, בגלל גילם הנמוך מ-20 שנה.

ברצוני לשאול:

מדוע לא חינתן לתלמידי הישיבה גילאי 18 ו-19 האפשרות להגיש בקשה לנשיאת נשק באזור הרגיש שבו הם חיים?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

על-פי הקריטריונים הקיימים במשרד והם על דעת כל גורמי הביטחון במדינה, אין אנו מאשרים בקשות לנשיאת נשק פרטי לתלמידי ישיבות, משום שהנהלת הישיבה יכולה לבקש ממשרדנו מעמד של "מפעל ראוי", על-פי סעיף 10 לחוק כלי הירייה, התש"ט — 1949. הווי אומר, לרשות הישיבה יעמדו כל-ידייה, שאותם יוכלו לתת, לפי הצרכים, לנוקדים לכך. תשובה ברוח זו ניתנה על-ידי אנשי המשרד להנהלת הישיבה ביום 28 באפריל 1989.

691. רשיון נשיאת נשק

חבר הכנסת צ' הנגבי שאל את שר הפנים ביום כ' באייר התשמ"ט (25 במאי 1989):

תלמידים בישיבת "עטרת כוהנים" שכלב העיר העתיקה בירושלים, אשר טרם מלאו להם 20 שנה, מנועים מרכישת נשק להגנה עצמית עקב מגבלת הגיל שנקבעה על-ידי משרד הפנים. הפרות הסדר וההתפרעויות האלימות במזרח-ירושלים אינן עושות הבחנה כזו אשר לגילם של המותקפים, והסכנה לביטחון התלמידים ואף לחייהם היא חמורה וממשית.

מפקד מרחב ירושלים במשטרת ישראל ניאות להמליץ על מתן רשיון נשק לתלמידי הישיבה על אף גילם הצעיר — בני 18 — 19 — בשל הנסיבות החריגות.

600. שילוט לבית-החולים "לניאדו"

חברת הכנסת א' נמיר שאלה את שר הפנים ביום ח' בניסן התשמ"ט (13 באפריל 1989):

ראיתי כי בעיר נתניה, שבה שוכן בית-החולים "לניאדו", המשרת את כלל האוכלוסייה, אין כל שילוט המורה על קיומו ועל מיקומו של בית-החולים.

ברצוני לשאול:

1. מדוע?

2. האם ומתי מתכוון השר להורות על קביעת שלטים בולטים המורים על קיומו ומיקומו של בית-החולים?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1 — 2. ראש העיר מסר לי, כי בחוצות העיר נתניה קיימים חמישה מכוני תנועה המכוונים אל בית-החולים "לניאדו".

מכוני התנועה מוצבים במקומות האלה: 1. שדרות-ויצמן 6 מדרום; 2. רחוב שלמה המלך פינת אדניהו מדרום; 3. רחוב ברנר ממערב; 4. שדרות-ניצה מצפון; 5. רחוב ששת-הימים ממזרח.

בעתיד הקרוב יוצבו מכוני תנועה נוספים בעיר.

601. זכות הצבעה לרשות מקומית

חבר הכנסת ד' ליבאי שאל את שר הפנים ביום ח' בניסן התשמ"ט (13 באפריל 1989):

זכות הצבעה למוסדות הרשות המקומית מוקנית כיום לפי הקריטריון של מקום המגורים. התוצאה היא, שלבעלי עסקים בתחום השיפוט של הרשות המקומית אין זכות להשפיע על ניהול הרשות המקומית, אם אין הם מתגוררים בתחום אותה רשות.

ברצוני לשאול:

1. האם הועלתה לדין כמשרד הפנים הצעה להקנות זכות הצבעה לרשות המקומית לא רק לפי הקריטריון של מקום המגורים אלא גם לפי קריטריון נוסף של מקום העסק או מקום העבודה?

2. האם מומחי משרד הפנים יודעים על מדינה אחרת, שבה מוקנית זכות בחירה לרשות המקומית לפי המבחן של מקום העסק או מקום העבודה?

3. האם יש מקום לבחון את הרעיון שלפיו בבחירות לרשויות המקומיות יהיה כל אזרח בעל קול כפול: האחד — בחירה לרשות שבה הוא מתגורר; השני — בחירה לרשות שבה הוא עובד או מנהל עסקיו או לומד, והכול — בהתאם לגישום כפונקס הבחורים?

תשובת שר הפנים א' דרעי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. 3. השיטה המקובלת בעולם היא: "אדם אחד קול אחד", וזו גם השיטה המקובלת בישראל. היו שיטות קדומות שנתנו לאנשים זכויות הצבעה שונות לפי שיעור המסים ששילמו או לפי השכלתם. באנגליה היה נהוג, שאפשר לצבור שישה קולות לאדם אם היה בעל הכנסה גבוהה ובעל השכלה גבוהה, והם ביטלו שיטה זו. לא נראה לנו שיש מקום לתת לאדם אחד יותר מקול אחד.

2. אין למומחי המשרד ידיעה על כך.

ברצוני לשאול:

האם שקל השר להנחות את פקידי הרישוי להיענות לבקשת התלמידים לנשיאת כליירייה להגנה עצמית — עקב נסיבות הביטחון המיוחדות בירושלים?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

על-פי הקריטריונים הקיימים במשרדי והם על דעת כל גורמי הביטחון במדינה, אין אנו מאשרים בקשות לנשיאת נשק פרטי לתלמידי ישיבות, משום שהנהלת הישיבה יכולה לבקש ממשרדנו מעמד של "מפעל ראוי", על-פי סעיף 10 לחוק כלי הירייה, התש"ט — 1949. הווי אומר, לרשות הישיבה יעמדו כליירייה, שאותם יוכלו לתת, לפי הצרכים, לנוקקים לכך. תשובה ברורה זו ניתנה על-ידי אנשי המשרד להנהלת הישיבה ביום 28 באפריל 1989.

719. כפרי הבדואים בצפון

חבר הכנסת מ' איתן שאל את שר הפנים ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

מליאת הכנסת העבירה ביום 25 בינואר 1985 לדיון ולהחלטה בוועדת הפנים ואיכות הסביבה הצעה לסדר-היום בנושא הקמת מועצות מקומיות בכפרי הבדואים בצפון הארץ.

ועדת משנה של ועדת הפנים קבעה בעניין זה, כי יש להיענות לרצון התושבים לנהל את יישוביהם ולהקים מועצות מקומיות עצמאיות. הוועדה המליצה, בין היתר, בפני שר הפנים להקים מועצות מקומיות בכפרי הבדואים ביהודה ובשומרון.

ברצוני לשאול:

1. האם מקובלת עליו המלצת ועדת המשנה של ועדת הפנים?

2. אם כן — אילו צעדים מתכוון השר לנקוט כדי ליישמה?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. המלצת ועדת המשנה של הכנסת מקובלת עלי, במסגרת הסדרת מעמדם המוניציפלי של כפרי הבדואים בצפון. הסדרת מעמד מוניציפלי אין פירושה דווקא הקמת רשות מקומית חדשה. האפשרויות החלופיות הן אחדות — צירוף לרשות קיימת, הקמת מועצה מקומית משותפת לכפרים שכנים, הקמת מועצה אזורית לכמה כפרים, צירוף למועצה אזורית קיימת, וכדומה.

2. בזמן הקרוב אצווה על הקמת ועד מקומי ביישוב ורזיר שבתחום המועצה האזורית עמק-יריעאל; כמו-כן אצווה על הקמת רשות מקומית ליישוב ביראל-מכסור. לגבי היישוב כעבייה, משרדנו עדיין בודק את צורת הסדרת המעמד המוניציפלי של היישוב. כל הצעדים הללו — מלבד הצעדים שננקטו בשנתיים האחרונות, כגון הקמת רשות מקומית לכפרים טובא וונגריה, ולכפרים בוניה ונוג'יד.

721. כשירות לנשיאת נשק

חבר הכנסת ע' זיסמן שאל את שר הפנים ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

שאלותיו לכבוד השר:

1. האם אדם המחזיק נשק כרשיון והוגשה נגדו תלונה בגין אלימות כמשפחה ממשך להיחשב על-ידי משרד הפנים כשיר לאחזקת נשק? האם תיכרך מחדש כשירותו בעת חידוש רשיונו?

2. האם מושעה רשיון זה עד תום הבירור הנ"ל?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

משטרת ישראל, המחזיקה ברשותה את קובץ מחזיקי כלי הירייה, מודיעה לנו לעתים קרובות על בקשתה לבטל רשיונו של אדם המעורב בעבירות מהסוג שהועלה בשאלתה. מנהל המחלקה לרישוי ולפיקוח במשרד הפנים מודיע בכתב למחזיק בנשק על כוונתו לבטל את רשיונו וניתנת לאדם ההזדמנות להשיג השגותיו, אם יש לו כאלה. ברוב המקרים הרשיון מבוטל ובעל כלי הירייה מפקידו בתחנת משטרת ישראל. יצוין כי בחלק מהמקרים, המשטרה מודיעה לנו, כי כלי הנשק נתפס על-ידה.

734. נשיאת נשק

חבר הכנסת ח' מירום שאל את שר הפנים ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

בימים אלה של החרפת פיגועים מציינים עצמם תושבים רבים בנשק. בשבוע החולף גנע נער בן 16 מטבעון בחברו כירי מרובה ופצעו פצעים אנושים.

אבקש מכבוד השר להשיב:

1. למי ניתנים רשיונות נשק וכלי ירייה, ומה הן מגבלות הגיל?

2. האם מתקיימת, כתנאי לקבלת רשיון כלי ירייה, השתתפות בקורס מתאים ללימוד כללי השימוש בנשק וכללי הבטיחות?

3. אם אין חובת מעבר קורס כתנאי לקבלת רשיון נשק, האם ישקול משרדך חקיקה מתאימה?

תשובת שר הפנים א' דרעי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. רשיונות לכלי ירייה להגנה עצמית מסוג אקדח נותנים רק למי שהסיבה שבגינה נדרש הנשק עומדת בקריטריונים המשרדיים אשר נקבעו על דעת כל גורמי הביטחון במדינה: הגיל — 20 שנה ויותר, או שהמבקש משרת בצה"ל. שונה הדבר לגבי רובה אוויר שניתן לקבל בשבילו רשיון נשיאה החל מגיל 14.

2 — 3. לגבי אקדח, חייב מקבל הרשיון להמציא לפקיד הרישוי, בטרם יינתן לו הרשיון, אישור כי עבר אימון באש חיה. אישור כזה יכול להוציא רק מפקח מטוח קליעה שבדיו רשיון כזה. דבר זה כלול בנוהל משרד.

הי"ר מ' וירשובסקי:

אני מודה לשר הפנים. השבת על כל השאלות בקצב מסחרר.

ה. הצעה לסדרהיום

סכנת טביעה בחופי הים

אני: האם ציבור זה אינו משלם את מסיו ככל האזרחים, הנהנים מחופי רחצה משופרים? כל שאנו דורשים הוא שיושור תנאי החופים המיועדים לציבור החרדי לתנאים של החופים המשמשים את הציבור שאינו חרדי. בחופים המיועדים לציבור החרדי נחסכת ההוצאה הגדולה של תפעול ופיקוח בשבת, כאין כהם מתרחצים כשבתות וכימים טובים. לפיכך אנו דורשים ומבקשים שיוכשרו חופים לרחצה נפרדת במרחק מתאים מהחוף המעורב, או שיימצא פתרון אחר שיאפשר לציבור החרדי ליהנות מרחצה בחוף הים.

כבוד היושב-ראש, אני מבקש להעביר את הנושא לוועדת הפנים, כדי שתדון אין לעגן בחוק חוף נפרד — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת עזרן, אתה יכול לבקש לקיים דיון בנושא הזה. אם זה יהיה במליאה או בוועדה, זה לא נתון לקביעתך. כוונתך מובנת וכנראה גם תתממש, אלא שאתה יכול לבקש רק דיון בנושא במליאה.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אני מבקש לדון כשאלה, כיצד יש לעגן בחוק חוף נפרד, העונה על דרישות הצניעות, ככל רשות מקומית. בכך אני מקווה שייפסק הקיפוח המשוער של הציבור הדתי, הגמשך זה זמן רב.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תורה, שר הפנים ישיב על ההצעה לסדרהיום. בבקשה.

שר הפנים א' דרעי:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, עונת הרחצה הרשמית נפתחה בא' באייר — 6 במאי 1989. מתחילת העונה דוות לנו על 16 מקרי טביעה, מהם 13 בים ושלושה בכריכות שחייה. לגבי המקרים שהיו בים — שמונה מקרים אירעו בים התיכון וחמישה מקרים בכנירת. כל מקרי הטביעה אשר הסתיימו במוות נחקרים על-ידי המשטרה, וטרם קיבלנו את ממצאי החקירה.

כתחם למידע שכרשותנו, והוא מידע ראשוני, ניתן לציין את הדברים האלה: א. בחופים המוכרזים אירעו חמישה מקרי טביעה — מקרה אחד מהם אירע בשל סיבות כריאות ומקרה נוסף כנראה מניסיון התאבדות; ב. שאר המקרים אירעו בחופים לא מוכרזים, שלא בשעות הרחצה, וחלק מהם עוד לפני פתיחת עונת הרחצה הרשמית; ג. סך כל מקרי הטביעה שאירעו עד כה אינו חורג מהיקף הטביעות שאירעו בשנים האחרונות. לא עלינו, אבל אין כאן חריגה, גם בדברים האלה, לעומת שנים עברו.

משרד הפנים שם דגש מיוחד בנושא הבטיחות במסגרת פעולותיו הקשורות לחופי הרחצה. לרשות הציבור עומדות 135 תחנות הצלה מוכרות, שבהן ניתנים שירותי הצלה. משרד הפנים משקיע רבות בנושאי הסברה. נערכו תשיירי שירות בטלויזיה, והם יוקרנו מחדש לקראת חופשת הלימודים. בימים הקרובים יופצו עלוני הדרכה לכל מוסדות החינוך ולתיירים בשפות עברית, אנגלית וערבית.

משרד הפנים עורך השתלמות למנהלי החופים לקראת פתיחת עונת הרחצה, ובה מושם דגש מיוחד בנושאי הבטיחות והבטיחות. כמרכן קיים פיקוח של המשרד ככל הקשור

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו עוברים לנושא הבא בסדרהיום, הצעה לסדרהיום מס' 1145, שנושאה: סכנת טביעה בחופי הים — מאת חבר הכנסת יוסף עזרן. בבקשה.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני השר, מייד עם היפתח עונת הרחצה בחופי הארץ אנו קוראים בעיתונים ושומעים כרדיו על אנשים שטבעו בחופי הים ובכריכות השחייה. איני יודע אם הטביעות האלו הן בלתי-נמנעות והן בגדר גזירה מן השמים, או שאפשר למונען. כמו כן, איני יודע אם אנשים טבעו מפני שלא היו זהירים דיים או מפני שהחופים אינם בטוחים דיים, או שני הדברים כאחד. על כל פנים, אנו מצווים לעשות את כל אשר לאל ידנו כדי שחס ושלום לא תאבד אפילו נפש אחת בגין אי-בטיחותם של החופים, הנגרמת בגלל רשלנות הגובלת באדישות.

לפיכך, יש לפעול כדי שיהיו דרכים סוללות עד לחוף הים, יש להבטיח עד כמה שאפשר שירותי עזר תקינים בחופים, יש להפעיל מצילים כמספר שיענה על הדרישות, יש להחזיק ציוד הצלה מתאים. בחופים האסורים לרחצה יש להעמיד פקחים שירחיקו את המתרחצים, ואף להטיל קנסות כבדים על המתרחצים בחופים אלה. בדרך כלל, בחופים אלה מוצב שלט האוסר את הרחצה, אך ככל הנראה אין בו די כדי להבטיח שאכן אנשים יישמעו להוראותיו. לפיכך, יש להציב פקחים שירשמו דוחות למתרחצים שם. חשוב לדאוג להשלמת תקני המצילים במקומות שבהם חסרים כאלה, ובפרט בחופים ההומים בימי חופשת הקיץ. די לנו בקציר הדמים בדרכים, לא נפתח עוד חזית בים.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הציבור החרדי כארץ מדיר את עצמו מרחצה בים במקומות שאין בהם חופים העונים על דרישות הצניעות המינימליות ביותר. רחצה בים אינה מותרת, לעתים היא חיונית לבריאותו של האדם. הציבור החרדי מצווה לשמור על בריאות גופו, לפי דברי הרמב"ם בהלכות דעות, פרק ג', הלכה ג', שהאדם צריך "לשים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את השם". ולהלן, בפרק ד', הוא מוסיף: "הואיל והיות הגוף כריא ושלם מדרכי השם הוא, לפיכך צריך להרחיק האדם עצמו מדברים המאכזרים את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המכבים והמחלימים". הרחצה בים היא מן הדברים המכבים והמחלימים את הגוף. לכן יש לדאוג גם לציבור החרדי, שיוכל להתרחץ בחופי הים הקרובים למקומות מגוריו ולא יצטרך לנסוע למרחקים.

כלל, אני שואל: מדוע תימנע מציבור זה ההנאה של רחצה בים בימי הקיץ הלוהטים? מדובר בשירות חשוב וחיוני לציבור רחב מאוד, שהוא מקופח בלאו הכי בשירות המוניציפלי.

כבוד שר הפנים הנוכחי עשה רבות כדי להכשיר חופים רבים יותר שיענו על דרישותיו של הציבור החרדי, ואני מדבר מתוך ידיעה ברורה. לדוגמה, בחוף ראשון-לציון הושקעו כספים רבים מטעם משרד הפנים כדי להפוך אותו לחוף ראוי לשמו ובטוח. אולם דא עקא, החופים הרגילים מתקצבים ישירות על-ידי הרשות המקומית, אך לחופים הנפרדים נדרש כבוד שר הפנים להקצב תקציב מיוחד כדי להכשירם. שואל

זו חצי הכוס הריקה. אבל יש גם חצי כוס מלאה. בשנתיים-שלוש השנים האחרונות יש שיפור גדול בדברים האלה. אתה ציינת את ראשון-לציון. כאמת כדאי לציין את ראש העיר לטובה בדבר הזה. יש עוד מקומות אחרים, עכו, אשדוד. באשדוד מקימים חוף על יד תחנת החשמל, חוף נפרד, בצורה מסודרת מאוד. בימים אלה אנחנו מטפלים בהקמת חוף נפרד בים-המלח, כיוון ששם יש סכנה. הכול זוכרים את המקרה שקרה בשנה שעברה — בחורי ישיבות נסחפו, והליקופטרים ניסו לחלץ אותם כל הלילה, וכל עם ישראל עמד על הרגליים כדי לדעת מה קורה אצלם. זה קרה משום שאין חוף רחצה מוסדר בים-המלח, ושם יש סכנה גדולה, כיוון שיש סחף גדול בים.

עדיין לא נעשה די בתחום זה. לא בכל מקום קרוב לכית יש חוף כזה, וצריך לנרוד ולנסוע. כידוע לכם, תושבי בני-ברק נוסעים להרצלייה, ויש פה בעיה שצריך להתמודד איתה. עם זאת, אני מקווה שהמשרד שלנו, יחד עם הרשויות המקומיות, ינסה לפתור את הבעיה.

למרות הכול, אנחנו מחמירים בפיקוח נפש, וצריך תמיד לחפש דרכים להפחית את מספר מקרי הטביעה. המציל נפש אחת בישראל כאילו הציל עולם ומלואו, וחייבים לנסות להציל כל נפש ונפש.

לכן אני מציע להעביר את ההצעה לדיון בוועדת הפנים של הכנסת. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת עזרן, אתה מסכים להעביר את ההצעה לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת?

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
מסכים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. יש לפנינו רק הצעה אחת, להעביר את ההצעה לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת. היכוננו להצבעה. נא להצביע. זאת הצבעה מס' 3.

ה צ ב ע

לועדה	—	5
נגד	—	אין
נמנעים	—	אין

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת נתקבלה פה אחד.

להפעלת חופי הרחצה — זה אשר לנושא ההצעה הרחופה לסדר-היום, נושא הטביעות.

הואיל ואני מבין את הקשר לחופי רחצה נפרדים — אתה אמרת שיש כורח ואני מסכים אתך שזה לא מותרות; ברגע שאין חופי רחצה מוסדרים נפרדים, חלק גדול מהציבור נמנע מללכת לחופים, אבל יש כאלה שכן הולכים, והולכים לכל מיני מקומות לא מפוקחים. הם מוצאים פינה, אם בים-המלח ואם במקומות אחרים, וחלילה, יש בכך משום סכנת נפשות. לכן אומר משפט אחד או שניים בנושא שהעלית.

חבר הכנסת הרב עזרן אמר דבר נכון. יש חוק שהעביר אותו בזמנו חבר הכנסת הרב אברמוביץ, אם אינני טועה. היושבו-ראש זכור בוודאי טוב ממני — חוק הסדרת חופים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

נכון. זה היה בכנסת התשיעית.

שר הפנים א' דרעי:

אם יש בקשה של שני חברי מועצה ברשות, אם אינני טועה, הרשות צריכה להקים חוף רחצה נפרד. לצערי הרב, נתקלתי בזה בשנים שאני נמצא במשרד הפנים — אין כמעט התנגדות עקרונית של רשות מקומית להקים חוף רחצה נפרד. יש כל מיני קשיים, אבל אומרים: אין כסף. אני לא מדבר על רשויות קטנות, שבאמת אין להם כסף להסדיר את החופים שלהן. כשאני מדבר על רשויות כמו תל-אביב, תענוג ללכת בטיילת ולראות את כל החופים. מי שעשה סיור אווירי, ואני עברתי שם כמה פעמים באוויר — כל מדינה בעולם היתה מתגאה בחופים כאלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

כן. אבל אדוני השר יודע שלא כל תחנות ההצלה מאוישות שם.

שר הפנים א' דרעי:

אינני מדבר על תחנות הצלה. אני מדבר קודם כול על הסדרת החופים והתנאים שניתנים שם. מבין כל החופים שם, יש חוף אחד, חוף שרתון, שהוא חוף מוסדר. לצערי הרב, כל מי שמבקש שם רואה מייד את ההבדלים בין חוף לחוף. אני לא מקבל את הטענה שלזה אין כסף ולזה יש כסף.

כחיפה יש כמה חופים נהדרים, המשתרעים על כמה קילומטרים, יש חוף אחד שאינו חוף נפרד על-פי ההלכה. הוא חוף נפרד אולי משום שיש שם איזו מחיצה, אבל ברור מעל לכל ספק, שהוא נמצא בין שני חופים לא נפרדים. לכן, אין סיכוי שהחוף הזה יהיה נפרד. הרבה פעמים באים לשם אנשים, ואין שום פיקוח. לצערי הרב, עיריית חיפה אומרת שאין לה כסף להסדיר חוף במקום אחר. אתה צודק, שולחים את כולם למשרד הפנים. יש שר דתי במשרד הפנים, הוא בוודאי ייתן הקצבה לדברים האלה. לדעתי, הדבר הזה אבסורד, והוא מקומם, כיוון שזו זכות גם על-פי חוק, וזו גם זכות אלמנטרית של כל תושב לקבל לפי השקפתו, במיוחד כשמדובר פה על ציבור גדול המשלם ארנונה.

ט. הצעות לסדר-היום

מקומות שהייה לפועלים ערבים בפתח-תקווה

כשנשאל ראש העיר על-ידי כתב העיתון "חדשות" מה טיב התלונות שהוא קיבל נגד הפועלים הערבים בעירו, הוא אמר — ואני מצטט: "גננת ספרה שפועלים ערבים יושבים מתחת לעץ גדול שבקרבת הגן, כי יש צל מתחת לעץ. הורים התלוננו על כך, והיות שזה לא היה נעים לה לגרש אותם, גדעה את העץ ואמרה: שיחפשו להם צל במקום אחר".

כדי לתת גם תירוץ אקולוגי להחלטה האוסרת על פריקת הפועלים הערבים בכל חלקי העיר, כביטוי של ראש העיר, אמר ראש העיר שהאזרחים בעיר התלוננו כי הפועלים הערבים נכנסים לחצרות ועושים את צורכיהם בחדרי המדרגות.

אלה הם שיאים של הסתה גזענית, שלובתה כדי להעביר החלטה המבזה את מקבליה, דהיינו, להנהיג משטר אפרטהייד בעיר פתח-תקווה.

וכך, ברוב של 14 מול 9, אישרה מועצת עיריית פתח-תקווה ב-11 בינוי את החלטת ראש העיר להקים כאזור התעשייה מכלאות לפועלים הערבים. לשם יהיה להם מותר לבוא ולמכור את שרייהם, לשם יוחזרו ממקומות העבודה שלהם כדי שישעו אותם לכפריהם, ושם יוכלו לעשות את צורכיהם.

בהחלטה נאמר, שהמכלאות יגודרו, וסגן ראש העיר אמר: אם הערבים יהיו בסדר, יהיו שם גם כיסאות ושולחנות. ראש העיר אמר שהוא ילחץ על המשטרה למנוע מהערבים לגור בפתח-תקווה וידאג לכך שאנשי המשמר האזרחי יעצרו כל ערבי שיימצא כעיר ללא אישור.

לפי הסדר ההפרדה הלאומית של עיריית פתח-תקווה, הפועלים הערבים יכולים לבוא לעבוד, לבנות בתי-מגורים, לנקות רחובות, לעבוד במפעלים, אבל להיכנס לעיר, לשבת בצלו של עץ בעיר — זה יהיה אסור עליהם. למלבס, לעיר פתח-תקווה, לא ייכנסו פועלים ערבים מהשטחים הכבושים.

משטר האפרטהייד, משטר הפרדת הגזעים שראש העיר של פתח-תקווה רוצה לאכוף על עירו, עורר מחאה רחבה. גם בתוך מועצת העיר הושמעה מחאה ראויה לשבח כאשר תשעה מחברי המועצה התנגדו להחלטה, מול 14 שתמכו בה. ראוי להזכור הערתו המאשימה של ראש העיר לשעבר דב תבורי, לא אני אומר את הדברים האלה, מר תבורי אומר אותם, לפי העיתון "חדשות" מ-11 בחודש. לפי דיווח על ישיבת המועצה, השווה מר תבורי את הקמת המכלאות למעשי הנאצים.

ליד המכלאות היו גם הפגנות של שוחרי שלום ושוויון, שביטאו את מחאתם של אזרחים רבים בארץ, וזה לכבודם, על הצעד הגזעני של הקמת המכלאה כדי למנוע את כניסתם של הפועלים הערבים לעיר.

הקמת המכלאות היא דרגה חדשה של הידרדרות החברה הישראלית בצל המשך הכיבוש ובתוקף המדיניות של רמיסת הזכויות של העם הערבי הפלשתיני, בגבור מעשי הדיכוי האכזריים והמשפילים שבאמצעותם מנסים השלטונות לדכא את האינתיפאדה ולא מצליחים בכך.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כל התחנות המרכזיות בארץ מגודרות אף הן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו ניגשים לנושא הבא, הצעות לסדר-היום מס' 1039, 1048 ו-1127, בנושא: מקומות שהייה לפועלים ערביים בעיר פתח-תקווה. יש שלוש הצעות. ההצעה הראשונה — של חבר הכנסת תופיק טובי, בבקשה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
צריך לקרוא לזה מקומות הכראה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תופיק טובי, כשקראתי את זה היססתי קצת, מפני שזכורים לי ניסוחים אחרים של ההצעות האלה. אבל חזקה עלי מצוות הכתוב.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

לכן חרשה לי, כבוד היושב-ראש, בראשית דברי, למחות על שינוי נושא הצעתי לסדר-היום. ביקשתי לדרוך בנושא הקמת מכלאות לפועלים הערבים על-ידי עיריית פתח-תקווה, ולא כפי שהוגדר בעדינות על-ידי יושב-ראש הכנסת והסגנים. אך גם שינוי שם הנושא לא יוכל לחפות על האופי הגזעני של הצעד הזה, שאני בא למחות נגדו בהצעתי לסדר-היום.

עובדיה עלי (הליכוד):

למה גזעני? תסביר את זה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כן, אסביר את זה. המכלאות שעיריית פתח-תקווה החליטה להקים בצומת-סגולה לפועלים ערבים הבאים לעבוד בעיר עוררו, ובצדק, זעם, מחאה וגינוי. חלק גדול בציבור ראה בצעד הזה התפשטות אווירת הלאומנות והגזענות בישראל, הפוגעת לא רק בציבור הערבי. התנהגות כזאת מוליכה לדמוניזציה של החברה הישראלית עצמה ומחסלת עוד ועוד ערכים הומניים.

מול הביקורת הציבורית הרחבה, מנסים אבות הרעיון הזה, של הקמת מכלאות לפועלים הערבים בעיר פתח-תקווה, לטשטש את אופיו הגזעני ולשוות לו כביכול מסווה של דאגה לפועלים הערבים.

כשהועלתה, ערב יום העצמאות, ההצעה להקים מכלאות כאלה ולשים את הפועלים הערבים בקנטנה, אמר ראש העיר, מר גיורא לב, לפי עיתון "חדשות" מ-23 במאי, ואני מצטט: "חוכמת המכלאות תשכונה למנוע פריקתם והובלתם" — שמו לב לביטויים — של הפועלים הערבים בכל מקום בעיר פתח-תקווה ולהגביל את בואם לעיר ואת יציאתם ממנה למקום אחד בלבד, למכלאה". על שאלת כתב העיתון "חדשות" ב-25 במאי, מה בדיוק מציעה עיריית פתח-תקווה לעשות בעניין הערבים בעיר, ענה ראש העיר — ואני מצטט: "אנחנו ממליצים שבניגוד למצב היום, כל ההסעות של הפועלים הערבים תגענה למקום מוסכם, מגודר ותחום בשולי העיר היום פורקים אותם מהמוניות ומהטנדרים והם יורדים אפה שהם רוצים, עושים מה שהם רוצים והתושבים התחילו לחשוש קיבלתי מכתבים וטלפונים".

השמעתם באיזו לשון משתמש ראש העיר כלפי הפועלים הערבים? הוא מדבר עליהם לא כעל בני אדם אלא כעל סחורה שמובילים אותה, פורקים אותה, מגדרים אותה.

רבות אחרות, וכולן מטרידות אותי, חבר הכנסת תופיק טובי, לא בגלל המאבק של העם הפלשתיני עכשיו, כפי שאמרת בסיום נאומך, לא אני רואה בהן ביטוי לכמה דברים שקרו בתוך החברה הישראלית, בתוך הקהילה היהודית בעקרה, בתוך החברה היהודית במדינת ישראל.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זו השתקפות.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן, אבל אני רוצה לרכוז את דברי במה שמטריד אותי עכשיו, וזו החברה הישראלית, כלומר לא קורבן התופעה, אלא מייצר התופעה, כי נדמה לי שניתן להבחין בכך — זו תהיה דיאגנוזה נכונה — שבגוף החברה שלנו יש כשל חיסוני נרכש, כלומר כמה חיסונים ונוגדנים המחזיקים כל חברה הפסיק בעצם לתפקד. לכל חברה יש שורה ארוכה של חיסונים ושל נוגדנים המונעים את התפרקות המערכת, שכן כל מערכת שואפת לתעם להתפרק ולהתפרע. חיסונים ונוגדנים כאלה יכולים להיות חוקים, טבו למינהו, תחושות, אסוציאציות היסטוריות — ועל כך אתעכב מיד, לא לקחים היסטוריים אלא אסוציאציות היסטוריות.

למשל, ההתקפה על ראש הממשלה היום היתה שכירה של טבו, ולדעתי היא עדות לאיזה כשל חיסוני נרכש בגוף. היה טבו שאמר: עם ראש הממשלה מתווכחים, ראש ממשלה לא חוקים — פיסית, אני מתכוון. היום נשבר לראשונה, אחרי 40 שנה, טבו באופן כל כך בוטה.

אבל נחזור לדוגמאות הקודמות, לתגי הזיהוי, לסימונים שונים שמסמנים בהם עכשיו ערבים בישראל, לאיסור המגורים בנהרייה ולמכלאות בפתח-תקווה, חבר הכנסת עובדיה עלי, אני רוצה להתייחס לתופעות הללו. בכל המקרים האלה של הסימונים או המכלאות לא עבד החיסון ששמו אסוציאציה, לדעתי לראשונה, בחברה האנושית ככלל ובחברה היהודית כפרט יש אסוציאציה, שהיתה לה עד היום השפעה בחברה הישראלית, ולפיה אין מסמנים בני אדם, לא מברלים אנשים בגלל גזעם, לאומיותם או דתם. היתה לפחות מראית עין כזו, שהיא נוגדן חיסוני חשוב מאוד בחברה. פה החיסונים הללו לא עבדו.

נכון, אפשר בעצם לומר: מה כל כך נורא? אמרת שגורר יש גם ככל התחנות המרכזיות, ובעצם מציעים להם צל, מציעים להם מקום מרכזי ואולי אפילו כיסאות, אם הם יתנהגו יפה.

שר הפנים א' דרעי:
כבר יש.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
יש כבר. הייתי שם וראיתי שיש כמה ספסלים, אבל זה לא מספיק, צריך להוסיף.

נדמה לי, שמה שהעיד על הכוונות האמיתיות וההוכחה לכך שמששה פה מתפרק היא המוסיקה. קודם כול, קראו לזה "מכלאות".

עובדיה עלי (הליכוד):
אפשר לשאול עכשיו שאלה?

היו"ר מ' וירשובסקי:
אם הנואם לא מתנגד, בבקשה.

עובדיה עלי (הליכוד):
מתוך הערכה וכבוד לחבר הכנסת צוקר, אני רוצה להבין דבר אחד: כשיש שירות תעסוקה, שבו מרכזים יהודים, ערבים

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
יפוי. הן מגוררות כדי לשמור על בטיחותם של הנוסעים ולא כדי לכלוא אותם ולמנוע את כניסתם לעיר.

אנו עדים, מצד אחד, להרג המוני, להרס בתים, למעצר עשרות אלפי אנשים, לגירושים, לסגירת מוסדות חינוך ועוד למעשי התאכזרות רבים כלפי העם הפלשתיני. מצד שני, העובדים הערבים, שמביאים אותם לעבוד בישראל, לבנות בתים, לטאטא רחובות, להניע את גלגלי הייצור, זוכים להשפלה וליחס גזעני, לניצול ולאפליה וזעקת לשמים. לפעמים מגיעים גם עד כדי נעילתם בחדרי לינה ושריפתם חיים, כמו שקרה באורי-יהודה, כפי שכולם בוודאי זוכרים.

ועכשיו יש מכלאות מתוצרת גיורא לב. עתה, מול המחאה ההמונית, מנסה עיריית פתח-תקווה לטשטש את האופי הגזעני של הקמת המכלאה. אומרים: לא נגדר, לא נאלץ, לא נכפה, אבל הצעד בכיוון האפרטהייד כבר נעשה.

חברי הכנסת, נשאלת השאלה: היכן היה משרד הפנים נוכח קבלת ההלטות מסוג זה של הקמת מכלאות לפועלים הערבים בפתח-תקווה? מדוע לא מצא המשרד לנכון לומר אף לא מלה אחת של ביקורת והסתייגות, ואפילו לאסור הקמת דבר כזה? חובתו לא רק להשמיע ביקורת ומחאה אלא אף למנוע את בנייתם של מתקני אפרטהייד והפרדה בישראל.

אני שואל: האם תיעצר החברה הישראלית כדי לעשות ברק בית? האם תעמוד להסתכל קצת בראי ולראות את הצלקות והכיעור של הכיבוש, בהתמסרותו לדיכוי המאבק הצודק של העם הפלשתיני ולרמיסת זכויותיו? האם תנסה לראות מה עושים כל אלה ומה הם משאיים על פני הציבור הישראלי, המשלם באיבוד ערכים אנושיים ודמוקרטיים ובצמיחת כוחות הפאשיזם והגזענות?

המכלאות לפועלים הערבים בפתח-תקווה הן רק ביטוי אחד לצמיחת תופעות אנטי-דמוקרטיות וגזעניות מסוכנות בחברה הישראלית, ויש להילחם בהן בכל החומרה.

אנו קוראים לכנסת לדון בתופעת המכלאות בפתח-תקווה, לעשות חשבון נפש ולהירשם קול שפוי נגד תופעות מכוחת כאלה, המתרחבות גם נגד האוכלוסייה הערבית בישראל. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. הצעה באותו נושא לחבר הכנסת דוד צוקר, בבקשה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לומר את דברי מתוך הנחה — אני מקווה לא נאבית — שינסו להקשיב למה שאני אומר. אני מתייחס בכבוד לשאלה של חבר הכנסת עובדיה עלי: מה רע בזה? אני רוצה לנסות להסביר את העניין, כי אכן זו שאלה מסוכנת, ואני רוצה לומר גם לרב דיין, בעניין הגדרות, זו באמת שאלה מסוכנת, ואני רוצה לנסות להתמודד אתה ולהסביר, שיש פה איזה עניין יסודי מאוד ועמוק מאוד, ולנסות לשכנע.

אדוני השר, חיפשתי את המכנה המשותף לעניין תגי הזיהוי, לקריאות שנשמעו בדבר איסור מגורים לערבים באזורים מסוימים בנהרייה, למקרה של פתח-תקווה, המכלאות, ולא כפי שזה נוסח על-ידי נשיאות הכנסת, לקריאות לסילוק ערבים, שבאו כשעתן מתל-אביב ומאשדוד לאחר הוצאתם ולצורך העניין, ולא רק משום שזה אקטואלי, להתקפה הפרוזה היום על ראש הממשלה. אלה דוגמאות, אפשר למצוא

לכן נדמה לי, חבר הכנסת עובדיה עלי וחבר הכנסת פרח, שזה איננו נושא לשמאל ולימין, וחברים כממשלה הוכיחו זאת. התבטאויות אחדות של חברי ממשלה מאנשי הליכוד היו מעוררות מאוד בסוגיה הזאת. הם ביקשו באמת לחיות כמי שהלקח ההיסטורי מתפקד אצלם, מלמד אותם משהו. הם אמרו: איננו רוצים בציון תג על שום אדם בגלל לאומיותו, אלא עלינו למצוא דרכים אחרות לחיות אתם, ולא לנקוט את הצעדים הללו. צעדים הצריכים להדליק אצלנו נורה, שהפעם לא נדלקה.

אני רוצה לפנות לשר הפנים ולבקש ממנו לעשות שני דברים. אדוני השר, אני רוצה לפנות אליך בשני עניינים. הראשון הוא הקל יותר — לברוק אם יש פה פגם חוקי. זה דבר חשוב, אבל לא החשוב ביותר. אני מצפה שכנציג הממשלה תבטא דווקא כימים הקשים והמסוכנים האלה — והיום היא יום קשה מאוד — את הקול של האנושיות. אתה עולה לדבר פה. אתה אדם חרד, אתה אדם מאמין. יש פה היום מקום לדברה של היהדות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אחרון המציעים בנושא זה — חבר הכנסת יהודה פרח. בבקשה

יהודה פרח (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא הזה הוא באמת אחד הנושאים הרציניים והחשובים ביותר שנדונו בחקופה האחרונה — עניין העסקת עובדים כבלל, ערבים ויהודים כאחד. זה נושא שהיה צריך לדון בו שוב במליאה, ולא לצאת ידי חובה רק בנוכחות המספר הזה של החברים.

אני רוצה לפתוח דווקא ביריד העטוקה שמשדר העבודה והרווחה יום. באו לשם אנשים מכל המינים והגזעים, לא רק יהודים. באו ערבים ודרוזים וכיוצא באלה. יכולים לומר שזה ציון לבני אדם, שהם צריכים לבוא למין יריד העטוקה כזה כדי לחפש להם מקום עבודה. זה מבוז. אילו עשינו זאת רק לערבים, היו אומרים שזה רק לערבים. אני הייתי באמת מתבייש בכך. אבל הרי זה היה לכולם, מדוע לדון אותנו מראש לכף חובה ולא לכף זכות גם בנושא הזה? ואני רוצה להסביר את דברי.

הזעם הרב ודברי השמצה שהוטחו, ועדיין מוטחים, בראש העיר פתח-תקווה, בטענה שהוא הקים מכלאות לעובדים הערבים הבאים לחפש עבודה בעיר — אינני אומר שתגובות אלה משוללות סיבה. כי מי שבא וקורא למקומות האלה "מכלאות" עושה טעות עצומה. הוא טעה וחטא בלשונו כאשר אמר "מכלאות". אבל על זה לדון אותו לאורך כל הדרך, רק על הטעות הזאת ועל המכשלה שבמלה? היו כאלה שלימדו עליו זכות שלא מתוך אהבתם אותו, אלא מתוך ידיעה אמיתית שהסלנג הזה — "מכלאות" — הוא ידוע בצבא. שם "מכלאה" היא לא המונח השליילי הזה, שאנחנו מכירים אותו.

אני כשלעצמי לא נהניתי מהמושג הזה. כשבילי הוא היה אפילו מרגיו ומעורר מחשבה, שזה לא צריך היה להיאמר עליידי ראש עיר. אבל, האם ראש עיר שיש לו קמפוזן של תבונה יעלה על דעתו לבוא ולקרוא לזה "מכלאה", יכריז על זה כ"מכלאה"? מי יכול להאמין שראש עיר יסכים לקרוא לדבר כזה "מכלאה", אלא אם כן הוא מתייחס למושג הזה מתוך תפיסה אחרת?

אני רוצה לומר, שלדבר הזה יש להתייחס באופן מאוזן, מתוך הוקעה של עצם המלה הזאת, שיש לה צליל, שהיא

ודרוזים בתוך בניין והמעסיקים באים לקבל עובדים. אינך רואה כזה איזו סטיגמה שלילית, ואילו כאן, כשמדובר בריכוז או במקום שהייה כזה, אתה רואה איזו בעיה. אינני מבין את זה. מה הבעיה כאן?

היו"ר מ' וירשובסקי:

השאלה ברורה. אני מבקש שתתייחס אליה. חבר הכנסת צוקר, אבל לא יהיו שאלות נוספות. איננו הפוכים זאת לדיון.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הדבר מקומם ומעיד על כך, שהאסוציאציה כבר אינה "עובדת" בעם היהודי, בחברה כאן, משום שאמת המידה לשהות במכלאה או לעניין תני היותה היא אמת מידה לאומית. זה הדבר הנורא. אני מצפה מהחברה הישראלית בכללה, ומהחברה היהודית בפרט, שכאשר מסמנים משהו על-פי אמת מידה כזאת, יידלק משהו והחברה תאמר "לא", גם אם זה טוב ביטחוניתי, גם אם זה נוח וגם אם זה יעיל, כי המוסיקה הסגירה פה את הכוונות האמיתיות.

שמעתי את ראש העיר מדבר על כך שהם "מלכלכים את העיר", והיה גם אורח שדיבר על "עיר נקייה". גם זה צריך להדליק אצל אדם נורה האומרת: סליחה, אסור לדבר על אנשים כעל מי שמלכלכים איזה דבר כי הם ברואי אלוה, כי הם נבראו בצלם.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

חבר הכנסת צוקר, אני מסכים לכל שאלה שאתה מעורר, אבל יש בעיה אחת. בעבר העליתי נושא שנגע לקריקטורות בעיתונות, כי זה מעורר אסוציאציות, ואז קמו כולם ואמרו: מה אתה מרמה את הנושא הזה לאותם —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מודה מאוד על השאלה הזאת כי אני רוצה להתייחס לדבר שלא היתה לי הזדמנות להתייחס אליו כאן-במליאה. לפני שבועיים התפרסמה ב"על המשמ" קריקטורה שהיא ביטוי נאמן — באותה מידה כמו הביטויים שכבר הזכרתי — לכך שחיסון כלשהו כבר אינו עובד כאן. אם בעיתון המודפס בעברית יכולה היתה להתפרסם תמונה של מתנה צבאי, שכתוב עליו "העבודה משחררת", זה ביטוי לכך שמשוה התפרק בחברה הישראלית. באותה מידה אני מקבל גם את זה.

בצלילים ובמוסיקה שמעתי גם נימה, או נעימה שאני שומע כבר כמה שנים בישראל — הרצון שהערבי אכן ינקה את מחראותינו, ינקה את אשפתנו, אבל אנחנו לא נראה אותו, כלומר, אנחנו נראה את המציאות כאילו הוא שוקף.

יהודה פרח (הליכוד):

זאת המציאות באמת?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

או, בוודאי.

הרעיון של המכלאה הוא אותו רעיון בדיוק. אתה לוקח קבוצה שבעצם עושה לנו שירות, עובדת, ומחביא אותה מעבר לצומת, כלומר, לא לראות אותה, כדי שהיא לא תלכלך את העיר, כדי לשמור על העיר נקייה. אלה היו הביטויים המחרידים את חלק מתושבי פתח-תקווה: עיר נקייה. זו בדיוק הכוונה האמיתית, אולי כוונה שאפילו הוגי הרעיון לא חשבו עליה — לנקות את העיר באמצעות הקמת מכלאה מאחורי בתי התעשייה. אני ראיתי את המקום, הוא מוסתר ומוצנע, וכך נוח לכולנו. הם גם יעשו או השירות, את העבודה הזאת שלהם, שהיא עבודה משפילה במידה רבה, וגם לא נראה אותם.

יהודה פרח (הליכוד):

אתה דיברת על כך שהם מוכרים את שריריהם. אני לא מוכן לקבל את המושג הזה. איש אינו מוכר שרירים, כאים לעבוד כדי להשתכר. אני חושב שהמדינה תורמת תרומה רצינית לקיומם בכבוד של ערבים. גם אצלי עובדים ערבים, ואני אוהב ערבים ומכבד אותם. מה, באמת, אנחנו קונים את השרירים שלהם? לא נכון להשתמש במושג הזה. זו טעות להשתמש בביטויים כאלה. למה לזרוע איבה כשהיא מיותרת?

אנו עדים יום יום, כמעט בכל ערי הארץ, לחיזיון המביש של עובדים ערבים העומדים בצרי הכבישים, מתרוצצים ועטים אל עבר כל מכונית בתקווה למצוא איזו פרנסה. מכובדי חברי הכנסת, סגנון מביש זה של חיפוש עבודה מהן הדין שייפסק, כי יש בו לא רק השפלה אלא גם סיכון בטיחותי וביטחוני לכל הצדדים, גם לערבים עצמם. במקום לברך על היוזמה החשובה הזאת של ראש העיר פתח-תקווה, שמגמתה בסך הכול להתייחס אל העובדים הערבים כאל בני אדם ולא כאל עבדים; שכוונתה להעניק להם מחסה כדי לשבת ולנוח בו, להרוות את צימאונם — מותקף ראש עיר יום יום על פועלו ה"מביש", וכל זה רק משום שנכשל בלשונו. אני מודה שהוא לא צריך היה לומר את הביטוי הזה. אני משתמש במלה "מכלאות", כי הוא אמר "מכלאות" בלי להבין ולדרת לעומק של המושג האזרחי הזה.

אני חוזר ומדגיש: המאשימים והמשימים למיניהם הפכו את המונח "מכלאות" לדגל, ונחזו לחלוטין וכודון את הרעיון האנושי, הטמון בעצם הקמתם של מרכזי תעסוקה ואיסוף שכאלה.

אני קורא לראשי הערים והרשויות בארץ לאמץ את הרעיון הזה ביישובה, לרווחת הפועלים הערבים, לבטיחותם ולביטחונם, להעניק להם שם תנאים טובים, לא מלאכותיים, אמיתיים. בדרך זו תימנע השפלתם ומרוצתם להשגת עבודה בדרך מחפירה ומבישה, הנהוגה כיום ברוב ערי הארץ.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות הדיבור לשר הפנים.

שר הפנים א' דרעי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נפל בגורלי לעמוד בדבר כזה. היות שאני "ממונה" על הרשויות המקומיות, נתנו לי לענות על ההצעות בנושא זה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה ממונה לא במרכאות. על-פי החוק אתה ממונה בלי מרכאות.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):

יש לך זכות גדולה — — —

שר הפנים א' דרעי:

היות שאתה חבר מועצה ואתה נמצא בתל-אביב, אתה יודע בדיוק למה אני אומר זאת במרכאות.

אדוני היושב-ראש, למה אני אומר שזה נפל בגורלי? כי אני לי מיצרי ואני לי מיוצרי. ואני מתכוון להגיד את הדברים. אני שמח על הדין הענייני. באמת ניכר הדבר, שחברי הכנסת הנמצאים כאן רוצים להבין זה את דבריו של זה. אני לא חשוד בחלק מהדברים או בכל הדברים שאמר חבר הכנסת תופיק טובי. לפני שבועיים השמעתי את קולי בנושא אחר, כשרב בישראל אמר שיש הבדל בין דם יהודי לדם ערבי. השמעתי את קולי בכלי התקשורת בצורה הכבירה ביותר, אולי אפילו

לא-נעימה לאוזן. אבל עם זאת עלינו להבין, שעצם המעשה כא להיטיב. לא ייתכן שכל הביקורת תתמקד רק בביטוי האומלל "מכלאות", שבו השתמש, לדאבונו הלב, ראש העיר בתום לב. "מכלאות", כפי שאמרתי, זהו סלנג צבאי השגור בפי חיילים — ואני בירתי זאת — וגם בפיו של גיורא לב כשריונאי בצה"ל.

כאן אני מתייחס לדבריו של ידידי הטוב תופיק טובי, שאני מכבד אותו על הצגת הדברים. ראוי להדגיש כי כראש תוקפיו של גיורא לב התייצב, לא במקרה, ראש העיר הקודם דב תבורי, כפי שהזכרת אתה, חבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני רק ציטטתי אותו.

יהודה פרח (הליכוד):

לפי דעתי, דב תבורי התנהג בחוסר תבונה לאומית כאשר אמר, שהמכלאות האלה דומות למחנה ממחנות הריכוז של הנאצים באירופה. הוא עשה טעות גדולה. הדברים האלה הביאו רק סערת רוחות גדולה יותר, הביאו את העניין לשיא של פורענות, וזרעו איבה ומשטמה מיותרות. כפי הנראה שכח דב תבורי, וגם אתה, חבר הכנסת תופיק טובי, שאותו דב תבורי עצמו גילה חוסר סובלנות ממדרגה ראשונה בסוטרו על פניו של אורח בן עירו רק משום שהטיח בו דברי ביקורת. אפילו היו אלה דברי הביקורת קשים ביותר, האם הוא צריך לסטור לו? איש כזה בא להטיף כמודל, כדגם? הוא האחרון שיכול לשמש מופת בנושא אזרחות טובה, כי מי שסטור לאזרח, אצלי הוא גמר את הקריירה שלו כראש עיר וכאזרח.

אני חוזר ומדגיש: לא ייתכן שכל הביקורת תתמקד בביטוי האומלל "מכלאות" ותתעלם מעצם הרעיון האנושי הטמון בהקמתו של מרכז תעסוקה לרווחתם של העובדים הערבים. אני רואה מה קורה כשנתיבה, העיר שלי. אני מתבייש לראות, שהערבים עומדים בשולי הכבישים ומצפים ומשוועים לעבודה, רצים מצד לצד. אני זוכר, שכשבאתי אני עצמי להעסיק אחדים מהם, לא יכולתי לצאת. הם עלו על המכונית שלי מכל עבר, מבקשי העבודה. ריחמתי עליהם בראותי את התמונה האומללה הזאת. התביישתי שכך אני נראה עליהם. זה טוב יותר?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
המכלאה באה להסתיר.

יהודה פרח (הליכוד):

המכלאה לא באה להסתיר. הכול תלוי בשאלה, איך מציגים את הדברים, חבר הכנסת תופיק טובי, תלוי איך מציגים אותם.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הביקורת היא לא על השם "מכלאה" אלא על הכוונה לאסור עליהם לבוא לעיר פתח-תקווה, למעט המקום הזה.

יהודה פרח (הליכוד):

אני רוצה להגיד לך גם מדוע, ואני חושב שאתה תסכים אתי. אתה תסכים אתי שאנחנו לא חיים עכשיו בארץ בתקופה שקטה ושלווה כל כך. תסכים אתי שעדיין קיימת הבעיה דביטחונית והאינתיפאדה, שאתה עצמך עד לה יודע אותה. הגורם הביטחוני חשוב גם להם וגם לאזרחים בעיר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני לא נגד הביטחון.

שר הפנים א' דרעי:

ברור לי מעל לכל ספק, שאילו השתמשו בכיטיים אלה מלכתחילה ולא היה הטעות האומללה של ראש העיר, שקרא לזה מכלאה, היה היחס אחר לגמרי.

קודם כול — העובדות, ואחר כך נרד לתוכן העניין. יש לי כאן גם כמה תמונות, חבל שאי אפשר לראות אותן מרחוק. חלק מחברי הכנסת ראו את התמונות, אני מוכן להראות אותן, ואני חושב שהתמונות מדברות בעד עצמן.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
היינו שם.

שר הפנים א' דרעי:

מי שלא היה שם, כדאי שיראה את התמונות.

אופן הגעתם של פועלים מיהודה ומשומרון לעבודה בישראל ואופן פיזורם למקומות העבודה הוא בעייתי מכמה בחינות. אני רוצה להתייחס בתשובתי על ההצעות של חברי הכנסת הנכבדים רק לאספקט הסביבתי, לא לאספקטים אחרים.

ניקח, לדוגמה, את מה שקורה בפתח-תקווה. צריך להפריד בין הפועלים שאינם עובדים במקומות עבודה מסודרים לבין אלפי הפועלים העובדים בפתח-תקווה, שיש בה אזור תעשייה מהגדולים בארץ. עובדים שם אלפי פועלים ערבים, ועליהם לא מדובר כלל בהקשר זה. מדובר על מאות או על עשרות רבות של עובדים זמניים, הבאים לפתח-תקווה כדי למצוא עבודה מזדמנת.

הם מוסעים על-ידי גופים לא מסודרים, המסיעים אותם בתשלום, מביאים אותם ומורידים אותם בצומת-סגולה. שם הם מושארים לנפשם תחת שמש ויודת בקיץ ובגשם שוטף בחורף. אין להם מקום לצורכיהם האישיים, אין להם ברו מים לצרכים מינימליים. התנאים הקשים הללו הביאו לכך, שאנשים אלה עושים את צורכיהם בחצרות הבתים של השכונות באזור, הם מסתובבים בשכונות, ואין צורך לפרט את ההשלכות הלא-נעימות של הדברים האלה ואת העימותים היומיומיים עם שכנים, שהדברים קורים בחצרותיהם.

במגמה לפתור את הבעיה הזאת, העלה ראש העיר של פתח-תקווה רעיון להכשיר מקום, שיוכל לספק את השירותים האלמנטריים הללו לאותם פועלים — להקים סככות, שירותי שדה, ברזיות, ספסלים, ושם יוכלו הפועלים לשהות בתנאים סבירים.

לי ברור שהמקום הזה אינו מכלאה. אין שם גדר, לא ינעלו שם שערים, לא יכפו על אנשים להיכנס למקום הזה, אלא יציעו זאת לפועלים כשירות הניתן להם.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם תראה את המקום — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת צוקר, אני אפשר לך לשאול את השו, אם תרצה.

שר הפנים א' דרעי:

כמה עובדות נוספות, ואחר כך אהיה מוכן לשמוע שאלות.

ראש העיר הקודם של פתח-תקווה, דב תבורי, הוא ידידי הטוב. אולי לא נעים להגיד זאת, אבל הוא יצא היום בהתבטאויות, שלרעתי הן מוזיקות מאוד כיוון שהן רק מתסיסות. אפשר להשמיע מחאה בצורה אחרת, לא בצורה כזאת. הוברר לי, שכבר בישיבת מועצת העירייה בקדנציה

כחריפות. אולי זה לא פופולרי, אבל אמרתי את דברי. בכל הזדמנות אני מנסה לומר את הדברים. אנחנו מנסים להשמיע את קולה של היהדות, והוא ברור ביותר. ברור ביותר מה היחס של היהדות לכל מי שנברא בצלם אלוהים, ולא משנה מאיזה מין, גזע ודם הוא.

אבל, אני רוצה להשמיע גם את הצד השני. אני פונה עכשיו לחלק מחברי הכנסת היושבים מולי. רבותי, בהכירי באופן אישי את האנשים היושבים פה, אני יוצא מההנחה שהנושא כואב להם והם לא רק רוצים "לתפוס כותרת". עובדה היא, שהם יושבים ככנסת כשעה מאוחרת בלילה. בואו ננסה לבחון מה היא המטרה, מה אנחנו רוצים להשיג אם אנחנו רוצים כאמת לברר את העניין כמות שהוא, ואני כאמת כיררת את העניין הזה בצורה מעמיקה. לי צרם ביותר הדבר בהתחלה, ולא רק בהתחלה.

אני שמח שגם ראש העיר חזר בו מהביטוי "מכלאה". לחבר הכנסת פרוז יש אולי עבר צבאי מפואר משלי, אבל לי יש עבר צבאי קרוב יותר מאשר לו. אני רוצה לומר לך, שכפי שלמדתי בעבר הצבאי הקצר שלי, "מכלאה" היא לא ביטוי שלילי בצבא, בכל הכבוד. "מכלאה" היא ביטוי של שריונאים לגבי טנקים, לא לגבי אנשים, וחבל שחבר הכנסת פרח לא הזכיר זאת. לי זה צרם שהוא אמר שגם בצבא משתמשים בכיטוי הזה. בצבא לא משתמשים בכיטוי הזה לגבי אנשים.

יהודה פרח (הליכוד):
לא.

שר הפנים א' דרעי:

הדבר לא היה מובן מדברך.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
בצבא משתמשים במונח "מכלאה"?

שר הפנים א' דרעי:

כן, ידידי. אני ביררתי זאת שוב היום. משתמשים בכיטוי הזה כשריון לגבי חניונים לטנקים.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
ניגש למהות — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא נעסוק עכשיו בטרימינולוגיה.

שר הפנים א' דרעי:

זה חשוב, כי הביטוי "מכלאה" צורם ביותר, זה ביטוי חריף ביותר, וצריך להוקיע את השימוש בו. גם בוויכוח לא כדאי לדבר עוד על מכלאות. לא נקרא לזה מכלאות. נקודה.

למה אני בכל זאת מתייחס לכיטוי? כיוון שברור לי מעל לכל ספק, שאילו הציגו זאת מראש לא כמכלאה, אלא היו קוראים לזה תחנת איסוף, תחנת הסעה, תחנת ביניים, כל מה שאתם רוצים — — —

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
תחנת רענון...

שר הפנים א' דרעי:

אל תגזים.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אני חושב שהנושא רציני, ועד כה היה הדין רציני מאוד. אל נרבה בכדיחות.

להסתובב, שהכוונה היא שהוא חייב לשהות רק במקום שדובר עליו. אני מבקש שכבוד השר יבהיר אם אכן כך הדבר, או שהיה כאן רצון לכוון את העובדים לבוא לאותו מקום כדי שכוח העבודה יהיה מרוכז ואפשר יהיה לבחור שם את בעלי המקצוע המבוקשים, ולעובדים שיתחבכו לא יאונה כל רע.

שר הפנים א' דרעי:

שכחתי לציין נקודה נוספת. היות שאני מסתובב הרבה בארץ, סירתי באזורי תעשייה גדולים רבים ברחבי הארץ. מי שמסתובב בשטח יודע אף הוא למה אני מתכוון. בכל אזור תעשייה גדול שיש בו פועלים מאזורים אחרים יש תחנות הסעה כאלה, אולי לא בצורה זו, ושם יש קווי אוטובוסים לכל הנוסעים מהאזורים השונים. לשם מגיעים העובדים בכורך, משם הם מגיעים למפעלים, משם מסייעים אותם המפעלים ולשם הם מחזירים אותם.

אני רוצה להתייחס לדבריו של חבר הכנסת דוד צוקר. אני חייב לגלות לך את האמת. אחזה כי צמרמורת והודעונית כשמעתי לראשונה על עניין המכלאות, בפרט נוכח היכרותי את ראש העיר, שהספקתי לפגוש אותו פעמים אחדות. אמרתי בלבי: אדם ההולך לקראת רעיון כזה, זה מעורר צמרמורת. אבל אין דנים אדם כך. צריך לבדוק את העניין יותר לעומק. אחרי ששוחחתי עם ראש העיר ובדקתי את העניין בצורה יסודית יותר, ולא הסתמכתי רק עליו, אני חייב לומר לך כמה דברים.

המצב הזה, שבו מאות פועלים ממתינים בכורך בצומת-סגולה — אילו, חלילה, היתה קורית שם תאונה ופועל היה נרס, האם היית עובר על כך לסדר-היום, חבר הכנסת טובי? האם מוצא חן בעיניך יותר המחזה המביש, שכל מכונת "סוכרו" שנעצרת שם קופצים עליה 15 פועלים ומבקשים שיעסיקו אותם בשכר של 20 שקלים או 15 שקלים? הבה נהיה כנים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כל המצב הזה מעורר בי חלחלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבקש שעכשיו יהיה דיון מסודר.

שר הפנים א' דרעי:

חבר הכנסת תופיק טובי, אני רוצה להיות מעשי. אתה צודק בכך, שאולי המצב הזה של תחנות הסעה, בהנחה שאתה צודק בדבריוך וזה מעביד בך צמרמורת ומעלה כל מיני זיכרונות מהעבר — אך מה הפתרון למצב שבו מאות פועלים מחכים בצומת? אני רוצה לשמוע מאחד מכם מה הפתרון החלופי שהוא מציע. כל פתרון אחר שתציעו לבעיה של הפועלים יישקל. אני מוכן להפעיל את השפעתי על ראש העיר בעניין הזה. ומדוע? אילו היה ראש העיר רוצה באמת בגדרות, כפי שאתם אומרים, אילו היה רוצה לאכוף על כל העובדים להיות בפנים, אין יציאה ואין כניסה אלא לפי אישורים או לפי תיאומים, הרי אתם צודקים. אבל קיבלתי הודעה רשמית מהעירייה, ואנחנו נבדוק את העניין, שאין גדרות, וכל מי שהיה במקום ראה שאין גדרות. אין כוונה לאכוף על איש להיות בפנים. יש כוונה אחרת, שמשטרת ישראל, ברגע שקיים הפתרון הזה, לא תיתן לעמוד בצומת-סגולה כפי שעומדים שם היום. הפועלים הרוצים להסתובב בשטח, יסתובבו בכל מקום שהם רוצים. אבל בצומת-סגולה, המפגע הסכימתי הזה, היוצר פקקי תנועה גדולים בכל יום בשעות הבוקר וגם בשעות אחר-הצהריים, המפגע הזה ייפסק. זכותה של משטרת התנועה לפתור את הבעיה.

הקודמת הועלה הנושא של הפועלים, המהווים מפגע גם לעצמם וגם לאחרים בצומת בחסימת מעבר כלי רכב, בפקקים גדולים מאוד. מפקד המשטרה, סגן-ניצב יעקב שובל, העלה הצעה דומה בישיבת המועצה כשהיה דב תבורי ראש העיר. היתה הסכמה עקרונית לעניין הזה, ואפשר לבדוק את הפרוטוקולים של ישיבות המועצה. העניין לא בוצע כי לא נמצא שטח מתאים. לכן כראב לי שמתכבאים בצורה כה חריפה, אולי בגלל תוצאות הבחירות, כאשר האנשים המוחים הם עצמם טיפלו בבעיה זאת והיתה הסכמה. אני בטוח שאילו הקים זאת דב תבורי, הוא לא היה משתמש בביטוי "מכלאות" — יש לו ניסיון ציבורי רב יותר — והעניין היה מוסדר.

לאחר שגילוי את גופתו של החייל המנוח אבי ספורטס, זיכרונו לברכה, השם ייקום שלו, הוצתו כלי רכב בעיר. ראש העיר הנוכחי, גיורא לב, יצא לרחובות כדי למנוע פגיעות אפשריות מצד יהודים כערבים, ועד שהגיעה המשטרה, וגם אחרי שהגיעה, הוא הגן בגופו על ערבים כדי שלא יפגעו בהם. זה דבר שלא הגיע לפרסום, ואיש לא שיבח את ראש העיר על כך, כי חובתו לעשות כדבר הזה. אבל, כפי שמציירים אותו היום בחקשורת, קשה להאמין שהוא מסוגל לעשות מעשים כאלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

היתה שאלה לחבר הכנסת צוקר. אתה מוכן להשיב?

שר הפנים א' דרעי:

בבקשה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת צוקר, בבקשה. אם יש חבר כנסת אחר הרוצה לשאול את השר שאלה ספציפית, הואיל והדיון הוא דיון רציני, אני מאפשר לשאול את השר. אני מבקש לנסה את הדברים בצורת שאלה, כי אינני רוצה לפתח דיון.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני השר, האם לא נראה לך שדווקא הביטוי הלא-מוצלח, כלשונוך, מעיד אולי על איזו כוונה אמיתית, שכן לעובדים בעירייה הוא לא היה אומר דבר כזה? אולי גם המיקום של המכלאות — אתה צריך לנסוע לראות איפה הן — מעיד על הכוונה, משום שהן נועדו להרחיק אותם מאוד מן הכביש כדי שלא יראו אותם.

אני רוצה לשאול אותך באופן אישי: אצלך עוברת צמרמורת בגוף כשמדברים על "עיר נקייה"?

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. האם יש שאלות נוספות? בבקשה, חבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד השר, המחאה היא לא על הביטוי בלבד אלא על המטרה של מה שנקרא "המכלאה" — לגדר אותה, למנוע מהפועלים לבוא לעיר אלא להביאם רק למקום הזה, להחזיר אותם ממקום העבודה למקום הזה. כך הוצג הדבר בתחילה, ועל כך היתה המחאה. מזאת אתה מתעלם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ההצעה-השאלה ברורה. גם חבר הכנסת יאיר לוי מבקש לשאול את השר, בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

כבוד השר, מאחרון הדוברים הבנתי, שאילו היה ערכי מסתובב בפתח-תקווה היו אוסרים אותה או היו אוסרים עליו

רבותי, כל דיון נוסף בענייני הזה רק מתסיס. האנשים האלה הם קשיי-יום. תנו למצוא בשבילם פתרון שיתחשב בצרכים המינימליים שלהם. גם כך יהיו להם בעיות רבות במציאת פרנסתם.

לכן, נוכח המצב, אני מציע להסתפק בתשובת השר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת טובי, האם אתה מסתפק בתשובת השר?

עובדיה עלי (הליכוד):

הצעה אחרת — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

הצעה אחרת תהיה לאחר שנראה מה המצב. יש הצעה של השר, שחברי הכנסת המציעים יסתפקו בתשובה. במקרה כזה אין הצעה לסדר-היום ואין הצעה אחרת.

חבר הכנסת טובי, מה היא חשבתך?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מציע דיון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

על כל פנים, אתה אינך מסתפק בתשובת השר. אני חושב שאני כבר לא צריך לשאול חברים אחרים. אם החברים אינם מסתפקים בתשובת השר, מה מציע השר?

שר הפנים א' דרעי:

חבל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבל, אבל חבר הכנסת תופיק טובי אמר שהוא אינו מסתפק בתשובה והוא מבקש דיון. לכן אני שואל את שר הפנים מה הוא מציע.

שר הפנים א' דרעי:

להסיר מסדר-היום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אם ההצעה היא להסיר מסדר-היום, אפשר להציע הצעה אחרת.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני מבקש להציע הצעה אחרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת עובדיה עלי מבקש להעביר את ההצעה של חבר הכנסת יהודה פרח לוועדה. יש גם הצעה אחרת נוספת של חבר הכנסת פורו — להעביר את הצעתו של חבר הכנסת צוקר לוועדה. חבר הכנסת עובדיה עלי, בבקשה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כבוד השר, חברי הכנסת, אני מציע להפריד בין שני נושאים. אשר לנושא של הטרמינולוגיה, אני מסכים בהחלט ומקבל שהיו כאן ביטויים אמללים, מיותרים. כשמעתי את ההצעה לראשונה ולא הכרתי את פרטיה, חשבתי גם אני למחות, וגם מחיתי על עצם התופעה. השם "מכלאה" מצמרר והאסוציאציות ודאי שהן מצמררות. אני רגיש בהחלט לעניין וחושב שאת הדברים שאמר כאן חבר הכנסת דדי צוקר צריך לשמוע באוזן קשבת.

אבל, למען השם, תפסיקו עם הזילות הזאת של נושא הגזענות ונאציות. בכל נושא מידי מבאיים את הגזענות ואת הנאציות. מה בין גזענות ונאציות לבין הנושא הזה? אנחנו

חבר הכנסת תופיק טובי, חבר הכנסת דוד צוקר, אני שואל אתכם: האם יש למישהו מכם פתרון אחר לבעיה הזאת. בהנחה שכולכם מסכימים שלא יכול להימשך המצב שמאות פועלים עומדים בצורה כזאת בצומת? אם יש למישהו פתרון אחר, אני מוכן לשמוע אותו, ובלבד שזה פתרון אמיתי. אינני יכול להתחייב בשם ראש העיר, אבל אפעיל את כל השפעתי עליו כדי שאכן ימצא הפתרון.

גם במצב הזה — הרי אין גדרות — אם אין די ספסלים, יוסיפו ספסלים; אם צריך להוסיף שולחנות, יוסיפו שולחנות. יש שם שירותים, יש שם צל. ריבוננו של עולם, אם אינך כופה על איש להיכנס לשם, מה רע בכך שאתה מציע למישהו להיות שם? אני אינני מבין את הבעיה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הפועלים אמרו: אנחנו לא חמורים, לא ניכנס לשם —

שר הפנים א' דרעי:

אתה יודע למה הם לא ייכנסו לשם, חבר הכנסת צוקר? ברגע שהפכתם את המקום לבתי-כלא, למכלאות — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה חושב שאין להם הבנה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אדוני השר, אני אפשרתי בצורה ליברלית לשאול שאלות בנושא כבר כל כך ולחת עליהן תשובות, אבל לא אהפוך זאת לוויכוח, אלא אם כן יעבור הנושא לוועדה או יהיה עליו דיון במליאה וכל אחד יוכל להתייחס לדברים באופן מלא.

שר הפנים א' דרעי:

עוד כמה מלים. היות שכולנו יודעים מה היא מידת ההשפעה של כלי התקשורת על האנשים המקבלים החלטות בנושאים העולים כאן על סדר-היום, אקרא כמה שורות מתוך מאמר מערכת בעיתון "מעריב": "החלטה נכונה, מלים פסולות: מועצת עיריית פתח-תקווה החליטה להקים נקודת איסוף, שממנה יצאן לעבודה עובדים יומיים מן השטחים. החזיון של אנשים הממתנים בשעות הבוקר לקבלן מזדמן שיאסוף אותם לעבודה זמנית מצוי כמעט בכל ערי ישראל. ליד הקניון ברמת-גן שרועים לאורך המדרכות עובדים הממתנים למעסיק. אין להם מקום אנושי לשבת, לאכול, לנוח או לעשות צרכים. בכוא מעסיק מתנפלת עליו חבורה שלמה, נוצר פקק תנועה קטן ויש אפילו סכנת חיים. פעם קראו לזה שוק עבדים. לכן ברור שכל החלטה כמו זו שנתקבלה בפתח-תקווה, הקובעת נקודת איסוף אחת, מרוכזת, מסודרת ואנושית היא נכונה. מה שלא נכון הוא הסגנון והמינוח שנתלוו לכל העניין. גיורא לכ, ראש העירייה, שטבע את המונח 'מכלאות', בא מהשריון. אצל השריונאים 'מכלאות' זהו מקום שאליו חוזרים החיילים והטנקים בתום המשימות. אפשר לאזרח קצין, אך מונח צבאי עלול לקבל בעת אזורו מובן מסליר".

אינני רוצה לקרוא את ההמשך, כי בהמשך יש התקפה על דב תבורי, ואינני רוצה להוסיף. אמרתי די.

אני חשבתי שדברי משכנעים מפני שהם נאמרו באמת בתום לב ולאחר בדיקה מעמיקה. אני חושב שזכותי לפנות לחברי הכנסת, שפנו אלי קודם וביקשו להשמיע את קול היהדות, להשמיע גם את קול השפיות.

רמת-גן צריך לשקול להקים עלי-יד קניון-איילון, במקום שאנשים מסתובבים בו, שירותים וספסלים, ואפשר לעשות זאת במקומות רבים בארץ.

אבל ברגע שמתחילים להשתמש במונח "מכלאות", אי-אפשר לצאת מזה. הפרויקט מקבל סטיגמה גזענית, וכל מה שנעשה, גם אם זה יהיה חיובי, לא יביא להסרת הסטיגמה.

לפני שבוע הייתי בחוץ-לארץ. תמיד אומרים: זה קורה לעם היהודי. דיברו אז על שלושה דברים: על המכלאות של פתח-תקווה, על תגי הזיהוי באריאל ועל משחק מחשב שהמציא מישהו בתל-אביב, שיש בו מישהו היורה בערכים הזורקים אבנים.

יהודה פרח (הליכוד):

אנחנו מזינים את זה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

עכשיו אנחנו לא מזינים את זה. ד"ר פרח היקר, אנחנו נמצאים במדינה המכוסה על-ידי תקשורת בין-לאומית. אנחנו לא סין, אצלנו אי-אפשר לאסוף בכיכר אלפי אנשים ולירות בהם. אנחנו לא כמו מדינות בלתי-נאורות אחרות. אותנו שופטים לפי אמות מידה אחרות, ובצדק.

כשפרויקט מתחיל כפרויקט גזעני, כל מה שייעשה עתה לא יעזור לגיורא לב. פליטת הפה האומללה שלו הרסה את הסיפור הזה. יכול להיות שבוער כמה חודשים הוא יוכל לחזור לפרויקט. עכשיו, מה שהוא יעשה, אפילו הוא יעשה שם דבר מפואר ביותר, מועדון אקסקלוסיבי של חמישה כוכבים עם שטיחים מקיר לקיר ווידאו — זה עדיין ייראה גזעני, כי זה התחיל כמכלאה.

למען האמת, אני מסכים לטענה, שכשעוצרים לפעמים ומורידים אנשים או מעלים אותם על אם הדרך בצורה מסוכנת, זה דבר לא טוב לתנועה ולא טוב לאנשים עצמם. אבל בכל דבר צריך שכל כשפועלים בלי שכל, אפשר להרוס לחלוטין את הדבר הטוב ביותר.

דיברו כאן על מוקדי תעסוקה ליהודים ולערכים כאחד. לי קרה פעם אחת, שהגעתי לאזור שעל-ידי איצטדיון רמת-גן כדי לקחת פועל זמני לצורך בנייה ולמכונת שלי נכנס יהודי. כן, גם יהודי הסתובב שם, והוא דווקא עבד היטב. לא כל עבודה היא תמיד ערבית.

אם נעשה זאת בצורה חכמה, אפשר יהיה למצוא פתרון חיובי שיסיר את הסטיגמה. לכן עדיף שנקיים בירור בוועדת הפנים של הכנסת ונסה למצוא מוצא כדי שגם נפתור את הבעיה וגם לא ניכשל בעניין הזה. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה. חברי הכנסת, מייד ניגש להצבעה. לפני כן אני אשאל את חבר הכנסת צוקר אם הוא מסכים לכך שהנושא יעבור לוועדה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מסכים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פרח, האם אתה מסכים לכך שהנושא יעבור לוועדה?

יהודה פרח (הליכוד):

אני לא הבנתי, הוא הסיר — — —

נבחן כאן את העניין לגופו ונפריד את נושא מוקד התעסוקה שהוקם כפתח-תקווה משאר הדברים שדיבר עליהם חבר הכנסת צוקר, נושא התגים ודברים אחרים, שאני לא רואה שום קשר בינם לבין המקרה שלפנינו.

בהכרח נגיע למסקנה, שאין בכך שום פסול מבחינה מהותית ועניינית. ריבוננו של עולם, עירייה מקימה מוקד תעסוקה לעובדים ערבים ואחרים. איש לא קבע שהכניסה לאותו מקום, לאותו מוקד, לאותה נקודת איסוף, תיאסר על עובדים אחרים. איפה זה כתוב? מי אמר זאת? עובדים זמניים המחפשים עבודה יבואו למוקד הזה ויזכו שם לספסל לשבת — — —

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אבל, תסלח לי, זה לא הוכרז בצורה שאתה אומר זאת.

עובדיה עלי (הליכוד):

הם יבואו ויוכלו להרוות את צימאונם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו לא חוזרים עכשיו לוויכוח.

עובדיה עלי (הליכוד):

אם היושב-ראש יאפשר לי, אשמח גם להשיב על שאלתך. אבל תרשה לי, נוכח סד הזמן העומד לרשותי, להשלים את המסר שלי. לאחר מכן — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, אין "לאחר מכן". יש לך עוד דקה להשלים את המסר שלך.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני סבור שיש לברך על היוזמה של ראש העיר פתח-תקווה. בסך הכול מספקים מחסה מהמשמש הקופחת, מהצינה והקור בחורף, ספסל לשבת, מים לשתות. זו בסך הכול יוזמה ברוכה, וצריך לברך על כך.

אני רוצה להוסיף, שנעשה עוול לראש העיר פתח-תקווה, ידידי הטוב גיורא לב. אני מכיר אותו לא רק כקצין מוכשר ומבריק, אני מכיר אותו גם כאדם, גם כאוהב אדם, ולכן אני חושב שכל המתקפה הפרוצה עליו אינה במקומה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה מציע להעביר את הצעתו של חבר הכנסת יהודה פרח לוועדה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני מציע להעביר את הצעתו של חבר הכנסת פרח לוועדה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
לאיזו ועדה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פורז מבקש להעביר לוועדה את הצעתו של חבר הכנסת צוקר. בבקשה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר הפנים, לפעמים מקבלים דברים משמעות שלילית, ואז כדאי לבטלם בגלל המשמעות והקונוטציה שיש להם. אילו החליט ראש העיר פתח-תקווה להקים ספסלים, שמשיות ושירותים על-יד צומת-סגולה ולא התחיל בעסק הזה כפי שהתחיל, יכול להיות שכל המהומה לא היתה מתעוררת. יכול להיות שגם ראש העיר

נגד 1 —

נמנעים 1 —

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת ת' טובי לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

עכשיו נצביע על הצעתו של חבר הכנסת דוד צוקר,

הצבעה מס' 5.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 9 —

נגד 1 — אין

נמנעים 1 —

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת ד' צוקר לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

עכשיו נצביע על הצעתו של חבר הכנסת יהודה פרח.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 9 —

נגד 1 — אין

נמנעים 1 — אין

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת י' פרח לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה 7 —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת עובדיה עלי הציע להעביר את הצעתו לוועדה, כנגד הצעתו של שר הפנים להסיר את ההצעה מסדר-היום.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אולי בינתיים מסכים שר הפנים לכן שההצעה תועבר לוועדה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אדוני שר הפנים, אני שואל אותך אם אתה מסכים לך.

לאור ההבנה הכללית, יורשה לי לומר, בתור אדם שאיננו יכול להתערב בוויכוח ולא ייכנס לוויכוח בתוקף תפקידי, שהרמה של הוויכוח, למרות הנושא הרגיש, היתה גבוהה ביותר. אני שמח שהסיום הוא, שהשר מסכים לך שכל שלוש ההצעות יועברו לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת. לפנינו, אם כן, רק הצעה אחת. נא להצביע, כל אחד במקומו.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני מבקש להצביע על כל הצעה לחוד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

על כל הצעה לחוד? חברי הכנסת, אם יש הצעה להצביע בנפרד על כל הצעה, אני — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אולי הוא מתכוון לתת-ועדה של ועדת הפנים?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני לא מציע שבשלב זה ניצור בדיחות קונסטטיטוציוניות. לכן חזקה עלי מצוות התקנון ואנחנו ניגשים להצבעה. נצביע תחילה על הצעתו של חבר הכנסת טובי.

י. הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ).

התשמ"ט — 1989*

(הצעת קבוצת חברי הכנסת)

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף האחרון בסדר-היום: הצעת חוק צ"ב — הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ). התשמ"ט — 1989. מטעם חברי הכנסת עדנה סולודר ושבח וייס. אצלי רשום שיינמק חבר הכנסת שבח וייס, אבל אנחנו מקבלים כשמחתה את הגמקתה של חברת הכנסת עדנה סולודר. בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כבוד שר הפנים, אני רוצה להתנצל בשמו של חבר הכנסת שבח וייס שנאלץ לנסוע לחיפה. אני אנמק במקומו.

לחוק הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ). התשמ"ט — 1989, יש היסטוריה. אני מודה שהחלטתי להגיש את הצעת החוק כתוצאה ממפגשים רבים מאוד שהיו לי עם עובדי משרד החוץ. ערב הבחירות

* נספחות.

האחרונות, בדרכי ל-IPU. האיגוד הכין-פרלמנטרי, פגשתי בווינה אזרחים ישראלים המשרתים שם. זה היה ערב בחירות, והם אמרו לי, בהרגשת עלבון קשה, שלא ייתכן שעובדי המדינה בחוץ-לארץ נשארו כמעט המגזר היחיד שאינו רשאי להצביע בבחירות, וכי זו זכותו וחובתו של כל אזרח ישראלי. והם עוד נתבעים להביא את ארגו הקלפי אל הימאים, למשל, לשמור עליו ולשלוח אותו לישראל, אבל להם עצמם אין זכות להצביע.

כאשר התחלתי לגבש את הצעת החוק התברר לי, וגם נזכרתי, שזכות היוצרים בהצעת חוק זאת היא של נשיא המדינה, חיים הרצוג, שהציע אותה ב-8 בינואר 1982, בכנסת העשירית. ההצעה נדונה בדיון מוקדם, הועברה לוועדה, ושם נרדמה. הצעת חוק דומה הוגשה בכנסת האחת-עשרה על-ידי חבר הכנסת שבח וייס והובאה לדיון מוקדם ב-29 ביולי 1987, אבל לא הצביעו עליה. הצעת חוק אחרת של חבר הכנסת דוד

שר הפנים א' דרעי:
 רגע, סליחה חבר הכנסת פורז. לא שמעת את הסיום. שמע בכקשה.

סוכם בוועדת השרים לחקיקה, שהממשלה תתגדר להצעה זו, ותובא התחייבות של שר הפנים, שבתוך ארבעה חודשים הוא יביא נוסח משלו. לשם שינוי, משרד הפנים עמד בהתחייבות שלו. עברו מאז שלושה חודשים, ואכן יש למשרד הפנים נוסח יפה. שיתן, לדעתי, תשובה על הבעיה שהועלתה.

אבל גם משום יחסנו לחברת הכנסת עדנה סולודר, וגם מפני שאני חושב שיש לאפשר לחברי כנסת למלא את תפקידם, ומאחר שיש הצעת חוק שבאופן עקרוני הממשלה מסכימה לה, על אף החלטת ועדת השרים לחקיקה — הסכמתי שחברת הכנסת עדנה סולודר תעלה את הצעת החוק, ואנחנו נתמוך בהעברתה לוועדה.

אבל אני רוצה לחזור על דברים שאמרה כאן חברת הכנסת עדנה סולודר. יש הברל בין הנוסח שלנו לבין הנוסח של חברת הכנסת עדנה סולודר.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 אבל זו הצעה טרומית, ומדובר בעיקרון יותר מכל דבר אחר.

שר הפנים א' דרעי:
 נכון, אבל היות שבהידברות היתה בינינו, גם חברת הכנסת סולודר וגם חבר הכנסת וייס התחייבו להגיע לשיתוף פעולה ולהסכים על הצעה אחת, כדי שלא ייווצרו בעיות, אני מכרך על הצעה זאת, ואני מציע להעביר אותה לוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 לוועדת החוקה, חוק ומשפט, אדוני השר.

שר הפנים א' דרעי:
 כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 בסדר.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
 כיוון שמדובר בבחירות, יש להעביר זאת בוועדת הפנים.

שר הפנים א' דרעי:
 לא, חוקי הבחירות נרונים בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 חברת הכנסת סולודר, מאחר שהשר בעד העברת החוק לוועדה, אין לך רשות להשיב. אבל אם את רוצה לומר משהו ממקום שיתכן, את יכולה לעשות זאת. בכקשה.

עדנה סולודר (המערך):
 אני מוצאת לנכון, ראשית, להודות לשר; שנית, אני חוזרת על מה שאמרתי קודם לכן. אנחנו התחייבנו בהחלט לכך שאזוננו תהיה כרויה, ואני בטוחה שנביא יחד הצעת חוק טובה. אני מודה לשר על שהכיר בכך שיש לתת לחברי כנסת, שהם המחוקקים, את אפשרות הביטוי, מה עור שהחוק הזה הועלה — כפי שאמר כבוד השר — במשך 20 שנה עליידי חברי כנסת שונים, שאנחנו רק פה להם וקטיליזטור. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 תודה. אני מבין שלפנינו הצעה אחת בלבד, להעביר את הצעת החוק, בהסכמת שר הפנים, לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

מגן נדונה אף היא בדיון מוקדם ב־12 בינואר 1988, ואחר כך ב־15 בפברואר 1988 הועברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט. ולאחר מכן תמה תקופת כהונתה של הכנסת.

אני יודעת שלגבי הנוסח של הצעת החוק הזאת יש הצעות אחרות ואולי הסתייגויות של שר הפנים, ובאתי אתו בדברים. אבל אני רוצה לקוות שלצעד הראשון הזה יהיה המשך, ואולי נצליח להגשים שאיפה, אני מקווה, של מרבית חברי הבית הזה לעשות צדק ולסיים עוול שאני רואה בו עוול אנכרוניסטי.

מה בעצם אומרת הצעת החוק? הצעת החוק אומרת, שאזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ כנציגים רשמיים של מדינת ישראל — הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית העולמית, קרן הקיימת וחברות ממשלתיות — ונמצאים במסגרת תפקידם מחוץ לגבולות מדינת ישראל, תהיה להם האפשרות, אם שמש רשום כפנקס הבחורים של השנה שבה מתקיימת הבחירות, ובלבד שלא שהו מחוץ-לארץ יותר מחמש שנים רצופות, להצביע בבחירות לכנסת. הדברים אמורים, כמוכן, לגבי נציגים ישראלים של משרדי הממשלה.

התקנות להצעה הזאת והפרטים ייעשו בהתייעצות שר הפנים עם שר החוץ, ובאישור וירשובסקי ועדת הבחירות המרכזית, שיקבע בתקנות את מועד ההצבעה בעת סדרי ההצבעה על-פי פרק זה.

כפי שאמרתי, כאשר רוצים להעביר חוק יש חשיבות בשיתוף פעולה ובאיון קשכת ואף ברגישותם של כל השותפים להצעת החוק. אני מתחייבת כשם המציעים, שנעשה הכול על-מנת להגיע לשיתוף פעולה ולהכנה גם עם משרדי הממשלה, ואני מקווה שנצליח לתקן את העוול שנמשך שנים כה רבות. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
 תודה. ישיב שר הפנים. בכקשה.

שר הפנים א' דרעי:
 אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, זה למעלה מ־20 שנה מועלות הצעות שונות על-מנת לאפשר לאזרחי ישראל השוהים מחוץ לגבולות המדינה להצביע בבחירות לכנסת. פרט ליוצא מן הכלל אחד, הצבעת ימאים באוניות. הצעות אלה נדחו כולן, או שלא הגיעו לכלל סיום.

לפני חודשים מספר — שלושה חודשים, אם אינני טועה — הועלתה הצעת החוק של חברת הכנסת עדנה סולודר ושל חבר הכנסת שבח וייס לדיון בוועדת שרים לחקיקה, כדי לתאם את עמדת הממשלה. שם הודעתי, שעמדת משרד הפנים היא, שנציגי מדינת ישראל שנשלחו באופן רשמי לשרת בחוץ-לארץ, כמו נציגי משרד החוץ, נספחים למיניהם ונציגים של משרדי ממשלה אחרים, וכאם להצביע, אני מכור שחובתנו היא לאפשר להם להצביע. הם לא אשמים בכך שהם משרתים את מדינת ישראל בחוץ-לארץ. אומנם מדובר במספר לא גדול של אנשים, אבל יש לתת להם את זכות ההצבעה, שהיא זכות ראשונה של אזרח במדינה דמוקרטית, כדי שגם הם יוכלו למלא את חובתם.

היות שנוסח הצעת החוק המוצעת עליידי חברי הכנסת הנכבדים הוא נרחב מאוד ויכול ליצור בעיות רבות — הגשת בג"צים למיניהם עליידי נציגים של תנועות נוער שונות, ובהמשך אפילו על-ידי אזרחים השוהים בחוץ-לארץ —

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
 זו רק קריאה טרומית.

חברת כ"ח, ישיבה ע"ו, י"ז בסיוון התשמ"ט (20 ביוני 1989)
— הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ) —

בחוק-לארץ, התשמ"ט — 1989, לדיון מוקדם
בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

איני רוצה לציין את מספר הקולות שבו הועבר חוק חשוב
כזה. אני קובע אפוא, שחוק הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים
ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ), התשמ"ט — 1989, הועבר
פה-אחד לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

אני מאחל לחברת הכנסת עדנה סולודר, שגורלו של החוק
הזה יצלח יותר מזה של אחיו הקודמים.

רבתי, תם סדר-היום. הישיבה הבאה תתקיים מחר, יום ד'
י"ח בסיוון התשמ"ט, 21 ביוני 1989, בשעה — — —

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
אדוני היושב-ראש, צריך לציין את אלה ששרדו באולם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני תמיד נהנה ומחייך כשאני שומע הערה כזאת, אבל אני
חושב שבאיזה מקום יש בזה גם פחיתות כבוד כאשר מציינים
בגאווה את מה שהיה צריך להיות מובן מאליו. לכן אני סוטה
מהנהג הזה.

הישיבה הבאה תתקיים מחר, כפי שאמרת, יום ד' י"ח
בסיוון התשמ"ט, 21 ביוני 1989, בשעה 11:00. ישיבה זו
נעולה.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
אני חושב שצריך להעביר זאת לוועדת הפנים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא. אבל אם אתה עומד על כך, נצטרך להעביר את ההצעה
לוועדת הכנסת, להחלטתה.

חבר הכנסת פרוז, אני יכול להגיד לך, שנושאים אלה
נדונים דרך קבע בוועדת חוקה, חוק ומשפט זה שנים רבות. כל
הדיונים הקודמים בנושא נערכו בוועדת החוקה, חוק ומשפט.
ואם שר הפנים מבקש זאת, חזקה עליך שגם אתה צריך לתמוך
בוה. אלא אם כן אתה עומד על הצעתך, ואז אין לי ברירה —
— —

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
לא. לא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בסדר. אם כן, לפנינו הצעה אחת בלבד — להעביר את
הצעת החוק הזאת לוועדת החוקה, חוק ומשפט. בבקשה
להצביע.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת החוק הבחירות
לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים

הישיבה ננעלה בשעה 21:26.